

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

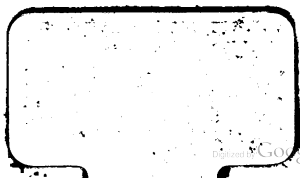
Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

DE
NATURA
RERUM
LIBRI SEX

LONDINI:
TYPIS J. BRINDLEY.

MDCCLXIX.

2979.

Digitized by Google

5

T. LUCRETII CARI

DE

RERUM NATURA

LIBER I.

ÆNEADUM genetrîx, hominum divumque
 voluptas,
 Alma VENUS, cœli subter labentia signa
 Quæ mare navigerum, quæ terras frugiferentis
 Concelebras; per te quoniam genus omne animantum
 Concipitur, visitque exortum lûmina solis : 5
 Te, Dea, te fugiunt venti, te nubila cœli,
 Adventumque tuum : tibi suavis dædala telhus
 Summittit flores, tibi rident æquora ponti,
 Placatumque aëther diffuso lumine cœlum.
 Nam simul ac species patefacta est verna dies, 10
 Et referata viget genitabilis aura Favoni ;
 Aëris primùm volucres te, Diva, trumque
 Significant intum percessit corda tua vi.
 Inde feræ poeudes persultant pabula lacta,
 Et rapidos tranant amneis ; ita capta lepore, 15
 Illecebrisque tuis omnis natura animantum
 Te sequitur cupidè, quò quamque inducere pergis.
 Denique per maria, ac monteis, fluviosque rapaceis,
 Frondiferasque domos avium, camposque virentis,
 Omnibus incutiens blandum per pectora amorem, 20
 Efficis, ut cupidè generatim sæcla propagent.

Quæ quoniam rerum Naturam sola gubernas ;
 Nec sine Te quicquam dias in luminis oras
 lixoritur, neque sit lætum, neque amabile quicquam ;
 Te sociam thudeo scribundis versibus esse, 25
 Quos ego de RERUM NATURA pangere conor
 Memmiadæ nostro : quem tu, Dea, tempore in omni
 Omnibus ornatum voluisti excellere rebus.
 Quo magis æternum da dictis, Diva, leporem :
 Effice, ut intercæ fera mœnere militiai 30
 Per maria, ac terras omneis sopita quiescant.
 Nam Tu sola potes tranquilla pace juvare
 Mortaleis, quoniam belli fera mœnere Mavors
 Armipotens rogit, in gremium qui sæpe tuum se
 Rejicit, æterno devinctus vulnere amoris ; 35
 Atque ita suspiciens tereti cervice reposita
 Fascit amore avidos inhians in te, Dea, visus :
 E que tuo pendet resupini spiritus ore.
 Hunc tu, Diva, tuo recubantem corpore sancto
 Circumfusa super, suavis ex ore loquelas 40
 Funde, petens placidam Romania Incluta pacem.
 Nam neque Nos agere hoc patriâ tempore iniquo
 Possumus æquo animo : neque Menumi clara propago
 Talibus in rebus communi de'sse salutem.
 Quod superest, vacuas aureis mihi Memmiada, et te 45
 Semotum à curis adhibe veram ad rationem,
 Ne mea dona tibi studio disposita fidei,
 Intellecta prius quam sint, contempta relinquant.
 Nam tibi de summa Cœli ratione, Deumque,
 Differere incipiam, & rerum primordia pandam : 50
 Unde omneis Natura creet res, auget, aliatque :
 Quæve eadem rursus Natura perempta resolvat
 Quæ nos Materiem, & Genitalia Corpora rebus
 Reddunda in ratione vocare, & Semina rerum
 Appellare sœsumus, & hæc eadem usurpare 55
 Corpora Prima, quod ex illis sunt omnia prima.
 Omnis enim per se Divum natura necesse 'st
 Immortali ævo summa cum pace fruatur,
 Semota ab nostris rebus, sejunctaque longe ;

Nam privata dolore omni, privata periclis,
 Ipsa suis pollescit opibus, nihil indiga nostri,
 Nec bene promeritis capitur, nec tangitur ira.

60

Humana ante oculos foedè cum vita jaceret
 In terris oppressa gravi sub Religione ;
 Quæ caput à cœli regionibus ostendebat,
 Horribili super aspectu mortalibus instans :
 Primum GRATIUS homo mortaleis tollere contra
 Est oculos ausus, primusque obistere contra :
 Quem nec fama Desum, nec fulmina, nec minitanti
 Marmure compressit Cœlum, sed eo magis acrem
 Virtutem irritât animi, confringere ut arcta
 Naturæ primus portarum claustra cupiret.
 Ergo vivida vis animi pervicit, & extra
 Processit longe flamman tia mœnia Mundi :
 Atque Omne immensum peragravit mente animoque :
 Unde refert nobis victor quid possit oriri,
 Quid nequeat ; finita potestas denique quoque
 Quanam sit ratione, atque alte terminus hærens.
 Quare Relligio pedibus subjecta vicissim
 Obteritur, nos exæquat victoria Cælo.

65

70

80

Illud in his rebus vereor, ne forte rearis
 Impia te rationis inire elementa, viamque
 Endogredi sceleris : Quod contra, sæpius olim
 Relligio peperit scelerosa, atque impia facta :
 Anlide quo pacto Triviai virginis aram
 Iphianassai turpârunt sanguine fœde
 Ductores Danaûm, delecti, prima virorum.
 Cui simul infula virgineos circumdata comptus
 Ex utraque pari malarum parte profusa 'st,
 Et moestum simul ante aras adstare parentem
 Sensit, & hunc propter ferrum celare ministros ;
 Aspectuque suo lacrymas effundere civeis :
 Muta metu terram genibus summissa petebat
 Nec miseræ prodesse in tali tempore quibat,
 Quod Patrio principe donârat nomine Regem,
 Nam sublata virtum manibus tremebundaque ad aras
 Deducta 'st, non ut, solenni more sacrorum

90

95

Perfecto, posset claro comitari Hymenaeo :
 Sed casta incestu nubendi tempore in ipso
 Hostia concideret maculata mortis parentia, 100
 Exitus ut classi felix, faustusque daretur.
 Tantum Religio potuit suadere maiorum.

Tutemet à nobis jam quovis tempore Vatum
 Terriloquis victus dictis despicere quæres ?
 Quippe etenim quam multa tibi jam fingere possum 105
 Somnia, quæ vitæ rationes vertere possint,
 Fortunæque tuas omnes turbare timore ?

Et merito : nam si certam finem esse viderent
 ærumnarum homines, aliqua ratione valerent
 Religionibus, atque minis obistere Vatum : 110
 Nunc ratio nulla est resistendi, nulla facultas ;
 Æternas quoniam poenas in morte timendum.
 Ignoratur enim quæ sit natura animarum,

Nata sit, an, contra, nascentibus insinuetur,
 Et simul intereat nobiscum morte dirempta, 115
 An tenebras Orci visat, vastasque lacunas ;
 An pecudes alias divinitus insinuet se,

ENNIUS ut noster cecinit, qui primus amorem
 Detulit ex Helicone perenni fronte coronam,
 Per gentis Italæ hominum quæ clara clueret. 120
 Et præterea tamen esse Acherusæ templa
 Ennius æternis exponit verbis, edens :

Quo neque permanent animas, neque corpora nostra ;
 Sed quedam simulacra modis pallentia miris :
 Unde sibi exortam semper ærentis Homeri 125
 Commemorat speciem, lacrimas & fundere fassas
 Corpisse, & rerum naturam expandere dictis.

Quapropter bene, cum, Superis de rebus habenda
 Nobis est ratio ; Solis Lunæque meatus
 Qua fiant ratione ; & qua vi quæque genantur 130
 In terris : tum, cum primis, ratione sagaci
 Unde Anima, atque Animi constet natura, videndum ;
 Et quæ res nobis vigilantibus obvia mentis
 Terrificæ, mortis affectis, sonante sepulta :

Cernere uti videamur eos, audireque coram, 135
Morte obita quorum tellus amplectitur ossa.

Nec me animi fallit, GRAÏORUM obscura reperta
Difficile illustrare. LATINIS versibus esse,
(Multa novis verbis præsertim cum sit agendum,)
Propter egestatem linguæ, & rerum novitatem : 140
Sed tua me Virtus tamen, & sperata voluptas
Suavis Amicitia, quemvis perferre laborem
Suadet, & inducit nocteis vigilare serenas,
Quærentem dictis quibus, & quo carmine demum
Clara tuæ possim præpandere lumina menti, 145
Res quibus occultas penitus confisere possis.

Hunc igitur terrorem animi, tenebrasque necesse est
Non radii solis, neque lucida tela diei
Discutiant, sed naturæ species, ratioque
Principium hinc cujus nobis exordia sumet, 150
NULLAM REM E NIHILO GIGNI DIVINITUS
UNQUAM:

Quippe ita formido mortaleis continet omneis,
Quod multa in terris fieri, coeloque tuentur,
Quorum operum causas nulla ratione videre
Possunt, ac fieri divino numine rentur. 155
Quas ob res, ubi viderimus, nil posse creari
De nihilo: tum, quod sequimur, jam rectius inde
Perspiclemus; & unde queat res quæque creari,
Et quo quæque modo fiant opera sine divum.

Nam si de nihilo fierent, ex omnibus rebus 160
Omne genus nasci posset; nil semine egeret:
E mare primum homines, e terra posset oriri
Squammigerum genus, & volucres; erumpere cælo
Armenta, atque aliæ pecudes: genus omne ferarum
Incerto partu culta, ac deserta teneret: 165
Nec fructus iidem arboribus constare solerent,
Sed mutarentur: ferræ omnes omnia possent.
Quippe, ubi non essent genitalia corpora quosque,
Qui posset mater rebus consistere certa?
At nunc seminibus quia certis quidque creatur, 170

Inde enascitur, atque oras in luminis exit,
 Materies ubi inest cujusque & corpora prima.
 Atque hac re nequeunt ex omnibus omnia gigni,
 Quod certis in rebus inest secreta facultas.

Præterea, cur vere rosam, frumenta calore, 175
 Vitæ autumnæ fundi sudante videmus :

Si non, certa suo quia tempore semina rerum
 Cum confluxerunt, pateat quodcumque creatur,
 Dum tempestates adsunt, & vivida tellus
 Tuto res teneras effert in luminis oras ? 180

Quod si de nihilo fierent, subito exorerentur
 Incerto spatio, atque alienis partibus anni :
 Quippe ubi nulla forent primordia, quæ genitali
 Concilio possent arceri tempore iniquo.

Nec porro augendis rebus spatio foret usus 185

Seminis ad coitum, e nihilo si crescere possent.
 Nam fierent juvenes subito ex infantibus parvis :
 E terra exorta repente arbuta salirent.

Quorum nil fieri manifestum est, omnia quando
 Paullatim crescunt (ut par est) semine certo : 190
 Crescendoque genus servant; ut noscere possis.
 Quæque sua de materia grandescere, alique.

Huc accedit uti sine certis imbribus anni
 Lætificos nequeat foetus summittere tellus :
 Nec porro secreta cibo natura animantum 195

Propagare genus possit, vitamque tueri :
 Ut potius multis communia corpora rebus
 Multa putes esse, ut verbis elementa videmus,
 Quam sine principiis ullam rem existere posse.

Denique cur homines tantos natura parare 200

Non potuit, pedibus qui pontum per vada possent
 Transire, & magnos manibus divellere montes,
 Multaque vivendo vitæ vincere sæcla :

Si non materies quia rebus reddita certa 'st
 Gignundis, e qua constat quid possit oriri ? 205

NIL igitur fieri de NILO posse fatendum 'st :
 Semine quando opus est rebus, quo quæque creatæ

Aëris in teneras possint proferrier auras,

Postremo, quoniam incultis præstare videmus

Sulta loca, & manibus meliores reddere fontus: 210

Esse videlicet in terris primordia rerum,

Quæ nos, fecundas vertentes vomere globas,

Terræque solum subigentes, cimus ad ortus.

Quod si nulla forent, nostro sine quoque labore

Sponte sua multo fieri melliora videres. 215

Huc accedit, uti quicque in sua corpora rursus

Dissolvit natura, neque ad nihilum interierat res.

Nam, si quid mortale e cunctis partibus esset,

Ex oculis res quæque repente crepta periret;

Nulla vi foret usus enim, quæ partibus ejus 220

Dissidium parere, & nexu exsolvere possit.

At nunc, æternæ quæ constant semine quæque,

Donec vis obiit, quæ res dîverberat ista,

Aut intus penetret per inania, dissiliatque,

Nullius exitium patitur natura videri. 225

Præterea, quæcunque vetustate amovet ætas,

Si penitus perimit consumens materiem omniæ,

Unde animale genus generationis in lumina vitæ

Redducit VENUS: aut reductum dædala tellus

Unde alit, atque auget, generatim pabula præbens: 230

Unde mare ingenui fontes, externaque longe

Flumina suppeditant: unde æther sidera pascit:

Gens enim debet, mortali corpore quæ sunt,

Infinita ætas consumse antea cæta diesque.

Quod si in eo spatium atque antea cæta ætate fuero, 235

E quibus hæc rerum consistit summa resecta:

Immortali sunt natura prædita certo.

Hæc igitur possunt ad nihilum quæque reverti.

Denique res omnis eadem vis, causaque vulgo

Concideret, nisi materies æterna teneret 240

Inter se nexas minus aut magis endopedite.

Tactus enim lethi satis esset causa profecto:

Quippe, ubi nulla forent æterno corpore, eorum.

Contextum vis deberet dissolvere quæque.

At nunc, inter se quia nexus principiorum
 Diffimiles constant, æternaque materies est, 245
 Incolumi remanent res corpore, dum satis acris
 Vis obeat pro textura cuiusque reperta :
 Haud igitur redit ad nihilum res ulla ; sed omnes
 Discidio redeunt in corpora materiali. 250

Postremo pereunt imbres, ubi eos pater Æther
 In gremium matris Terræ præcipitavit.
 At nitidæ surgunt fruges, ramique virescunt
 Arboribus ; crescunt ipsæ, foetuque gravantur.
 Hinc alitur porro nostrum genus, atque ferarum : 255
 Hinc lætas urbels pueris florere videmus,
 Frondiferasque novis avibus canere undique sylvas.
 Hinc fessæ pecudes pingues per pabula læta
 Corpora deponunt, & candens lacteus humor
 Uberibus manat distentis ; hinc nova proles 260
 Artubus infirmis teneras lasciva per herbas
 Ludit, lacte mero menteis percussa novellas.
 Haud igitur penitus pereunt quæcunque videntur ;
 Quando aliud ex alio reficit natura, nec ullam
 Rem gigni patitur, nisi morte adjutam aliena. 265

Nunc age, res quoniam docui non posse creari
 De nihilo, neque item genitas ad nil revocari ;
 Ne qua forte tamen coeptes diffidere dictis,
 Quod nequeunt oculis rerum primordia cerni ;
 Accipe præterea, quæ corpora tute necesse 'st 270
 Confitere esse in rebus, nec posse videri.

Principio, VENTI vis verberat incita pontum,
 Ingenteisque ruit navels, & nubila differt ;
 Interdum rapido percurrrens turbine campos
 Arboribus magnis sternit, montisque supremos 275
 Silvifragis vexat flabris : ita perfurit acri.
 Cum fremitu, sævitque minaci murmure pontus..
 Sunt igitur VENTI nimirum corpora cæca,
 Quæ mare, quæ terras, quæ denique nubila cœli.
 Verrunt, ac subito vexantia turbine raptant. 280
 Nec ratione fluunt alia, stragemque propagant,

Ac cum mollis aquæ fertur natura repente
 Flumine abundanti, quod largis imbris augeat
 Montibus ex altis magnus decursus aquarum,
 Fragmina conjiciens sylvarum, arbutaque tota ; 285
 Nec validi possunt pontes venientis aquarum
 Vim subitam tolerare : ita magno turbidus imber
 Molibus incurrens validis cum viribus amnis,
 Dat sonitu magno stragem ; volvitque sub undis
 Grandia saxa, ruit qua quidquid fluctibus obstat. 290
 Sic igitur debent VENTI quoque flamina ferri :
 Quæ, veluti validum flumen, cum procubere
 Quamlibet in partem, trudent res ante, ruuntque
 Impetibus crebris ; interdum vertice torto
 Corripiunt, rapidoque rotantia turbine portant. 295
 Quare etiam atque etiam sunt VENTI corpora cæca :
 Quandoquidem factis ac moribus, æmula magnis
 Amnibus inveniuntur, aperto corpore qui sunt.

Tum porro varios rerum sentimus ODORES,
 Nec tamen ad naris venientis cernimus unquam : 300
 Nec calidos ÆSTUS tuimus, nec FRIGORA quimus
 Usurpare oculis, nec VOCES cernere sumus ;
 Quæ tamen omnia corpora consistere necesse est
 Natura : quoniam sensus impellere possunt.
 TANGERE ENIM ET TANGI, NISI CORPUS } 305
 NULLA POTEST RES.

Denique saccharo suspensæ in littore vestes
 Uvescunt, eadem dispersæ in sole serecunt ;
 At neque quo pacto perfederit humor aquarum
 Visu 'st, nec rursus quo pacto fugerit aestu ;
 In parvas igitur partes dispergitur humor, 310
 Quas oculi nulla possunt ratione videre.

Quin etiam multis Solis redeuntibus annis
 Annulus in digito subvertitur habendo :
 Stillicidi casus lapidem cavat : uncus aratri
 Ferreus occulte decrevit vomer in arvis : 315
 Strataque jam vulgi pedibus detrita viarum
 Saxa conspiciuntur : tam portas propter abena

Signa manus dextras ostendunt attenuari
 Sæpe salutantum tactu, præterque meantum.
 Hæc igitur minui, cum sint detrita, videmus; 320
 Sed quæ corpora decedant in tempore quoque,
 Invida præclufit speciem natura videndi.

Postremo, quæcunque dies, natura que rebus
 Paullatim tribuit, moderatim crescere cogens,
 Nulla potest oculorum acies contenta tueri; 325
 Nec porro quæcunque ævo, macieque senescunt:
 Nec mare quæ impendent vesco saxa peresa,
 Quid quoque amittant in tempore, cernere possis.
 Corporibus cæcis igitur natura gerit res.

Nec tamen undique corporea stipata tenentur 330
 Omnia natura; namque est in rebus INANE.
 Quod tibi cognosse in multis erit utile rebus:
 Nec finet errantem dubitare, & querere semper
 De summa rerum, & nostris diffidere dictis.

Quapropter locus est intactus INANE, vacansque. 335

Quod si non esset, nulla ratione moveri
 Res possent; namque, officium, quod corporis extat,
 Officere, atque obflare, id in omni tempore adesset
 Omnibus: haud igitur quidquam procedere posset,
 Principium quoniam cedendi nulla daret res. 340

At nunc per maria, ac terras, sublimaque cæli,
 Multa modis multis varia ratione moveri
 Cernimus ante oculos; quæ, si non esset INANE,
 Non tam sollicito motu privata carerent;
 Quam genita omnino nulla ratione fuissent: 345

Undique Materies quoniam stipata quiesceret.

Præterea quamvis solidæ res esse putentur,
 Hinc tamen esse licet raro cum corpore cernas:
 In faxis, ac speluncis permanat Aquarum.

Liquidus humor, & uberibus flent omnia guttis 350
 Dissipat in corpus sese cibus omne animantium:
 Crescunt arbuta, & foetus in tempore fundunt,
 Quod cibus in totas usque ab radicibus imis
 Per truncos, ac per ramos diffunditur omnis.

- Inter-septa meant voces, & clausa domorum 355
 Transvolitant : rigidum permanat frigus ad ossa.
 Quod, nisi INANIA sint, qua possent corpora quæque
 Transire, haud ulla fieri ratione videres.
 Denique cur alias aliis præstare videmus
 Pondere res rebus, nihilo majore figura ? 360
 Nam, si tantundem 'st in lanæ glomere, quantum
 Corporis in plumbo 'st, tantundem pendere par est ;
 Corporis officium est quoniam premere omnia deorsum :
 Contra autem natura manet sine pondere INANIS.
 Ergo quod magnum 'st æque, leviusque videtur, 365
 Nimirum plus esse sibi declarat INANIS.
 At contra gravius plus in se CORPORIS esse
 Dedicat, & multo VACUI minus intus habere.
 Est igitur nimirum id, quod ratione sagaci
 Querimus, admistum rebus, quod inane vocamus: 370
 Illud in his rebus, te ne deducere vero
 Possit, quod quidam fingunt, præcurrere cogor.
 Cedere squamigeris latices nitentibus aiunt,
 Et liquidas aperire vias ; quia post loca pisces
 Linqunt, quo possint cedentes consuere undæ : 375
 Sic alias quoque res inter se posse moveri,
 Et mutare locum ; quamvis sint omnia plena.
 Scilicet id falsa totum ratione receptum 'st.
 Nam quo squamigeri poterunt procedere tandem,
 Ni spatium dederint latices ? concedere porro 380
 Quo poterunt undæ, cum pisces ire nequibunt ?
 Aut igitur motu privandum 'st corpora quæque ;
 Aut esse admistum dicendu 'st rebus INANE ;
 Unde initum primum capiat res quæque movendi.
 Postremo duo de concursu corpora lata 385
 Si cita diffiliant ; nempe aër omne necesse 'st,
 Inter corpora quod fuvat, possidat INANE.
 Is porro, quamvis circum celerantibus auris
 Consuat, haud poterit tamen uno tempore totum
 Compleri spatium : nam primum quemque necesse 'st 390
 Occupet ille locum, deinde omnia possideantur.

Quod si forte aliquis, cum corpora dissilire,
 Tum putat id fieri, quia se condensat aër,
 Erat ; nam VACUUM tum fit, quod non fuit ante ;
 Et repletur item, VACUUM quod constitit ante : 395
 Nec tali ratione potest densari aër,
 Nec, si jam posset, sine INANI posset, opinor,
 Se ipse in se trahere, & partem conducere in unum.
 Quapropter, quamvis caufando multa moveris,
 Esse in rebus INANE tamen sapere necesse est. 400

Multaque praeterea tibi possum commemorando
 Argumenta, fidem dictis, coaradere nostris ;
 Verum animo satis haec vestigia parva sagaci
 Sunt, per quae possis cognoscere cætera tute.
 Namque canes ut montivagæ persæpe ferae
 Naribus inveniunt insectas fronde quiescentes, 405
 Cum semel infiterunt vestigia certa viae :
 Sic alid ex alio per te tute ipse videre
 Talibus in rebus poteris, cæcasque latebras
 Insinuare omnes, & verum protrahere inde : 410

Quod si pigraris, paulumve abscesseris ab re,
 Hoc tibi de plano possum promittere, MEMMI,
 Usque adeo largos haustus de fontibus magnis
 Lingua meo faavis diti de pectore fundet,
 Ut verear, ne tarda prius per membra senectus 415
 Serpat, & in nobis vitae claustra resolvat,
 Quam tibi de quavis una re versibus omnis
 Argumentorum sit copia missa per aures.
 Sed nunc jam repetam cœptum pertextere dictis ;

Omnis, ut est, igitur, per se, Natura, duabus 420
 Consistit rebus ; nam CORPORA sunt, & INANE,
 Hæc in quo sita sunt, & quæ diversa moventur :
 Corpus enim per se communis deliquat esse
 Sensus ; quo nisi prima fides fundata valebit,
 Haud erit occultis de rebus quo referentes 425
 Confirmare animi quicquam ratione queamus.
 Pàm porro locus, ac spatium, quod INANE vocamus,
 Si nullum foret, haud usquam sita corpora possent

Esse, neque omanino quaquam diversa meare ;
Id quod jam supera tibi paullo ostendimus ante. 430

Præterea nihil est, quod possis dicere ab omni
CORPORE sejunctum, secretumque esse ab INANI :
Quod quasi tertia sit rerum natura reperta.
Nam quodcumque erit, esse aliquid debebit id ipsum
Augmine vel grandi, vel parvo denique, dum sit ; 435
Cui si tactus erit quamvis levis, exiguusque,
Corporum augebit numerum, summamque sequetur ;
Sin intactile erit, nulla de parte quod ullam
Rem prohibere queat per se transire meantem :
Scilicet hoc id erit vacuum, quod inane vocamus. 440

Præterea per se quodcumque erit, aut faciet quid,
Aut aliis fungi debebit agentibus ipsum ;
Aut erit ut possint in eo res esse, gerique :
At facere & fungi sine CORPORE nulla potest res :
Nec præbere locum porro, nisi inane, vacansque. 445
Ergo præter INANE, & CORPORA, tertia per se
Nulla potest rerum in numero natura relinqui ;
Nec, quæ sub sensus cadat ullo tempore nostras,
Nec, ratione animi quam quisquam possit apisci.
Nam quæcumque clement, aut his CONJUNCTA duabus
Rebus ea invenies ; aut horum EVENTA videbis. 451
Conjunctum est id, quod nunquam sine perniciali
Diffidlo potis est sejungi, seque gregari :
Pondus uti faxis, calor ignibus, liquor aquai,
Tactus corporibus cunctis, intactus inani. 455
Servitium contra, libertas, divitiæque,
Paupertas, bellum, concordia, cætera, quorum
Adventu manet incolumis natura, abituque,
Hæc soliti sumus, ut par est, EVENTA vocare.

Tempus item per se non est, sed rebus ab ipsis 460
Consequitur sensus, transactum quid sit in ævo,
Tum quam res instet ; quid porro deinde sequatur :
Nec per se quemquam TEMPUS sentire fatendum
Semotum ab rerum motu, placidaque quiete.

Denique Tyndaridem raptam, belloque subactas 465

Trojugenas gentis cum dicunt esse, videndum est,
 Ne forte hæc per se, cogant nos, esse fieri:
 Quando ea facta hominum, quorum hæc eventa fuerunt
 Irrevocabilis abstulerit jam præterita setes.
 Namque aliud rebus, aliud regionibus ipsa 470
 EVENTUM dici poterit, quodcumque erit actum.

Denique materies si verum nulla fuisset,
 Nec locus, ac spatium, res in quæ quæque geruntur;
 Nunquam Tyndaridis formæ confusus amore
 Ignis Alexandri Phrygiæ sub pectore glificens 475
 Clara accendisset sævi certamina belli:
 Nec clam daræus Trojæ Pergamæ partu
 Inflammasset equus nocturno Grajugæarum:
 Perspicere ut possis res gestas funditus omneis,
 Non ita uti CORPUS per se cedere, nec esse: 480
 Nec ratione classe eadem, quæ constat INANE:
 Sed, magis ut merito possis EVENTA vocare
 Corpora, atque læci, res in quæ quæque gerantur.

Corpora sunt partim primordia rerum,
 Partim concilio quæ constant principiorum. 485
 Sed quæ sunt rerum primordia, nulla potest vis
 Stringere; nam solida vincunt ea corpore demum:
 Et si difficile esse videtur credere quicquam
 In rebus solide reperiri corpore posse;
 Transit enim fulmen cæli per septa domorum, 490
 Clamor ut, ac vocas: ferrum candescit in igne:
 Dissiliuntque sero ferventia saxa vapore:
 Conlabefactus rigor auri solvitur æstu:
 Tum glacies æris flamma dericta liquefit:
 Permanent calor æquatam, penetransque frigus, 495
 Quando utrumque, manū retinentes pecula, rito,
 Sensibus infuso lympharum rore, superne;
 Usque adeo in rebus solidi nihil esse videtur.
 Sed quia vera tamen ratio, naturæque rerum
 Cogit, adeo, paucis dum versibus expediamus, 500
 Esse ea, quæ solide, atque æquæ corpore consent,
 Sequi quæ æquæ, permodicæ esse, docemus;

Unde omnis rerum nunc constet summa creatio.

Principio quoniam duplex natura duarum
Diffimilis rerum longe constare reperta 'st, 305

Corporis atque loci, res in quo quæque geruntur ;
Esse utramque sibi per se, puramque necesse 'st.
Nam quæcunque vacat spatium, quod inane vocamus ;

CORPUS ea non est : qua porro cunque tenet se
Corpus, ea vacuum nequaquam consistat inane. 310
Sunt igitur solida, ac sine inani corpora prima.

Præterea quoniam genitis in rebus inane 'st,
Materiem circum solidam consistare necesse 'st :
Nec res ulla potest vera ratione probari
Corpore inane suo calare, atque intus habere ; 315
Si non, quod cohibet, solidum consistare relinquant.

Id porro nihil esse potest, nisi materiæ
Concilium, quod inane quæst rerum cohibere.
Materies igitur solido quæ corpore constat,
Esse æterna potest, cum cetera dissolvantur. 320

Tum porro si nil esset, quod inane vacaret,
Omne foret solidum ; nisi contra corpora cæca
Essent, quæ loca complerent, quæcunque tenerent :
Omne, quod est, spatium vacuum constaret inane.

Alternis igitur alternam corpus inani 325
Distincta 'st, quoniam nec plenum naviter extat ;
Nec porro vacuum : sunt ergo corpora cæca,
Quæ spatium pleno possint distinguere inane.

Hæc neque dissolvi pugis extrinsecus icta
Possunt : nec porro penitus penetrata retenti ; 330
Nec ratione quærit attritu labare :
Id quod jam superius tibi paulo ostendimus ante.

Tam neque solidi sine inani posse videtur
Quicquam, nec frangi, nec findi in bis secundo :
Nec capere humorem, neque item inanimabile frigus, 335
Nec penetralem ignem, quibus omnia constuntur :
Et quam quæque magis cohibet res intus inane,
Tum magis his rebus penitus contacta labascit.
Ergo, si solida, ac sine inani corpora prima.

Sunt, ita uti docui, sint hæc æterna necesse 'st. 540

Præterea, nisi materies æterna fuisset,
Antehac ad nihilum penitus res quæque redissent,
De nihiloque renata forent quæcunque videmus.
At quoniam supera docui NIL posse creari
De nihilo, neque quod genitu 'st ad nil revocari : 545
Esse immortalia primordia corpore debent,
Dissolvi quo quæque supremo tempore possint ;
Materies ut suppetat rebus reparandis.
Sunt igitur solida primordia simplicitate,
Nec ratione queunt alia servata per ævum 550
Ex infinito jam tempore res reparare.

Denique, si nullam finem natura parasset
Frangendis rebus, jam corpora materiali
Usque redacta forent, ævo frangente priore,
Ut nihil ex illis a certo tempore posset 555
Conceptum, summum ætatis pervadere florem :
Nam quidvis citius dissolvi posse videmus,
Quam rursus refici. Quapropter longa dei
Infinite ætas anteaſti temporis omnis
Quod fregisset adhuc, disturbans, dissolvensque, 560
Id nunquam reliquo reparari tempore posset :
At nunc nimirum frangendi reddita finis
Certa manet: quoniam refici rem quamque videmus,
Et finita simul generatim tempora rebus
Stare, quibus possint ævi contingere florem. 565

Huc accedit, uti solidissima materiali
Corpora cum constant, possint tamen omnia reddi
Mollia, quæ fiant, ær, aqua, terra, vapores,
Quo pacto fiant, & qua vi cuæque genantur,
Admixtum quoniam simul est in rebus inane. 570
At contra, si mollia sint primordia rerum,
Unde queant validi filices, ferrumque creari,
Non poterit ratio reddi. Nam funditus omnis
Principio fundamenti natura carebit.
Sunt igitur solida pollentia simplicitate, 575
Quorum condense magis omnia conciliata

Artificari possunt, validasque ostendere vires.

Denique jam quoniam generatim reddita finis
 Crescendi rebus constat, vitamque tuendi,
 Et quid quæque queant per fœdera naturæ, 580
 Quid porro nequeant, fascitum quandoquidem exstat;
 Nec commutatur quicquam, quin omnia constant
 Usque adeo, varis volucres ut in ordine cunctæ
 Ostendant maculas generaleis corpori inesse:
 Immutabile materis quoque corpus habere 585
 Debent nimirum. Nam si primordia rerum
 Commutari aliqua possent ratione revicta,
 Incertum quoque jam constet, quid possit oriri;
 Quid nequeat; finita potestas denique quoique
 Quanam sit ratio, atque alte terminus hærens; 590
 Nec toties possent generatim sæcla referre
 Naturam, motus, victum, moresque parentum.

Tam porro, quoniam extremum cujusque cacumen
 Corporis est aliquod, nostri quod cernere sensus
 Jam nequeunt; id nimirum sine partibus exstat, 595
 Et minima constat natura; nec fuit unquam
 Per se secretum, neque posthac esse valebit:
 Alterius quoniam est ipsum pars, primaque, & ima:
 Inde aliæ, atque aliæ similes ex ordine partes
 Agmine condenso naturam corporis explent. 600
 Quæ quoniam per se nequeunt constare, necesse est
 Hærrere, ut nequeant ulla ratione revelli.
 Sunt igitur solida primordia simplicitate:
 Quæ minimis stipata coherent partibus arctis,
 Non ex ullorum conventu conciliata, 605
 Sed magis æterna pollentia simplicitate:
 Unde neque avelli quicquam, neque diminui jam
 Concedit natura reservans semina rebus.

Præterea nisi erit minimum, parvissima quæque
 Corpora constabunt ex partibus infinitis; 610
 Quippe ubi dimidiæ partis pars semper habebit
 Dimidiam partem, nec res perfinet ulla:
 Hæc rerum inter summam, minimamque quid escit?

Non erit ut dissent: nam quamvis funditus omnis
Summa sit infinita, tamen parvissima quæ sunt, 615
Ex infinitis constabunt partibus æque.

Quod quoniam ratio reclamat vera, negatque
Credere posse animum, victus fateare necesse 'st,
Esse ea quæ nullis jam prædita partibus existent,
Et minima consent natura: quæ quoniam sunt, 620
Illa quoque esse tibi solida, atque æterna fatendum.

Denique si minimas in partibus cuncta resolvit
Cogere consuevit rerum natura creatrix,
Jam nihil ex illis eadem reparare valeret:
Propterea quia, quæ multis sunt partibus aucta, 625
Non possunt ea, quæ debet genitalis habere
Materies, varios connexus, pondera, plagas,
Concurfus, motus, per quæ res quæque geruntur.

Porro, si nulla 'st frangendis reddita finis
Corporibus, tamen ex æterno tempore quædam 630
Nunc etiam superare necesse 'st corpora rebus,
Quæ nondum clueant ullo tentata periclo:
At quoniam fragili natura prædita constant,
Discrepat æternum tempus potuisse manere
Innumerabilibus plagis vexata per ævum. 635

Quapropter qui materiem rerum esse putarunt
Ignem, atque ex igni summam consistere solo,
Magnopere a vera lapsi ratione videntur.
HERACLITUS init quorum dux prælia primas,
Clarus ob obscuram linguam magis inter inaneis, 640
Quamde graveis inter Graecos, qui vera requirunt.
Omnia enim stolidi magis admirantur, amantque
Inversis quæ sub verbis latitantia cernunt:
Veraque constituunt, quæ belle tangere possunt
Aureis, & lepido quæ sunt fucata sonore, 645

Nam cur tam variae res possent esse, requiro,
Ex vero si sunt igni, puroque creatæ.
Nil prodesset enim calidum denseriet ignem,
Nec rarefieri, si partes ignis eandem
Naturam, quam totus habet super ignis, haberent. 650

Acrior ardor enim conductis partibus esset :
 Languidior porro disiectis, disque supatis.
 Amplius hoc fieri nihil est, quod posse rearis
 Talibus in causis, nedum variantia rerum
 Tanta queat densis, rarisque ex ignibus esse. 655
 Atque HI si faciant, admistum rebus inane ;
 Denferi poterunt ignes, rarique relinqui ;
 Sed, quia multa sibi cernunt contraria, mussant,
 Et fugitant in rebus inane relinquere purum, et,
 Ardua dum metuunt, amittunt vera viai : 660
 Nec rursus cernunt exempto rebus inani,
 Omnia denseri, fierique ex omnibus unum
 Corpus, nil ab se quod possit mittere raptim,
 Æstifer ignis uti lumen jact, atque vaporem :
 Ut videas non e stipatis partibus esse. 665

Quod si forte ulla credunt ratione potesse
 Igneis in certu stingui, mutareque corpus ;
 Scilicet ex ulla facere id si parte reparcent,
 Occidet ad nihilum nimirum funditus ardor
 Omnia, & ex nihilo fient quæcunque creantur. 670
 Nam quodcunque suis mutatum sinibus exit,
 Continuo hoc mors est illius, quod fuit ante :
 Proinde aliquid superare necesse 'st incolume olli,
 Ne tibi res redeant ad nilum funditus omnes,
 De nihiloque renata virescat copia rerum. 675

Nunc igitur, quoniam certissima corpora quædam
 Sunt, quæ conservant naturam semper eandem,
 Quorum habitu, antedictu, mutatoque ordine, mutant
 Naturam res, & convertunt corpora sese ;
 Scire licet non esse hæc ignea corpora rerum 680
 Nil referret enim quædam decedere, abire,
 Atque alia attribui, mutarique ordine quædam ;
 Si tamen ardoris naturam cuncta tenerent.
 Ignis enim foret omni modis, quodcunque crearent.
 Verum, ut opinor, ita 'st : sunt quædam corpora, quorum
 Concurfus, motus, ordo, positura, figura, 685
 Efficiant ignes, mutatoque ordine mutant

Naturam ; neque sunt igni simulata, neque utilis
Præterea rei, quæ corpora mitiore possit
Sensibus, & nostris adjectu tangere tactus.

690

Dicere porro ignem res omnes esse, neque ullam
Rem veram in numero rerum constare, nisi ignem,
Quod facit NIC IDEM, perditurum esse videtur.

Nam contra sensus ab sensibus ipse repugnat :

Et labefaciat eos, unde omnia credita pendent :

695

Unde hic cognitus est ipse, quem nominat ignem.

Credit enim sensus ignem cognoscere vero,

Cætera non credit, nihilo quæ clara minus sunt :

Quod mihi cum vanum, tum delirum esse videntur.

Quo referemus unum ? Quid nobis certius ipse
Sensibus esse potest, quo veræ ac fida notamus ?

700

Præterea, quare quisquam magis omnia tollit,

Et velit ardoris naturam iniquare solam,

Quam neget esse ignis, summam tamen esse reliquat ?

Æqua videtur enim clementia dicere utrumque.

705

Quapropter qui tantorem rerum esse putarunt

Ignem, atque ex igni summam consistere posse ;

Et qui principium gignendis aëra rebus

Constituere : aut humorem quicumque putarunt

Fingere res ipsam per se : terramve creare

710

Omnia, & in rerum naturas vertit omnes :

Magnopere a vero longeque exilis videntur.

Adde etiam qui conduplicant primordia rerum,

Aëra jungentes igni, terramque liquori :

Et qui quattuor ex eobus posse omnia rentur,

715

Ex igni, terra, atque aëre procreescere, & imbri :

Quorum Acragantius comprius EMPEDOCLES est :

Insula quem Teliquetris terrarum gessit in oris :

Quam fluctans circum magnis infractionibus æquor

Ioniam glaucis aspergit virus ab undis :

720

Angustoque fretu rapidam mare dividit undis

Indis terrarum oras a sinibus ejus :

Hic est vasta Charybdis ; & hæc Ætæa minatur.

Murmura flammarum sursum se colligere iras,

Faucibus eruptos iterum ut vis evomat igneis : 725
 Ad cœlumque ferat flammæ fulgura rursus :
 Quæ cum magna modis multis miranda videtur
 Gentibus humanis regio, visendaque fertur,
 Rebus opima bonis, multa munita virum vi :
 Nil tamen hoc habuisse viro præclarius in se, 730
 Nec sanctum magis, & mirum, carumque videtur.
 Carmina quin etiam divini pectoris ejus
 Vociferantur, & exponunt præclara reperta ;
 Ut vix humana videatur stirpe creatus.

Hic tamen, & supera quos diximus, inferiores 735
 Partibus egregie multis, multoque minores,
 Quamquam multa bene, ac divinitus invenientes
 Ex adyto tanquam cordis responsa dedere
 Sanctius, & multo certa ratione magis, quam
 Pythia, quæ tripode ex Phœbi, lauroque profatur ; 740
 Principiis tamen in rerum fecere ruinas,
 Et graviter magni magno cecidere ibi casu :

Primum, quod motus, exempto rebus inani,
 Constituunt, & res molleis, raræque relinquant,
 Aëra, solem, ignem, terras, animalia, fruges : 745
 Nec tamen admiscant in eorum corpus inane.

Deinde quod omnino finem non esse secandis
 Corporibus faciunt, neque pausam stare fragori ;
 Nec prorsum in rebus minimum consistere quicquam :
 Cum videamus id extremum cuiusque cacumen 750
 Esse, quod ad sensus nostros minimum esse videtur :
 Conficere ut possis ex hoc, quod cernere non quis,
 Extremum quod habent, minimum consistere rebus.

Huc accedit item, quod jam primordia rerum
 Mollia constituunt, quæ nos nativa videmus 755
 Esse, & mortali cum corpore funditus ; atqui
 Debeat ad nihilum jam rerum summa reverti,
 De nihiloque renata virescere copia rerum :
 Quorum utrumque quid a vero, jam, distet, habebas.

Deinde inimica modis multis sunt, atque venena 760
 Ipsa sibi inter se ; quare aut congressu peribunt,

- Aut ita diffugient, ut tempestate coorta,
Fulmina diffugere, atque imbres ventosque videremus.
Denique quattuor ex rebus si cunctis creantur,
Atque in eas rursus restantia dissolvuntur, 783
Qui magis ista queunt rerum primordia dici,
Quam contra res illorum, retroque pueri?
Alternis gignantur enim, mutanteque colorem,
Et totam inter se mutatum tempore ab ætate.
Sin ita forte putas, ignis, terræque calore 770
Corpus, & æris auras, roresque liquorum,
Nil in cœcilio naturam ut mutet eorum:
Nulla tibi ex illis poterit res esse creata;
Non animans, non exanimis quid corpore, ut arbes:
Quippe suam quidque in eorum variantis æervi 775
Naturam ostendet, mixtusque videbitur aër
Cum terra simul, atque ardor cum re manere:
At primordia gignantia in rebus oportet
Naturam clandestinam, cœcurnaque adhibere,
Emincat nequid, quod contra pugnet, & obstat, 780
Quo minus esse queat propriis quodcumque creatur.
Quin etiam repetunt a cœlo, atque ignibus ejus,
Et primum faciunt ignem se vertere in auras
Æris: hinc imbrem gigni, terramque creari.
Ex imbre, retroque a terra cuncta reverti, 785
Humorem primæ, post aëra, deinde calorem:
Nec cessare hæc inter se mutare, necare
De cœlo ad terram, de terra ad sidera mundi:
Quod facere hæc nullo debent primordia pacto.
Immutabile enim quiddam superare necesse est; 790
Ne res ad nihilum redigantur sanctius omnes.
Nam quodcumque suis mutatum finibus exit,
Continuo hoc mors est illius, quod fuit ante,
Quapropter, quoniam quæ paulo distinxit ante,
In commutatam veniunt, cessare necesse est 795
Ex illis ea, quæ nequeat convertier unquam:
Ne tibi res cedant ad nullam funditus omnes:
Quis potius tali naturæ gaudia quædam.

Corpora constituas, ignem & sortis creârinâ,
 Possê eadêm dampnis paucis, paucisque tributis, 830
 Ordine mutato, & motu, facere aëris auras:
 Sic alias aliis rebus mutaplex omnino.

At manifesta palam res indicat, inquit, in auras
 Aëris e terra res omnia crescere, aliquæ;
 Et nisi tempestas indulget tempora frugis, 835
 Imbribus, & tunc nimborum arbuscâ vacillant;
 Solque sua pro parte fovet, tribuitque calorem:
 Censere non possunt fruges, arbuscâ, animales.
 Scilicet, & nisi nos cibus arisus, & tener humor
 Adjuvat, amissa jam corpore, vita quoque omnis 840
 Omnibus e nervis atque ossibus exsolvatur:
 Adjutamur enim dubio periculi, atque alimur nos
 Certis ab rebus, certis alimur atque alimur res,
 Nimirum quia multa modis communia multis
 Mortuarum rerum in rebus primordiis mista. 845
 Sunt, ideo variis variis res rebus alimur.

Atque eadem magni refert primordia sepe
 Cum quibus, & quali postura contingantur
 Et quos inter se dent modus, accipiantque.
 Namque eadem: cælum, mare, terras, flumina, solem 848
 Constituunt; eadem fruges, arbuscâ, animales:
 Verum aliâ, alioque modo commissa morantur,

Quin etiam passim nostris in verbis ipsâ
 Multa elementa vides multis communia verbis:
 Cum tamen inter se versus, ac verba necesse est
 Consistere & re, & sonitu distare sonanti: 855
 Tantum elementa queunt permutata ordine solo;
 At rerum quæ sunt primordia, plura adhibere
 Possunt, unde queant variis res quoque creari. 860

Nunc & ANAXAGORÆ scquentem Homæomerium,
 Quam Græci memorent, nos nostra dicere lingua:
 Concedit nobis patris sermonis opesca:
 Sed tamen ipsam rem facile est exponere verbis,
 Principium rerum quam dicit Homæomerius:
 Omnia videlicet e paucis atque minutis. 865

Offibus : sic & de paucillis atque minetis
 Visceribus viscus gigni : sanguenque creari,
 Sanguinis inter se multis coëstantibu' guttis :
 Ex aurique putat micis consistere posse
 Aurum : & de terris terram concrefcere parvis : 840
 Ignibus ex ignem : humorem ex humoribus esse :
 Cætera confimili fingit ratione, putatque.

Nec tamen esse ulla parte IDEM in rebus inane
 Concedit, neque corporibus finem esse secandis :
 Quare in utraque mihi pariter ratione videtur 845
 Errare, atque ILLI, supera quos diximus ante.

Adde quod imbecilla nimis primordia fingit,
 Si primordia sunt, simili quæ prædita constant
 Natura, atque ipsæ res sunt ; æqueque laborant,
 Et pereunt, neque ab exitio res ulla refrænat : 850
 Nam quid in oppressis valido durabit eorum,
 Ut mortem effugiat lethi sub dentibus ipsis ?
 Ignis ? an humor ? an aura ? quid horum ? sanguen ? an ossa ?
 Nil, ut opinor, ubi ex æquo res funditus omnis
 Tam mortalis erit, quam quæ manifesta videmus 855
 Ex oculis nostris aliqua vi victa perire.

At neque recidere ad nihilum res posse, neque autem
 Crescere de nihilo, testor res ante probatas.

Præterea quoniam cibus auget corpus, alique :
 Scire licet, nobis venas, & sanguen, & ossa, 860
 Et nervos alienigenis ex partibus esse :
 Sive cibos omneis commisso corpore dicent
 Esse, & habere in se nervorum corpora parva,
 Ossaque, & omnino venas, partisque cruoris ;
 Fict, uti cibus omnis & aridus, & liquor ipse, 865
 Ex alienigenis rebus constare putetur,
 Offibus, & nervis, venisque, & sanguine misto.

Præterea quæcunque e terra corpora crescunt ;
 Si sunt in terris, terras constare necesse 'st
 Ex alienigenis, quæ terris exoriuntur. 870
 Transfer item, totidem verbis utare licebit :
 In lignis si flamma latet, fumusque, cinisque :

Ex alienigenis consistant lignis necesse est.

Linquitur hic tenuis latitandi copia quondam :

Id quod ANAXAGORAS sibi sumit, ut omnibus ornatis
Res putet immixtas rebus latitare : sed illud 876

Apparere unum, cuius sint plura mista,

Et magis in promptu, primumque in fronte locata :

Quod tamen a vera longe ratione repulsum est.

Conveniebat enim fruges quoque saepe minutas, 880

Robore cum saxi franguntur, mittere signa

Sanguinis, aut alium nostrae quae corpore aluntur :

Cum lapidi lapidem terimus, manare cruorem.

Consimili ratione herbas quoque saepe decubat,

Et lacticis dulcoris guttas, similique sapore 885

Mittere, laetiperae quali sunt ubera lactis :

Scilicet & glebis terrarum saepe friatis

Herbarum genera, & fruges, frondisque videri

Dispersita, atque in terris latitare minute :

Postremo, in lignis cinerem fumumque videri. 890

Cum praefracta forent, ignisque latere minutas.

Quorum nil fieri quoniam manifesta decet res,

Scire licet non esse in rebus res ita mistas :

Verum seminae multismodis immixta latere

Multarum rerum in rebus communia debent. 895

At saepe in magnis sit montibus, inque, ut altis

Auroribus vicina cunctamina summa tenentur

Inter se, validis facere id cogentibus ausis,

Donec fulserunt flammam fulgore coorte :

Scilicet : & non est lignis tamen infusus ignis, 900

Verum semina sunt ardoris multa, terendo

Quae cum confluxere, creant incendia sylvis.

Quod si tanta foret sylvis abscondita flamma ;

Non possent ullam tempus calarier ignes :

Conficerent vulgo sylvas, arbuta cremarent. 905

Jamne vides igitur, paullo quod diximus ante,

Pernagni referre eadem primordia saepe

Cum quibus, & quali positura contineantur,

Et quos inter se dent motus, accipiantque,

Atque eadem paullo inter se mutata creare 910

Ignis e lignis, quo pacto verba quoque ipsa
Inter se paullo mutatis sunt elementis,
Cum LIGNA, atque IGNEIS distincta voce notemus?

Denique jam quaecunque in rebus cernis apertis,
Si fieri non posse putas, quin materiai
Corpora consimili natura praeditaingas, 915
Hac ratione tibi pereunt primordia rerum:
Fiet uti risu tremulo concussa cachinnet,
Et lacrymis salis humectent ora, genasque.

Nunc age, quod superest, cognosce, & clarius audi. 920
Nec me animi fallit quam sint obscura, sed acri
Percussit thyrsos laudis spes magna meum cor,
Et simul incussit suavem mi in pectus amorem
Musarum: quo nunc instinctus, mente vigenti
Aethra Pieridum peragro loca, nullius ante 925
Trita solo: juvat integros accedens fontalis,
Atque haurire: juvatque novos decerpere flores:
Insignemque meo capiti petere inde coronam,
Unde prius nulli velarint tempora Musae:

Primum quod magnis doceo de rebus, & arctis 930
RELIGIONUM animos nodis exsolvere pergo:
Deinde quod obscura de re tam lucida pango
Carmina, musaeo contingens cuncta lepore;
Id quoque enim non ab nulla ratione videtur:
Sed veluti pueris absinthia tetra medentes 935
Cum dare conantur, prius oras pocula circum
Contingunt mellis dulci flavoque liquore,
Ut puerorum aetas improvida ladicetur
Labrorum tenuis, interea perpotet amarum
Absinthii laticem, deceptaque non capiatur, 940
Sed potius tali facto recreata valescat:

Sic ego nunc, quoniam haec ratio plerumque videtur
Tristior esse, quibus non est tractata, retroque
Vulgus abhorret ab hac; volui tibi suaviloquenti
Carmine Pierio rationem exponere nostram, 945
Et quasi Musaeo dulci contingere melle,
Si tibi forte animum tali ratione tenere
Veribus in nostris possem, dum perspicis omnem

Naturam rerum, qua consistet compita figura.

Sed quoniam docui, solidissima materiai 950

Corpora perpetuo volitare invicta per ævum ;

Nunc age summae equanimitas sit finis eorum,

Necne sit, evolvamur : item, quod inane repertum 'st,

Seu locus, ac spatium, res in quo quæque genantur,

Pervideamus utrum finitum funditus OMNE 955

Constet, an imensum pateat vel adusque profundum.

OMNE quod est, igitur, nulla regione viarum

Finitum 'st : namque extremum debebat habere.

Extremam porro nullius posse videtur

Esse, nisi ultra sit quod finiat, ut videatur, 960

Quo non longius hæc sensus natura sequatur.

Nunc extra summam quoniam nihil esse satendum 'st,

Non habet extremum : caret ergo fine, modoque :

Nec refert quibus assistas regionibus ejus,

Usque adeo quem quisque locum possidet, in omneis 965

Tantundem parteis infinitum omne relinquit.

Præterea, si jam finitum constituatur

Omne quod est spatium, si quis procurrat ad oras

Ultimus extremas, jaciatque volatile telum ;

In validis utrum contortum viribus ire 970

Quo fuerit missum mavis, longeque volare,

An prohibere aliquid censes, obstareque posse ?

Alterutrum fatearis enim, sumasque necesse 'st,

Quorum utrumque tibi effugium præcludit, & omne

Cogit ut exempta concedas sine patere. 975

Nam sive est aliquid, quod prohibeat, officiatque

Quo minu' quod missum 'st veniat, finique locet se,

Sive foras fertur, non est ea fini' profecto.

Hoc pacto sequar, atque oras ubicunque locaris

Extremas, quæram quid telo denique fiat. 980

Fiet uti nusquam possit consistere finis :

Effugiumque fugæ prelatet copia semper.

Præterea spatium summae totius omnes

Undique si inclusum certis consisteret oris,

Finitumque foret ; jam copia materiai 985

Undique ponderibus solidis confluet ad unum ;

Nec res ulla geni sub cœli tegmine posset :
 Nec foret omnino cœlum, neque lumina solis :
 Quippe ubi materies omnis cumulata jaceret
 Ex infinito jam tempore subsidendo. 990

At nunc nimirum requies datâ principiorum
 Corporibus nulla 'st: quia nil est funditus inani,
 Quo quasi confluere, & sedes abi ponere possint;
 Semper & assiduo motu res quæque generantur
 Partibus in cunctis, æternaque suppositantur. 995
 Ex infinito cita corpora materialî.

Postremo ante oculos rem res finire videtur,
 Atque dissepiit colles, atque aëra montes ;
 Terra mare, & contra mare terras terminat omnia.
 OMNIBUS quidem vero nihil est quod finiat extra: 1000
 Est igitur natura loci, spatiumque profundi,
 Quod neque clara suo percurrere flumina cussa
 Perpetuo possint ævi labentia tractu :
 Nec prorsum facere, ut restet minas ire, mendo:
 Usque adeo passim patet ingens copia rebus, 1005
 Finibus exemptis in cunctas undique partes.

Ipsa modum porro sibi rerum summa parare
 Nō possit, natura tenet: quia corpus inani,
 Et quod inane autem 'st, finiri corpore cogit:
 Ut sic alternis infinita omnia reddat. 1010

Aut etiam, alterutrum nisi terminat alterum eorum,
 Simplice natura & patet tantum immoderatum :
 Nec mare, nec tellus, nec cœli lucida templa,
 Nec mortale genus, nec Divum corpora sancta
 Exiguam possent horâ sistere tempus. 1015
 Nam dispulsa suo de cœtu materialî

Copia ferretur magnam per inane soluta,
 Sive adeo potius nunquam concreta crederet
 Ullam rem, quoniam cogi disiecta nequisset.

Nam certe neque consilio primordia rerum 1020
 Ordine se quæque, atque sagaci mente locantur ;
 Nec quos quæque darent motus pepigero profectus
 Sed quia multimodis, multis, mutata, per omnes
 Ex insipite vexantur percipi plagis,

Omne genus motus, & cœtus experiendo, 1025
 Tandem deveniunt in taleis disposituras,
 Quolibus hæc rebus consistit summa creata:
 Et multos etiam magnos servata per annos,
 Ut semel in motus coniecta 'st convenienteis,
 Efficit, ut largis avidum mare fluminis undis 1030
 Integrent amnes, & solis terra vapore
 Fota novet fortus, summissaque gens animantum
 Floreat, & vivant labentes ætheris ignes.
 Quod nullo facerent pacto, nisi materiai
 Ex infinito suboriri copia posset, 1035
 Unde amissa solent reparari in tempore quoque.

Nam veluti privata cibo natura animantum
 Dissiuit amittens corpus; sic omnia debent
 Dissolvi, simul ac defecit suppeditare
 Materies recta regione averſa viai. 1040

Nec Plagæ possent extrinsecus undique summam
 Conservare omnem, quancunque 'st conciliata.
 Cudere enim crebro possunt, partemque morari,
 Dum veniant aliæ, ac suppleri summa queatur.
 Interdum resiliere tamen coguntur, & una 1045
 Principis rerum spatium, tempusque fugai
 Largiri, ut possint a cœtu libera ferri.
 Quare etiam atque etiam suboriri multa necesse 'st.
 Et tamen ut plagæ quoque possint suppetere ipsæ,
 Infinita opus est vis undique materiai. 1050

Illud in his rebus longe sũge credere, Memmi,
 In medium summæ (quod dicunt) omnia niti,
 Atque ideo mundi naturam stare sine ullis
 Istibus externis, neque quoquam posse resolveri
 Summa atque ima, quod in medium sint omnia nixa, 1055
 (Ipsam si quicquam posse in se sistere credis:
 Et quæ pondera sunt sub terris omnia sursum
 Nitier, in tetraque retro requiescere posta:
 Ut per aquas quæ nunc rerum simulacra videmus.)
 Et simili ratione animalia subtu' vagari 1060
 Contendunt, neque posse e terris in loca cœli
 Accidere inferiora magis, quam corpora nostra

Sponte sua possint in cœli templa valere :
 Illi cum videant solem, nos sidera nostris
 Cernere, & alternis nobis una tempora cœli
 Dividere, & nostris pariter agitare, diisq[ue]. 1065

Sed vanus stolidis hæc omnia facerit error,
 Amplexi quod habeant perversæ prima viâ.
 Nam medium nihil esse potest, ubi itane, locuq[ue]
 Infinita : neque omnino, si jam medium sit, 1070
 Possit ibi quicquam hac potius consistere causa,
 Quam quavis alia longe regione manere.

Quis enim locus, ac spatium, quot inane vocatus,
 Per medium, per non modicum concedat oportet
 Æquis ponderibus, metus quæcunque ferantur. 1075

Nec quisquam locus est, quo corpora cum veniunt,
 Ponderis amissa vi possint stare in inani:
 Nec quod inane autem ista, illis subsistere debet,
 Quin, sua quod natura petit, concedere pergit.
 Haud igitur possunt tali ratione temeri 1080
 Res in consilio, modis cuppedine visis.

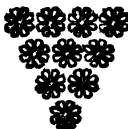
Præterea quoque jam non omnia corpora singunt
 In medium niti, sed terrarum, atque liquorem,
 Humorem ponti, magnisque e montibus undas,
 Et quasi terreno quo corpore continerantur : 1085

At contra tenues exponunt ætheris auras,
 Et calidos simul a medio differtur ignem,
 Atque ideo totum circumsternere æthera signis,
 Et solis flammam per cœli curvâ pasci,
 Quod calor a medio fugiens ibi colligat ignis. 1090
 (Quippe etiam vesi e terra mortalia stercora.

Nec prorsum arboribus summes frondescore ramos
 Possè, nisi a terris paullatim cuique cibum
 Terra det) at supra circum tegere omnia cœlum
 Ne volucrum ritu flammæ, incensa ruendi. 1095
 Diffugiant subito magnum per inane solutes,
 Et ne cætera consimili ratione sequantur :
 Mave ruant cœli tœntralîa templa superne,
 Terraq[ue] se pedibus raptim subducit, & omnes
 Inter permixtas terras, eoque ruinas 1100

Corpora solventes, abeant per inane profundum
 Temporis ut puncto nihil exstet reliquiarum,
 Desertum præter spatium, & prius ædificata cæca.
 Nam quacunque prius de parti corpora cæsis
 Constitues, hæc rebus erit pars janua lethi: 1105
 Hac se turba foras dabit omnis materia.

Hæc si pernoctes parva perfunctus opella,
 (Namque aliud ex alio clarescet,) non tibi cæca
 Nox iter eripiet, quin ultima natura
 Pervideas; ita res accendent lumina rebus. 1110

1811

T. LUCRETII CARI

DE

RERUM NATURA

LIBER II.

SUAVE, mari magno turbantibus æquora ventis,

E terra magnum alterius spectare laborem ;
 Non quia vexari quemquam 'st jucunda voluptas,
 Sed, quibus ipse malis careas, quia cernere suave 'st.
 Suave etiam belli certamina magna tueri, 5
 Per campos instructa, tua sine parte pericli ;
 Sed nil dulcius est, bene quam munita tenere
 Editæ doctrina sapientum templa serena ;
 Despicere unde queas alios, passimque videre
 Errare, atque viam palæstæ quærere vitæ ; 10
 Certare ingenio ; contendere nobilitate ;
 Noctis atque dies niti præstante labore
 Ad summas emergere opes, rerumque potiri.

O miseras hominum mentes ! ô pectora cæca !
 Quilibet in tenebris vitæ, quantisque periculis 15
 Degitur hoc ævi, quodcunque 'st ! nonne videre
 Nil aliud sibi naturam latrare, nisi ut, cum
 Corpore sejunctus dolor abât, mente fruatur
 Jucundo sensu, cura semota, metuque ?

Ergo corpoream ad naturam pauca videmus 20
 Esse opus omnino, quæ demant quemque dolorem ;
 Delicias quoque uti multas subternere possint ;

Parr Sc.

Gratias interdum neque intacta ipse requirit.
 Si non aurea sunt juvenum fibulæ, per anile
 Lampadas ignifera manibus retinentia dextra, 25
 Lumina nocturnis opulis ut suppetantur;
 Nec domus argento fulget, auroque renidet;
 Nec citharis reboant laqueata aurataque templæ
 Attamen inter se prostrati in gramine molli,
 Propter aquæ rivum, sub ramis arboris altæ, 30
 Non magnis opibus jucunde corpora curant;
 Præsertim dum tempestas aridet, & anni
 Tempora conspergant viridanteis floribus herbas.
 Nec calidæ citius decedunt corpore febres,
 Textilibus si in picturis, ossæque rubenti 35
 Jactaris, quam si plebeis in veste tumentis.
 Quapropter quoniam nil nostro in corpore gæsus
 Proficiunt, neque nobilitas, neque gloria regni:
 Quod superest, animæ quoque nil prodesse putandum.
 Si non forte tuas legiones per loca campi 40
 Fervere cum videas, belli simulacra cientis;
 Fervere cum videas classem, lateque vagari;
 His tibi tum rebus timefactæ Religionis
 Effugiant animo pavidæ, mortisque timores:
 Tum vacuum pectus linquant, curaque solutum. 45
 Quod si ridicula hæc, indubriaque esse videmus;
 Sic veraque metus hominum, caræque sequaces;
 Nec metuant sonitus armorum, nec fera tela;
 Audacterque inter Reges, ærumque potenteis
 Versantur; neque fulgorem reverentur ab auro, 50
 Nec clarum vestis splendorum purpureæ;
 Quid dubitas, quin omne sit hec rationis egestas,
 Omnis cum in tenebris præsertim vita laboret?
 Nam veluti pueri trepidant, atque omnia quatit
 In tenebris metuant; sic nos in luce timemus 55
 Interdum nihil quærant metuenda magis, quam
 Quæ pueri in tenebris perterriti, finguntque futura.
 Hunc igitur terrorem audaci, tenebrasque necesse est
 Non radii solis, hæcque tædida tela tædi
 Discutiant, sed naturæ species, visæque, 60

Sic a principis ascendit motus, & exit
 Facillatim nostros ad sensus; nemoveantur
 illa quoque, in solis quæ lumine cernere quæmas:
 Nec quibus id faciant plagis apparet aperte. 140

Nunc, quæ mobilitas sit reddita materiali
 Corporibus, paucis licet hinc cognoscere, M E M M I.
 Primum aurora novæ cum spargit lumine terras,
 Et variæ volucres nemoræ avis pervolitant
 Aëra per tenerum liquidis loca vocibus opplent: 145

Quam subito solcat sol ortus tempore tali
 Convestire sua perfundens omnia luce,
 Omnibus in promptu, manifestumque esse videmus.
 At vapor is, quem sol mittit, hancque ferentem,
 Non per Inane meat vacuum; quo tardius ire 150

Cogitur, æris quasi cum diverberet undas:
 Nec singillatim corpuscula quæque vaporis,
 Sed complexa meant inter se, conque globata:
 Quapropter simul inter se retrahuntur, & contra
 Officiuntur; uti coganur tardius ire. 155

At, quæ sunt solida primordia simplicitate,
 Cum per Inane meant vacuum, nec res remoratur
 Vlla foris; atque ipsa suis e partibus unum;
 Unum in quem corpore locum connixa feruntur.
 Debent nimirum præcellere mobilitate; 160

Et nullo citius ferri, quam lumina solis:
 Multiplexque loci spatium transcurrere eodem
 Tempore, quo solis pervolgant fulgura cælum:
 Nam neque confilio debent tardata morari;
 Nec perscrutari primordia singula quæque, 165
 Ut videant, quæ quidque geratur cum ratione.

At quidam contra hæc ignari, materiali
 Naturam non posse Desum sine numine rentur
 Tantopere humanis rationibus, ac moderatis,
 Tempora mutare annorum, frugesque creare: 170
 Nec jam cætera, mortaleis quæ suadet adire,
 Ipsaque deducit dux vitæ D I A V O L U P T A S;
 Ut res per Veneris blanditum sæcla propagent;
 Ne genus occidat humanum: quorum omnia causa

Constituisse Deos fingunt : sed in omnibus rebus 175
Magnopere à vera lapsi ratione videntur.

Nam quamvis rerum ignorem primordia quæ sint,

Hoc tamen ex ipsiæ cœli rationibus ausim

Confirmare, aliisque ex rebus reddere multis ;

Nequaquam nobis divinitus esse creatam 180

Naturam mundi, quæ tanta est prædita culpa :

Quæ tibi posterius, MEMMI, faciemus aperta.

Nunc id quod superest de motibus expediemus.

Nunc locus est, ut opinor, in his illud quoque rebus

Confirmare tibi, nullam rem posse sua vi 185

Corpoream sursum ferri, sursumque meare.

Nè tibi dent in eo flammarum corpora fraudem ;

Sursum enim vorsum gignantur, & augmina fumant :

Et sursum nitidae frigesc, arbutaque crescunt : 189

Pondera, quantum in se est, cum deorsum cuncta ferantur.

Nec cum subiliunt ignes ad tecta domorum,

Et celeri flamma degustant tigna, trabesque ;

Sponte sua facere id, sine vi subigente, putandu est :

Quod genus, e nostro cum missus corpore sanguis

Emicat exultans alto, spargitque cruorem. 195

Nonne vides etiam, quanta vi tigna, trabesque

Respuat humor aquæ ? nam quam magis merisimus altum

Directa, & magna vi multi pressimus egre ;

Tam cupide sursum revolvit magis, atque remittit,

Plus ut parte foras emergant, exsiliantque. 200

Nec tamen hæc, quanta est in se, dubitamus, opinor,

Quin vacuum per inane deorsum cuncta feruntur.

Sic igitur debent flammæ quoque posse per auras

Aëris expressæ sursum succedere ; quanquam

Pondera, quantum in se est, deorsum deducere pugnent. 205

Nocturnasque facces cœli sublimis volanteis

Nonne vides longos flammarum ducere tractus,

In quascunque dedit partis natura theatum ?

Non cadere in terram stellas, & sidera cernis ?

Sol etiam summo de vertice dissipat omnes 210

Ardorem in partis, & lumine confert arva :

In terras igitur quæque solis vergitur ardor.

Transversosque volare per imbres fulmina cernis?
Nunc hinc, nunc illinc abrupti nubibus ignes,
Concurfant, cadit in terras vis flammea volgo. 215

Illud in his quoque te rebus cognoscere avemus:
Corpora cum deorsum rectum per Inane feruntur
Ponderibus propriis, incerto tempore ferme,
Incertisque locis, spatio decedere paullum;
Tantum quod nomen mutatum dicere possis. 220

Quod nisi declinare solerent; omnia deorsum,
Imbris uti guttæ, caderent per Inane profundum:
Nec foret offensus natus, nec plaga creata
Principiis: ita nil unquam natura creasset.

Quod si forte aliquis credit graviora potesse 225
Corpora, quo citius rectum per Inane feruntur,
Incidere e supero levioribus, atque ita plagas
Gignere, quæ possint genitales reddere motus:
Avius a vera longe ratione recedit.

Nam per aquas quæcunq; cadunt, atq; aëra deorsum, 230
Hæc pro ponderibus casus celerare necesse 'st:
Propterea, quia corpus aquæ, naturaque tenuis
Agris haud possunt æque rem quamque morari:
Sed citius cedunt gravioribus, exsuperata.

At contra nulli de nulla parte, neque ullo 235
Tempore, Inane potest vacuum subsistere rei,
Quin, sua quod natura petit, concedere pergat.
Omnia quapropter debent per Inane quietum
Æque ponderibus non æquis concita ferri.

Haud igitur poterunt levioribus incidere unquam 240
Ex supero graviora; neque ictus gignere per se,
Qui varient motus, per quos natura genat res.

Quare etiam atque etiam paullum clinare necesse 'st
Corpora, nec plus quam minimum: ne fingere motus
Obliquos videamur, & id res vera refutet. 245
Namque hoc in promptu, manifestumque esse videmus;
Pondera, quantum in se 'st, non posse obliqua meare:
Ex supero cum præcipitant: quod cernere possis.

Sed nihil ominino recta regione viai
Declinare, quis est, qui possit cernere, sese? 250

Denique si semper motus connectitur omnis,
 Et vetere extoritur semper novus ordine certo;
 Nec declinando faciant primordia motus
 Principium quoddam, quod fati fœdera rumpat;
 Ex infinito ne causam causa sequatur: 255
 Libera per terras unde hæc animantibus extat,
 Unde est hæc (inquam) facis avolsa voluntas,
 Per quam progredimur, quo ducit quemque voluptas?
 Declinamus item motus, nec tempore certo,
 Nec regione loci certa, sed ubi ipsa tulit mens. 260
 Nam dubio procul his rebus sua cuique voluntas
 Principium dat; & hinc motus per membra rigantur.
 Nonne vides etiam, patefactis tempore puncto
 Carceribus, non posse tamen prorumpere equorum
 Vim capidam tam desubito, quam mens avet ipsa? 265
 Omnis enim totum per corpus materiai
 Copia conquiri debet, concita per artus
 Omnis, ut studium mentis connexa sequatur.
 Ut videas initium motus a corde creari;
 Ex animique voluntate id procedere primum: 270
 Inde dari porro per totum corpus, & artus.
 Nec simile est, ut cum impulsu procedimus istis,
 Viribus alterius magnis, magnoque coactu;
 Nam tum materiam totius corporis omnem
 Perspicua est, nobis invitis, ire, rapique, 275
 Donicum eam refrænavit per membra voluntas.
 Jamne vides igitur, quamquam vis externa multos
 Pellit, & invitos cogit procedere sæpe,
 Præcipiteisque rapit; tamen esse in pectore nostro
 Quiddam, quod contra pugnare, obstareque possit; 280
 Cujus ad arbitrium quoque copia materiai
 Cogitur interdum flecti per membra, per artus;
 Et projecta refrænatur, retroque residit?
 Quare in sensibus quoque idem fateare necesse est,
 Esse aliam præter plagas, & pondera causam 285
 Motibus, unde hæc est nobis innata potestas:
 De nihilo quoniam fieri nil posse videmus.

Pondus enim prohibet, ne plagis omnia fiant,
 Externa quasi vi: sed ne mens ipsa necessaria
 Intestinum habeat cunctis in rebus agendis; 289
 Et devicta quasi cogatur ferre, patique;
 Id facit exiguum CLINAMEN principiorum,
 Nec regione loci certa, nec tempore certo.

Nec stipata magis fuit unquam material
 Copia; nec porro majoribus intervallis. 295
 Nam neque adaugescit quicquam, neque deperit inde.
 Quapropter quo nunc in motu principiorum
 Corpora sunt; in eodem antea factaestate fuisse;
 Et posthac semper simili ratione ferantur:
 Et quæ consueverunt gigni, gignantur eadem 300
 Conditione; & erunt, & crescent, inque valebunt,
 Quantum cuique datum est per fœdera naturæ.
 Nec rerum summam commutare ulla potest vis.
 Nam neque quo possit genus ullum material
 Effugere ex omni, quicquam est: neque rursus, in omni
 Unde coorta queat nova vis irrumperere; & omnem 305
 Naturam rerum mutare, &vertere motus.

Illud in his rebus non est mirabile, quare,
 Omnia cum rerum primordia sint in motu,
 Summa tamen summa videntur stare quiete; 310
 Præterquam, si quid proprio dat corpore motus.
 Omnis enim longe nostris ab sensibus infra
 Primorum natura jacet: quapropter ubi illa
 Cernere jam nequeas, motus quoque surpere debent:
 Præsertim cum, quæ possimus cernere, cœlent 315
 Sæpe tamen motus, spatio diducta locorum.
 Nam sæpe in colli tondentes pabula læta
 Lanigeræ reptant pecudes, quo quamque vocantes
 Invitant herbæ gemmantes rore recenti:
 Et satiati agni ludunt, blandeque comiscant: 320
 Omnia quæ nobis longe consensu videntur;
 Et veluti in viridi candor consistere colli.
 Præterea magnas legiones cum læta cursu
 Camporum complent, belli simulacra cientes;
 Et circumvolitant equites, mediosque repente 325

Transmittant valido quatientes impete campos ;
 Fulgur ibi ad cœlum se tollit ; totaque circum
 Ære renidescit tellus ; subterque virum vi
 Excitur pedibus sonitus ; clamoreque montes
 Isti rejectant voces ad sidera mundi : 330

Et tamen est quidam locus altis montibus, unde
 Stare videtur, & in campis consistere fulgur.

Nunc age jam deinceps cunctarum exordia rerum,
 Qualia sint, & quam longe distantia formis,
 Percipe, multigenis quam sint variata figuris : 335
 Non quod multa parum simili sint prædita forma,
 Sed quia non volgo paria omnibus omnia constant.
 Nec mirum : nam cum sit eorum copia tanta,
 Ut neque finis, uti docui, neque summa sit ulla :
 Debent nimirum non omnibus omnia prorsum 340
 Esse pari filo, similique affecta figura.

Præterea genus humanum, mutæque natantes
 Squammigerum pecudes, & læta armenta, feræque,
 Et variae volucres ; lætantia quæ loca aquarum
 Concelebrant, circum ripas, fontisque, lacusque ; 345
 Et quæ pervolgant nemora avia pervolitantes :
 Horum unum quodvis generatim sumere perge :
 Invenies tamen inter se distare figuris.

Nec ratione alia proles cognoscere matrem,
 Nec mater posset prolem ; quod posse videmus, 350
 Nec minus atque homines inter se nota cluere.

Nam sæpe ante Deum vitulus delubra decora
 Turicremas propter mactatus concidit aras,
 Sanguinis exspirans calidum de pectore flumen :
 At mater virideis saltus orbata peragrans, 355

Linqvit humi pedibus vestigia pressa bisulcis,
 Omnia convivens oculis loca, si queat usquam
 Conspicere amissum fortum ; completque querelis
 Frundiferum nemus adûstans ; & crebra revisit
 Ad stabulum, desiderio perfixa juveni : 360

Nec teneræ salices, atque herbæ rore vigentes,
 Fluminaque ulla queunt summis labentia ripis

Oblectare animum, subitamque avertere curam :
 Nec vitulorum aliae species per pabula laeta.
 Derivare queunt allo, curaque levare : 364

Usque adeo quiddam proprium, notumque requirit.
 Præterea teneri tremulis cum vocibus hœdi
 Cornigeras norunt matres, agnique petulci
 Balantum pecudes : ita, quod natura reposcit,
 Ad sua quisque fere decurrunt ubera lactis. 370

Postremo quodvis frumentum : non tamen omne
 Quodque suo in genere inter se simile esse videbis,
 Quin intercurrat quædam distantia formis.
 Concharumque genus parili ratione videmus
 Pingere telluris gremium, qua mollibus undis 375
 Littoris incurvi bibulam pavit æquor arenam.
 Quare etiam atque etiam simili ratione necesse est,
 Natura quoniam constant, neque factis manu sunt
 Unius ad certam formam primordia rerum,
 Dissimili inter se quædam voltare figura. 380

Perfacile est jam animi ratione exsolvere nobis,
 Quare fulmineus multo penetratior ignis,
 Quam postea fiat e tedis terrestribus ortus.
 Dicere enim possis cœlestem fulminis ignem
 Subtilem magis e parvis constare figuris : 385
 Atque ideo transire foramina, quæ nequit ignis
 Noster hic e lignis ortus, tædæque creatus.

Præterea lumen per cornu transit ; at imber
 Respuitur : Quare ? nisi luminis illa minora
 Corpora sunt, quam de quibus est liquor almus aquarum.

Et quamvis subito per colum vina videmus 391
 Persuere ; at contra tardum cunctatur olivum :
 Aut quia nimirum majoribus est elementis ;
 Aut magis hamatis inter se, perque plicatis.
 Atque ideo sit, uti non tam deducta repente 396
 Inter se possint primordia singula quæque
 Singula per cujusque foramina permanere.

Huc accedit, uti mellis lactisque liquores
 Jacundo sensu linguæ tractentur in ore :

At contra tetra abſinthii natura, ſerique 400

Centauri, ſordo perſorquent ora ſapores :

Ut facile agnoſcas e lævibus, atque rotundis

Effē ea, quæ ſenſus jucunde tangere poſſunt :

At contra quæ amara, atque aſpera cunque videntur,

Hæc magis hamatis inter ſe noxa teneri ; 405

Proptereaſque ſolere vias reſcindere noſtris

ſenſibus, introituque ſuo perſtrampere corpus.

Omnia poſtremo bona ſenſibus, & mala tactu,

Diſſimili inter ſe pugnant perfectæ figura :

Ne tu forte putes terræ ſiridentis acerbum : 410

Horrorem conſtare elementis lævibus æque,

Ac muſca melo, per chordas Organici quæ

ſubſimilibus digitis expurgata figurant.

Neu ſimili penetrare putes primordia forma

In narcis hominum, cum tetra cadavera torrent, 415

Et cum ſcena croco Citici perſaſa recens eſt,

Araque Panchæos exhalet propter odores.

Neve bonos rerum ſimili conſtare colores

Semine conſtituas, oculos qui paſcere poſſunt ;

Et qui compungunt aciem, lacrymareque cogant : 420

Aut ſæda ſpecie tetri, turpeſque videntur.

Omnis enim, ſenſus quæ malcet, cauſa, juvatque,

Hiud ſine principali aliquo lævore creata eſt :

At contra, quæcunque moleſta, atque aſpera conſtat,

Non aliquo ſine materiæ ſqualore reperta eſt. 425

Sunt etiam quæ jam nec lævis jure putantur

Effē, neque omnino flexis macronibus unca ;

Sed magis angulalis paulum proſtantibus, & quæ

Titillare magis ſenſus, quam lædere poſſunt :

Fæcula jam quo de genere eſt, Inulæque ſapores. 430

Denique jam calidee igneis, gelidamque pruinam,

Diſſimili dentata modo compungere ſenſus

Corporis, indicio nobis eſt tactus uterque.

Tactus enim, tactus, (pro Divum numina ſancta !)

Corporis eſt ſenſus, vel cum res externa ſeſe 435

inſuaſit ; vel cum lædit, quæ in corpore nata eſt ;

Aut juvat egrediens genitaleis per Veneris res ;
 Aut ex offensus cum turbant corpore in ipso
 Semina, confunduntque inter se concita sensum :
 Ut si forte manū quamvis jam corporis ipse 440
 Tute tibi partem serias, æque experiare.
 Quapropter longe formas distare necesse 'st
 Principiis, varios quæ possint edere sensus.

Denique, quæ nobis durata ac spissa videantur,
 Hæc magis hamatis inter se se esse necesse 'st, 445
 Et quasi ramosis alte compacta teneri.

In quo jam genere in primis adamantina faxa,
 Prima acie constant, ictus contemnere facta ;
 Et validi filices ; ac duri robora ferri ;
 Æraque, quæ claustris resstantia vociferantur. 450

Illa autem debent ex lævibus atque rotundis
 Esse magis, fluido quæ corpore liquida constant.
 Nec retinentur enim inter se glomeramina quæque ;
 Et procurfus item in proclive volubilis extat.

Omnia postremo, quæ puncto tempore cernis 455
 Diffugere, ut fumum, nebulas, flammæque, necesse 'st.
 Si minus omnibus sunt e lævibus atque rotundis ;
 At non esse tamen perplexis endepetita,
 Pungere uti possint corpus ; penetrareque faxa :
 Et tamen hære inter se, quod quisque videmus 460
 Sensibus esse datum : facile ut cognoscere possis
 Non e perplexis, sed acutis esse elementis.

Sed quod amara vides eadem, quæ fluida constant ;
 Sudor uti maris est ; minime id mirabile habendum.
 Nam quod fluidum est, e lævibus atque rotundis 465
 Est : at lævibus, atque rotundis mista doloris
 Corpora ; nec tamen hæc retineri hamata necesse 'st ;
 Scilicet esse globosa, tamen cum squalida constant ;
 Pervolvi simul ut possint, & lædere sensus.

Et quo mista putes magis aspera lævibus esse 470
 Principiis, unde 'st Neptuni corpus acerbum ;
 Est ratio secernundi, seorsumque videndi.

• dulcit, ubi per terras crebrius idem.

Percolatur, ut in foveam fiat, ac manifestat.

Linguit enim supra tecti primordia viri 475

Aspera, quo magis in terris hærere possunt.

Quod quondam docui, pergant conuoltere rem; quæ

Ex hoc apta fidem docet: primordia rerum

Finite variare figurarum ratione.

Quod si non ita sit, rursum jam sensim quondam 485

Esse infinito debebunt corporis æstu.

Namque in eadem una cuiuscunque brevitate

Corporis, inter se multam variare figuræ

Non possunt. fac enim minimis e partibus esse

Corpora prima: tribus, vel paullo pluribus auge: 485

Nempe ubi eas parteis unus corporis omneis,

Summa atque ima locans, transmutans dextera lævis,

Omni modis expertus eris, quam quisque det ordo

Formæ speciem totius corporis ejus;

Quod superest, si forte voles variare figuras, 495

Addendum parteis alias erit: inde sequetur

Adsimili ratione, alias ut possulet ordo,

Si tu forte voles etiam variare figuras.

Ergo formæ novitatem corporis augmen

Subsequitur: quare non est ut credere possis, 495

Esse infinitis distantia semina formæ:

Ne quædam cogas insani maxime

Esse; super quod jam docui non posse probari.

Jam tibi Barbaricæ vestes, Molibœaque fulgore

Purpura, Thessalico concharum tincta colore, et 505

Aurea pavonum ridenti imbuta lepore

Sæcla, novo rerum saporata colore jacerent:

Et contemptus odor myrrhæ; mellisque saporis;

Et Cydonæ mælo, Phœbœæque dulcila chordis

Carmina, consimili ratioque oppressa silent. 505

Namque aliis aliud præstantius exoreretur:

Cedere item retro possent in deteriores:

Omnia sic parteis; ut diximus in matiores;

Namque aliis aliud retro quoque tectius esset.

Naribus, auribus, atque oculis, orisque sapor. 510

Quæ quoniam non sunt in rebus reddita, certa et
 Finis utrinque tenet summam: fatcare necesse 'st
 Materiam quoque finitis differre figuris.

Denique, ab ignibus ad-gelidas, hiemisque pruinas
 Finitu'st, retroque pari ratione remensa'st. 517

Finit enim calor, ac frigus; mediique tepores
 Inter utrumque jacent, explentes ordine summam.
 Ergo finita distant ratione creata;
 Ancipiti quoniam mucrone utrinque notantur,
 Hinc flammis, illinc rigidis infessa pruinis. 520

Quod quoniam docui, pergam connectere rem, quam
 Ex hoc apta fidem ducit: primordia rerum,
 Inter se simili-quæ sunt perfecta figura,
 Infinita cluere: etenim distantia cum sit
 Formarum finita, necesse 'st, quæ similes sint, 523
 Esse infinitas: aut summam materiai
 Finitam constare: id quod non esse probavi.

Quod quoniam docui, nunc suaviloquis, age, paucis
 Veribus ostendam, corpuscula materiai
 Ex infinito summam rerum usque tenere, 526
 Undique protelo plagarum continuato.

Nam quod rara vides magis esse animalia quædam,
 Fecundamque minus naturam cernis in illis;
 At regione, locoque alio, terrisque remotis
 Multa licet genere esse in eo, numerumque repleri. 533
 Sicuti quadrupedum cum primis esse videmus
 In genere angulmanos elefantos, India quorum
 Millibus e multis vallo munitur eburno,
 Ut penitus nequeat penetrari: tanta ferarum
 Vis est, quarum nos perpauca exempla videmus. 540

Sed tamen id quoque uti concedam, quam libet, esto
 Unica res quædam, nativo corpore sola,
 Cui similis toto terrarum non sit in orbe:
 Infinita tamen nisi erit vis materiai,
 Unde ea progigni possit concepta; creari 549
 Non poterit: neque, quod superest, præcrescere, alique.

Quippe etenim famant oculi, finita per Omne
 Gœpura jactari unius genitalia reli;
 Unde, ubi, qua vi, & quo-paſſo congreſſa coibunt
 Materiz tanto in pelago, turbaque aliena? 550
 Non (ut opinor) habent rationem conciliandi:
 Sed quaſi, naufragiis magnis multiſque coortis,
 Diſſectare ſolet magnum maſſe tranſtra, gubernas,
 Antennas, proram, malos, tenſaque natanteis;
 Per terrarum omneis oras ſuſtantia aploſtra 555
 Ut videantur; & indicium mortalibus edant,
 Inſidi maris inſidias, viresque, dolumque
 Ut vitare velint; neve ullo tempore erodant,
 Subdola cum ſilet placidi pellacis ponti.
 Sic tibi ſi finita ſemel primordia quædam 560
 Conſtitues; ævum debebunt ſparſa per omne
 Diſſectare ætus diverſi materiæ:
 Nunquam in concilium ut poſſint compulſa coire;
 Nec remorari in concilio; nec creſcere adaucta.
 Quorum utrumque palam fieri manifeſta docet res; 565
 Et res progigni; & genitas procreſcere poſſe.
 Eſſe igitur genere in quovis primordia rerum
 Inſinita palam eſt, unde omnia ſuppoſitantur:
 Nec ſuperare quovis motus utique exitiales
 Perpetuo, neque in æternum ſepelire ſalutem. 570
 Nec porro rerum genitales, auſtifiſque
 Motus perpetuo poſſunt ſervare creata.
 Sic æquo geritur certamine principiorum
 Ex infinito contractum tempore bellum:
 Nunc hic, nunc illic ſuperant vitalia rerum; 575
 Et ſuperantur item: miſcetur funere vagor,
 Quem pueri tollunt viſcentes luminis oras:
 Nec nox ulla diem, neque noctem autem ſecuta eſt,
 Quæ non audierit miſtoſq; vagitibus ægris.
 Ploratus, mortis comites, & funeris atri. 580
 Illud in his obſignatum quoque rebus habere
 Convenit, & memori mandatum mente tenere:
 Nil eſſe, in prompta quorum natura tenetur,

Quod genere ex uno consistat principiorum.
 Nec quicquam, quod non permixto semine casset. 585
 Et quam quicque magis sanitas vis possidet in se,
 Atque potestates; ita plura principiorum
 In sese genera, ac varias decet esse figuras.

Principio, tellus habet in se corpora prima,
 Unde mare immensum volventes flumina fontes 590
 Assidue renovent: habet, ignes unde oriantur:
 Nam multis succensa locis ardent sola terræ;
 Eximilis vero ferit ignibus impetus Ætæ.
 Tum potro nitidas fruges, arbusque lacta
 Gentibus humanis habet unde extollere possit: 595
 Unde etiam fluidas frondosa, & pabula lenta
 Montivago generi possit præbere ferarum.

Quare magna Deum mater, materque ferarum,
 Et nostri genitrix hæc dicta est corporis una.
 Hanc veteres Græcæ docti cecinere potum 600
 Sublimem in curru bijugos agitare leones:
 Aëris in spatio magnam pendere docentes
 Tellurem; neque posse in terra sistere terram.
 Adjungere feras; quia, quamvis effera, proles
 Officiis debet molliori victa parentum. 605
 Muralique caput summum cingere cœcæ;
 Eximilis multa locis quod sustinet urbeis.
 Quo nunc insigni per magnas prædita terras
 Horrifice fertur divinæ Matris imago.
 Hanc varæ gentes, antiquo more sacrorum, 610
 Idæam vocitant matrem, Phrygiæque catervas
 Dant comites; quia primum ex illis sinibus edunt
 Per terrarum orbem fruges coepisse creari.
 Gallos attribuant; quia, numen qui violarint
 Matris, & ingrati genitricibus inventi sint, 615
 Significare volunt indignos esse putandos,
 Vivam progeniem qui in oras luminis edant.
 Tympana tanta tonant palmis, & cymbala circum
 Concava; rancidæque minantur cœcæ cantu;
 Et Phrygio simulat numere cava tibia montis; 620

LIBER SECUNDUS.

Tebque præportant violenti signa furoris ;
Ingratos animos, atque impia pectora volgi
Conterrore metu quæ possint numine Divæ.

Ergo cum primum magnas invec̃ta per urbeis
Munificat tacita mortaleis muta salute :

Ære atque argento sternunt iter omne viarum,
Largifica stipe ditantes ; ninguntque rosarum
Floribus, umbrantes Matrem, comitumque catervas.

Hic armata manus (Curetas nomine Grai)
Quos memorant Phrygios) inter se forte catenas
Ludunt, in numerumque exsultant, sanguine læti, et
Terrificas capitum quatientes numine cristas :

Dictæos referunt Curetas : qui Jovis illum
Vagium in Creta quondam occultasse feruntur ;

Cum pueri circum puerum pernice chorea
Armati in numerum pulsarent æribus æra,
Ne Saturnus eum malis mandaret adeptus,
Æternumque daret Matri sub pectore vulnus.

Propterea Magnam armati Matrem comitantur :
Aut quia significant Divam prædicere, ut armis,
Ac virtute velint patriam defendere terram ;
Præsidioque parent, decorique parentibus esse.

Quæ bene, & eximie quamvis disposita ferantur,
Longe sunt tamen a verâ ratione repulsa.

Omnis enim per se divum natura necesse 'st
Immortalævo, summa cum pace fruatur,
Semota a nostris rebus, sejunctaque longe.

Nam privata dolore omni, privata periclis,
Ipsa suis pollens opibus, nihil indiga nostri,
Nec bene promeritis capitur, nec tangitur ira.

Terra quidem vero caret omni tempore sensu :
Sed quia multarum potitur primordia rerum,
Multa modis multis effert in lumina solis.

Hic si quis mare Neptunum, Cereremque vocare
Constituet fruges ; & Bacchi nomine abuti
Mavolt ; quam laticis proprium proferre vocamen ;
Concedamus ut hic terrarum dicitur orbem

Esse Deum Matrem, dum re non sit tamen apse.

Sæpe itaque ex uno tondentes gramina campo
 Lanigeræ pecudes, & equorum duellica proles, 660
 Buceræque greges, sub eodem tegmine cœli,
 Ex unoque sitim sedantes flumine aquarum,
 Dissimili vivunt specie; retinentque parentum
 Naturam; & mores generatim quæque imitantur:
 Tanta 'st in quovis genere herbæ materiai 665
 Dissimilis ratio: tanta 'st in flumine quoque.

Jam vero quamvis animantem, ex omnibus unam,
 Ossâ, cruor, venæ, calor, humor, viscera, nervi
 Constituant; quæ sunt porro distantia longe
 Dissimili perfecta figura principiorum. 670

Tum porro quæcunque igni flammata cremantur;
 Si nil præterea, tamen ex se ea corpora trudent,
 Unde ignem jacere, & lumen summittere possint;
 Scintillasque agere, ac late differre favillam.
 Cætera consimili mentis ratione peragrans, 675
 Invenies intus multarum semina rerum
 Corpore celare, & varias cohibere figuras.

Denique multa vides, quibus est odor, & sapor una,
 Reddita sunt cum odore; imprimis pleraque dona,
 Religionem animum turpi cum tangere parto: 680
 Hæc igitur variis debent constare figuris.
 Nidor enim penetrat, quæ succus non it in artus:
 Succus item seorsum, & rerum sapor insinatur
 Sensibus; ut noscas, primis differre figuris.
 Dissimiles igitur formæ glomeramen in unum 685
 Conveniunt: & res permixto semine constant.

Quinetiam passim nostris in versibus ipsis
 Multa elementa vides multis communia verbis;
 Cum tamen inter se versus, ac verba necesse 'st
 Consistere alia ex aliis constare elementis. 690
 Non quod multa parum communis littera currat;
 Aut nulla inter se duo sint ex omnibus isdem:
 Sed quia non vulgo paria omnibus omnia constant.
 Sic aliis in rebus item communia multa,

Multarum rerum cum sint primordia, longe
 Dissimili tamen inter se consistere summa
 Possunt : ut merito ex aliis constare ferantur
 Mammarum genus, ac fruges, arbutaque læta.

693

Nec tamen omnimodis connecti posse putandu 'st

Omnia : nam volgo fieri portenta videres ;

700

Semiferas hominum-species existere ; & altos

Interdum ramos egigni corpore vivo ;

Multaque connecti terrestria membra marinis :

Tum flammam tetro spirantem ovis-Chimæras

Pascere naturam per terras omniparentis.

703

Quorum nil fieri manifestu 'st : omnia quando

Seminibus certis, certa genetrice, creata

Conservare genus crescentia posse videmus.

Scilicet id certa fassi ratione necesse 'st :

Nam sua cuique cibus ex omnibus intus in artus

710

Corpora discedunt ; connexaque convenientis

Efficiunt motus : at contra aliena videmus

Rejicere in terras naturam : multaque cæcis

Corporibus sagiant e corpore percita plagis ;

Quæ neque connecti cuiquam potuere, neque.intra- 715

Vitalis motus consentire, atque animari.

Sed ne forte putes animalia sola teneri.

Legibus his : eadem ratio res terminat ornatis.

Nam veluti tota natura dissimiles sunt

Inter se genitæ res quæque ; ita quæque necesse 'st 720

Dissimili constare figura principiorum.

Non quod multa parum simili sint prædita forma ;

Sed quia non volgo paria omnibus omnia consent.

Semina cum porro distent ; differre necesse 'st

Intervalla, vias, connexas, pondera, plagas,

725

Concursus, motus : quæ non animalia solum

Corpora sejungunt, sed terras, ac mare totum

Socernunt, cœlumque a terris omne retentant.

Nunc age, dicta meo dulci quæsita labore

Percipe : ne forte hæc albis ex alba rearis

730

Principiis esse, ante oculos quæ candida cernis :

At ea, quæ nigrant, nigro de semine natæ
 Neve alium quentis quæ sunt induta coloris;
 Propterea getere hunc credas, quod material
 Corpora consimili sint ejus tincta colore : 735
 Nullus enim color est omnino material
 Corporibus, neque par rebus, neque denique dispar.

In quæ corpora si nullus tibi forte videtur
 Possè animi injectus fieri, procul avius erras.
 Nam cum cæcigeni, solis qui lumina nunquam 740
 Aspexere, tamen cognoscant corpora tactu,
 Ex ineunte ævo, nullæ continet coloris :
 Scire licet, menti. quoque nostræ corpora possè
 Verti in notitiam nullo circumdita fuso.
 Denique nos ipsi cæcis quæcunque tenebris 745
 Tangimus, haud ullo sentimus tincta colore.

Quod quoniam vinco fieri, nunc esse docebo.
 Omnis enim color omnino mutatur in omnes :
 Quod facere haud ulle debent primordia passio.
 Immutabile enim quiddam superare necesse est ; 750
 Ne res ad nihilum redigantur funditus omnes.
 Nam quodcumque suis mutatum finibus exit,
 Continuo hoc mors est illius, quod fuit ante.
 Proinde colere cave contingas semina rerum :
 Ne tibi res redeant ad nilum funditus omnes. 755

Præterea, si nulla coloris principis est
 Reddita natura ; at variis sunt prædita formis,
 Ex quibus omnigenos gignunt, variantque colores.
 Præterea, magni quod refert, semina quæque
 Cum quibus, & quasi positura contineantur, 760
 Et quos inter se dent motus, accipiantque :
 Præfacile extempe rationem reddere possis,
 Cur ea, quæ nigro fuerint paulo ante colore,
 Marmoreæ fieri possint candore repente.
 Ut irare, cum magni commorant æquora venti, 765
 Vertitur in canes candenti marmore fluctus.
 Dicere enim possis nigrum, quod sæpe videmus,
 Materies ubi permixta est illis, & ordo.

Principiis mutatus, & addita, demptaque quædam,
Continuo id fieri ut candens videatur, & album : 770

Quod si cæruleis constarent æquora ponti
Seminibus, nullo possent albescere pacto.
Nam quocunque modo perturbes, cærulea quæ sint
Nunquam in marmoreum possunt migrare colorem.

Sin alio, atque alio sunt semina tincta colore, 775
Quæ maris efficiunt unum, purumque nitorem :
Ut sæpe ex aliis formis, variisque figuris
Efficitur quiddam quadratum, unæque figuræ
Conveniebat, uti in quadrato cernimus esse
Diffimileis formas ; ita cernere in æquore ponti, 780
Aut alio in quovis uno, puroque nitore,
Diffimileis longe inter se, variosque colores.

Præterea, nihil officium, obstantque figuræ
Diffimiles, quo quadratum minus omne sit extra :
At varii rerum impediunt, prohibentque colores 785
Quo minus esse uno possit res tota nitore.

Tum porro, quæ ducit & inlicit, ut tribuamus
Principiis rerum nonnunquam, causa, colores,
Occidit, (ex albis quoniam non alba creantur ;
Nec quæ nigra eluent, de nigris ; sed variis de.) 790
Quippe etenim multo proclivius exorientur
Candida de nullo, quam de nigrante colore,
Atut alio quovis, qui contra pugnet, & obstat.

Præterea, quoniam nequeunt sine luce colores
Esse, neque in lucem existant primordia rerum : 795
Scire licet quam sint nullo velata colore.

Qualis enim cæcis poterit color esse tenebris,
Iamque qui mutatur in ipso, propterea quod
Recta aut obliqua percussus luce refulget ?
Pluma columbarum quo pacto in sole videtur, 800

Quæ sita cervices circum, collumque coronat :
Namque alias sit uti rubro sit clara pyropo ;
Interdum quodam sensu sit, uti videatur
Inter cæruleum virideis miscere smaragdos.
Candæque pavonis, larga cum luce repleta 'st, 805
Consimili mutat ratione obversa colores:

810

it;

814

820

utis 825

is

830

orem

n

s

835

ta.

cem

840

Nec jaciunt ullum proprio de corpore odorem.
 Sicut amaracini blandum, statque liquorem
 Et nardi florem, nectar qui naribus balant,
 Cum facere institus : cum primis querere par est,
 (Quoad licet, ac potis es reperire,) inolentis olivi
 Naturam, nullam quam mittat naribus auram :
 Quam minime ut possit mittere in corpore odores,
 Concoctisque, suo contactos perdere viro.

348

350

Propterea damnum debent primordia rerum
 Non adhibere suam gignendis rebus odorem ;
 Nec sonitum ; quoniam nihil abs se mittere possunt :
 Nec simili ratione saporem denique quemquam ;
 Nec frigus ; neque item calidum, tepidumque vaporem ; et
 Cætera ; quæ cum ita sunt tandem, ut mortalia constent,
 Molli lenta, fragosa putri, cava corpore raro,
 Omnia sint à principiis sejuncta necesse est,
 Immortalia si volumus subjungere rebus
 Fundamenta, quibus nitatur summa salutis :
 Ne tibi res redeant ad nilam funditus omnes.

352

360

Nunc ea, quæ sentire videmus cunque necesse est
 Ex insensilibus tamen omnia consistere
 Principiis constare : neque id manifesta refutant,
 Nec contra pugnant, in promptu cognita quæ sunt :
 Sed magis ipsa manu ducunt, & credere cogunt,
 Ex insensilibus, quod dico, animalia gigni.

365

370

Quippe videre licet, vivos existere vermeis
 Stercore de tetro, putrorem cum sibi nacta est
 Intempestivis ex imbribus humida tellus.

Præterea cunctas itidem res vertere solet.
 Vertunt se stævil, frondes, & pabula læta
 In pecudes : vertunt pecudes in corpora nostra
 Naturam : & nostro de corpore sæpe ferarum.
 Aufescunt vires, & corpora pennipotentum.
 Ergo omnia natura cibus in corpora viva
 Vertit, & hinc sensus animantium procreat omnis :
 Non alia longe ratione, atque arida ligna
 Multiplicat in flammæ, & in igneis omnia versat.

375

380

Jamne vides igitur, magni primordia rerum.
 Referre in quali sint ordine quæque locata,

Et commissa quibus dent motus, accipiantque? 884

Tum porro quid id est, animum quod percutit ipsum?

Quod movet? & varies sensus exprimere cogis,

Ex insensibilibus ne credas sensile gigni?

Nimirum, lapides, & ligna, & terra quod unà

Missa, tamen nequeunt vitalem reddere sensum.

Illud in his igitur sedas meminisse decebit; 890

Non ex omnibus omnino, quæcunque creant res,

Sensilia extemplo, & sensus me dicere gigni:

Sed magni referre, ea primum quantula consent,

Sensile quæ faciunt, & qua sint prædita forma, 895

Motibus, ordinibus, posituris denique quæ fiat:

Quarum nil rerum in lignis, glebisque videmus.

Et tamen hæc cum sunt quasi putrefacta per imbreis,

Vermiculos pariunt; quia corpora materiai

Antiquis ex ordinibus permota nova re,

Conciliantur ita, ut debent animalia gigni. 900

Deinde ex sensibilibus cum sensile posse creari

Constituunt, porro ex aliis sentire stietis;

Mollia tum faciunt: nam sensus jungitur omnis

Visceribus, nervis, venis, quæcunque videmus

Mollia mortali consistere corpore creta. 905

Sed tamen esto jam posse hæc æterna manere:

Nempe tamen debent aut sensum partis habere;

Aut similia totis animalibus esse putari.

At nequeant per se partes sentire, nec esse:

Namque aliū sensus membrorum respuit omnium: 910

Nec manus a nobis potis est secreta, neque ulla

Corporis omnino sensum pars sola tenere.

Linguitur, ut totis animalibus adsimulentur;

Vitali ut possint consentire undique sensu.

Qui poterant igitur rerum primordia dici, 915

Et lethi vitare vias, animalia cum sint,

Atque animalibus sint mortalibus una, eademque?

Quod tamen ut possint: ab cœtu concilioque,

Nihil facient, præter volgum, turbamque animantum:

Scilicet ut nequeant homines, armenta, feræque 920

Inter sese ullam rem gignere conveniendo

Per Veneris res, extra homines, armata, scraſque.

Quod ſi forte ſuam diſſimulant corpore ſenſum,
Atque alium capiant : quid opus ſuit attribui, quod
Detrahitur ? Tam præterea, (quod fugimus ante,) 915
Quatinus in pullos animalis vertier ova
Cernimus alituum ; vermiſque effervere, terram
Intempeſtivos cum putror cepit ob imbreis :
Scire licet gigni poſſe ex non ſenſibus ſenſus.

Quod ſi forte aliquis dicet, dantaxat oriri 930
Poſſe ex non-ſenſu ſenſus, ſed mobilitate
Ante aliqua tanquam partum, quam proditur extra :
Mæio ſatis illud erit planum facere, atque probare,
Non fieri partum, niſi concilio ante coacto :
Nec commutari quioquam ſine conciliato 935
Primorum ; ut nequeant ullius corporis eſſe
Senſus ante ipſam genitam naturam animantis.
Niſiſrum quia materies diſſecta tenetur
Aere, fluminibus, terrie, flammaque creatis :
Nec congreſſa modo vitaleis convenienti 940
Contulit inter ſe motus, quibus omniſcentes
Accenſi ſenſus animantem quamque tumentur.

Præterea quamvis animantem grandior ictus,
Quam patitur natura, repente adſiſgit, & omneis
Corporis, atque animi pergit confundere ſenſus. 945
Diſſolvuntur enim poſiturae principiorum ;
Et penitus motus vitales impediuntur ;
Donec materies omnes concuſſa per artus
Vitaleis animæ nodos e corpore ſolvit,
Diſperſamque foras per caulas ejicit omneis. 950
Nam quid præterea facere ictum poſſe reamur
Oblatum, niſi diſcutere, ac diſſolvere quæque ?

Fit quoque, uti ſoleant minus oblato acriter ictu
Reliquæ motus vitalis vincere ſæpe,
Vincere, & ingentis plagæ ſedare tumultus, 955
Inque ſuos quicquid rurfus revocare meatus,
Et quaſi jam lethi dominantem in corpore motum
Diſcutere, ac penitus amiſſos accendere ſenſus.

Nam, quare potius lethi jam limine ab ipso
 Ad vitam possint conlecta mente reverti, 963
 Quam quo decursum prope jam fiet, ire, & abire?
 Præterea, quoniam dolor est ubi material
 Corpora vi quadam per viscera viva, per artus
 Sollicitata suis trepidant in sedibus intus:
 Inque locum quando remigrant, sit blanda voluptas: 965
 Scire licet, nullo primordia posse dolore
 Tentari; nullamque voluptatem capere ex se:
 Quandoquidem non sunt ex ullis principiorum
 Corporibus, quorum motus novitate laborent;
 Aut aliquem fractum capiant dulcedinis almæ. 970
 Haud igitur debent esse ullo prædita sensu.

Denique, uti possint sentire animalia quæque,
 Principiis si etiam sit sensus tribuendus eorum:
 Quid? genus humanum proprium de quibus factum sit?
 Scilicet & risu tremulo concussa cachinnant; 975
 Et lacrymis spargunt rorantibus ora, genasque;
 Multaque de rerum mixtura dicere callent;
 Et sibi porro quæ sint primordia querunt.

Quandoquidem totis mortalibus adûmulata
 Ipsa quoque ex aliis debent constare elementis; 980
 Inde alia ex aliis, nusquam consistere ut ausis.
 Quippe sequar, quodcunque loqui, ridereque dices,
 Et sapere, ex aliis eadem hæc facientibus, ut sit.
 Quod si delira hæc, furiosaque cernimus esse;
 Et ridere potest ex non ridentibus factus; 985
 Et sapere, & doctis rationem reddere dictis,
 Non ex seminibus sapientibus, atque disertis:
 Qui minus esse queant ea, quæ sentire videmus.
 Seminibus permixta carentibus undique sensu?

Denique cœlesti sumus omnes semine oriundi: 990
 Omnibus ille idem Pater est, unde alma liquenteis
 Humoribus guttas Mater cum Terra recepit,
 Fortæ parit nitidas fruges, arbutaque læta;
 Et genus humanum, & parit omnia sæcla ferarum,
 Fabula cum præbat, quibus omnes corpora pascunt, 995:

Et dancem ducunt vitam, prolemque propagant.
 Quapropter merito Maternum nomen adepta 'st.
 Cedit item retro de terra, quod fuit ante,
 In terras : & quod missum 'st ex ætheris oris,
 Id rursum coeli rellatum templa receptant. 1000
 Nec sic interimit mora res, ut materialī
 Corpora conficiat, sed cœtum dissipat ollis :
 Inde aliis aliud conjungit, & efficit, omnes
 Res ut convertant formas, mutantque colores,
 Et capiant sensus, & puncto tempore reddant : 1005
 Ut noscas referre, eadem primordia rerum
 Cum quibus, & quali positura contineantur,
 Et quos inter se dent motus, accipiantque :
 (Neve putes æterna penes residere potesse
 Corpora prima, quod in summis fluitare videmus 1010
 Rebus, & interdum nasci, subitoque perire :)
 Quin etiam refert nostris in versibus ip̄is,
 Cum quibus, & quali sint ordine quæque locata.
 Namque eadem cœlum, mare, terras, flumina, solem
 Significant ; eadem fruges, arbuta, animantels ; 1015
 Si non omnia sint, at multo maxima pars est
 Consimilis : verum positura discrepant hæc.
 Sic ip̄is in rebus item jam materialī
 Intervals, viæ, connexus, pondera, plagæ,
 Concurfus, motus, ordo, positura, figure 1020
 Cum permutantur, mutari res quæque debent.
 Nunc animum nobis adhibe veram ad rationem.
 Nam tibi vehementer nova res molitur ad aureis
 Accidere, & nova se species ostendere rerum.
 Sed neque tam facilis res ulla 'st, quin ea primum 1025
 Difficilia magis ad credendum constet : itemque
 Nil adeo magnum, nec tam mirabile quicquam
 Principio, quod non minuant mirarier omnes
 Paullatim : ut cœli clarum purumque colorem,
 Quemque in se cohibent palantia sidera passim, 1030
 Lunæque, & solis præclara luce nitorem :
 Omnia quæ si nunc primum mortalibus adsint,

Ex improvîso oen sînt objecta repente ;
 Quid magis his rebus poterat mirabile dici,
 Aut minus ante quod auderent fore credere gentes? 1035
 Nil ut opinor, ita hæc species miranda fuisset ;

Quam tibi jam nemo sâsus satiate videndi
 Susplicere in corâ dignatur incide templa.
 Define quapropter novitate exterritus ipsa
 Expuere ex animo rationem : sed magis acri 1040
 Iudicio perpende, &c, si tibi vera videtur,
 Dede manus : aut, si falsa est, accingere contra.

Quærit enim ratione animus, cum summa-loci sit
 Infinita foras hæc extra moenia mundi ;
 Quid sit ibi porro, quo prospicere usque velit mens ; 1045
 Atque animi jactus liber quo pervolet ipse.

Principio, nobis in cunctis undique partibus,
 Et latere ex utroque, infra, supraque, per orane
 Nulla 'st finis, (uti docui) res ipsaque per se
 Vociferatur, & elucet natura profundi. 1050

Nullo jam pacto verisimile esse putandum 'st,
 (Undique cum vorius spatium vacet infinitum,
 Seminaque innumero numero, summaque profunda
 Multimodia volitent æterno percita motu :)
 Hunc unum terrarum orbem, ocelumque creatum ; 1055
 Nil agere illa foris tot corpora materiai :

Cum præsertim hic sit natura factus ; & ipsa
 Sponte sua forte offendendo semina rerum
 Multimodis, temere, incassum, frustra que, coacta
 Tandem cooluerint ea, quæ conjecta repente 1060
 Magnarum rerum fierent exordia semper,
 Terrai, maris, & coeli, generisque animantum.
 Quare etiam atque etiam taleis fateare necesse 'st
 Esse alios alibi congressus materiai,
 Qualis hic est, avido complexu quem tenet æther. 1065

Præterea, cum materies est multa parata ;
 Cum locus est præstus ; nec res, nec causa moratur
 Ulla ; geni debent admirum, & consieri res.
 Nunc & seminibus si tanta 'st copia, quantam

Enumerare aetas animantium non queat omnis ; 1070
 Visque eadem, & natura manet, quæ femina rerum
 Conficere in loca quæque queat, simili ratione,
 Atque huc sunt conjecta : necesse 'st confitere
 Esse alios aliis terrarum in partibus orbeis,
 Et varias hominum gentes, & species ferarum. 1075

Huc accedit, ut in summa res nulla sit una,
 Unica quæ gignatur, & unica, solaque crescat :
 Quin cujusque sient socii, permultaque eodem
 Sint genere, in primis animalibus, indice mente.
 Invenies & montivagum genus esse ferarum ; 1080
 Sic hominum genitam prolem ; sic denique multas
 Squammigerum pecudes ; & corpora cuncta volantum.
 Quapropter cælum simili ratione fatendum 'st,
 Terræque, & solem, lunam, mare, cætera, quæ sunt,
 Non esse unica, sed numero magis innumerati : 1085
 Quandoquidem vitæ depactus terminus alte
 Tam manet his ; & tam nativo hæc corpore constant,
 Quam genus omne, quod his generatim rebus abundat.

Quæ bene cognita si teneas : natura videtur
 Libera continuo, dominis privata superbis, 1090
 Ipsa sua per se sponte omnia Diis agere expers.
 Nam (proh sancta Deum tranquilla pectora pace
 Quam placidum degunt ævum, vitæque serenam ?)
 Quis regere immensi summam ; quis habere profundâ
 Endo manu validas potis est moderanter habenas ? 1095
 Quis pariter cælos omnes convertere ? & omnes
 Ignibus ætheriis terras suffire feracis ?
 Omnibus inque locis esse omni tempore præsto ?
 Nubibus ut tenebras faciat ; cœlique serena
 Concutiat sonitu ? tum fulmina mittat ; & ædels 1100
 Sæpe suas disturbet ; & in deserta recedens
 Sæviat, exercens telum, quod sæpe nocentis
 Præterit, exanimatque indignos, inque merentis ?

Multaque post mundi tempus genitale, diemque 1105
 Primigenum maris, & terræ, solisque coortum,
 Addita corpora sunt extrinsecus ; addita circum

Semina, quæ magnas jaculando ventosâ Cunctas
 Unde mare, & terræ possent angescere; & modo
 Adpareret spæsum cunctâ domos, atque tota
 Tolleret a terris præci; & confugeret ælir. 1100
 Nam sua cuique læcie ex manibus omnis plagis
 Corpora diffunduntur, & ad sua loca succedunt:
 Humor ad humorem; terrene corpore terra
 Crescit; & ignem ignes præstant, ætheraq; æther:
 Donicum ad extremum crescendo perficantur. 1105
 Omnia producit rerum natura cunctis.
 Ut sit, ubi nihil jam plus est, quod datur intra
 Vitalis ætas, quam quod fuit, atque recedit:
 Omnia his ætas debet consistere cunctis:
 His natura suis substat visibus ætatem. 1110
 Nam, quæcumque vides hilares, grandævæ senectus,
 Palliatimque gradus ætatis scandere ædifici;
 Plura sibi adsumunt, quam de se corpora trahunt:
 Dum facile in vices cibus omnis deditur; & icham
 Non trahunt interdispensa, ut multa veniant;
 Et plus dispendi faciant, quam velokur ætas. 1115
 Neque certe fluere, ac decedere corpora rebus
 Multa, manere dandus est: sed plura accedere debent,
 Donicum cunctis locutim tetigere choros.
 Inde mutata virga, & robur ætatem 1120
 Frangit; & in partem pejorem liquitur ætas.
 Quippe tenem quanto est eos amplior; (augmine dante,)
 Et quo laeior est, in cunctas undique partes
 Plura eo dispergit, & a se corpora mittit.
 Nec facile in vices cibus omnis deditur illi;
 Nec satis est, pro quam largos cunctuat ætas, 1125
 Vnde quantantum suboriri, ac suppedire,
 Quantum opus est; & quod satis est, natura novam.
 Jure igitur perunt, cum rarefacta fluendo
 Sunt; & cum externis succumbunt omnia plagis: 1130
 Quædoquidem grandi cibus exordineque destitit;
 Nec studitantia non cessant extrinsecus ullam
 Corpora cunctare, & plagis infecta domare.

Sic igitur magni quoque circum moenia mundi
 Expugnata dabunt labem, putreisque ruinas. 1145
 Omnia debet enim sibus integrare novando ;
 Nequicquam : quoniam nec venæ perpetiuntur
 Quod satis est ; neque quantum opus est, natura ministrat.
 Jamque adeo affecta fruges ; effusaque tellus
 Vix animalia parva creat, quæ cuncta creavit 1150
 Sæcla, deditque ferarum ingentia corpora partu.
 Haud (ut opinor) enim mortalia sæcla superne
 Aurea de cælo demisit funis in arva ;
 Nec mare, nec fluctus plangentis saxa creaturae :
 Sed genuit tellus eadem, quæ nunc alit ex se. 1155
 Præterea nitidas fruges, vinetaque læta
 Sponte sua primum mortalibus ipsa creavit ;
 Ipsa dedit dulcis fetus, & pabula læta :
 Quæ nunc vix nostro grandescunt aucta labore :
 Conterimusque boves, & vires agricolarum : 1160
 Conscimus ferrum vix arvis suppeditari :
 Usque adeo pereunt fetus, augentque labores.
 Jamque caput quassans grandis suspirat arator
 Crebrius incassum magnum cecidisse laborem :
 Et cum tempora temporibus præsentia cernit 1165
 Præteritis ; laudat fortunas sæpe parentis :
 Et crepat, antiquum genus ut pietate repletum.
 Perfacile angustis toleraria sinibus ævum ;
 Cum minor esset agri multo modus ante virgini :
 Nec tenet, omnis paulatim tabescere, & ire 1170
 Ad scopulum spatio ætatis defessa vetusto.

T. LUCRETII CARI

D E

RERUM NATURA

LIBER III.

E Tenebris tantis tam clarum extollere lumen
 Qui primus potuisti, illustrans commoda vitæ ;
 Te sequor ô Gratiæ gentis decus ; inque tuis nunc
 Fixa pedum pono pressis vestigia signis ;
 Non ita certandi cupidus, quam propter amorem, 8
 Quod te imitari aveau Quid enim contendat hirundo
 Cynis ? aut quidnam tremulis facere artibus hœdi
 Consimile in cursu possint, ac fortis equi vis ?
 Tu pater, & rerum inventor ; tu patria nobis
 Suppeditas præcepta ; tuisque ex, inclute, chartis, 20
 Floriferis ut apes in saltibus omnia l'mant,
 Omnia nos itidem depascimur aurea dicta ;
 Aurea. perpetua semper dignissima vita.
 Nam simul ac ratio tua corpi vociferari
 Naturam rerum haud divina mente coortam ; 25
 Diffugiunt animi terrores ; mœnia mundi
 Discedunt ; totum video per læne geri res.
 Apparet divum numen, sedesque quietæ ;
 Quas neque concutiant venti ; neque nubila nimbis
 Adspergunt ; neque nix acri concreta pruina 20
 Cana cadens violat : semperque innubilus æther
 Integrit, & large diffuso lumine ridet.

Parr. Sc.

Omnia suppeditat pectora natura ; neque ulla
 Res animi pacem delibet tempore in ulla.
 At contra nusquam apparent Acherusae templa :
 Nec tellus obstat, quin omnia dispiciantur.
 Sub pedibus quaecunque infra pen laeae geruntur.
 Illa tibi, me rebus quaedam divina voluptas
 Percipit, atque haecenas ; quod sic natura tua vi.
 Tam manifesta patet ex animi parte recessa.

Et quoniam deus, cunctisq; cunctisq; paratus
 Qualia sint ; & quae variae distantiae famula
 Sponte sua volitant aetherae praecitata mota ;
 Quoque modo possint ex his res quaeque curari
 Haec secundum aea Antra natura videtur.
 Atque Animae epheurae moe iam veribus esse ;
 Et metus ille foras praecipe Acheruntis agendus
 Tandem, humanam qui vitam turbat ab imo ;
 Omnia suffundens mortis nigrore ; neque ullam
 Esse voluptatem liquidam puramque relinquas.

Nam, quod saepe homines morbos magis esse timendos
 Infamemque ferunt vitam, quam tartara laethi ;
 Nescire scire animi naturam sanguinis esse ;
 Nec prorsum quicquam nosse rationis egera :
 Hinc licet advertas animum, magna omnia laetitia,
 Aut etiam ventis, si fistitis forte voluntas,
 Jactari causa, quam quod res ipsa probetur.
 Extorces iidem patula, longoque fugatis
 Conspectu ex hominum, stodati crimine turpi,
 Omnibus aerumnis affecti denique vivunt
 Et quocunque tamen miseri venere, parentant ;
 Et nigras maculae posuere ; & manibus divae
 Inferias mictunt ; multoque in rebus acerbis
 Acrius advertunt animos ad religionem.

Quo magis in dubiis hominem spectare periculis
 Convenit ; adversisque in rebus noscenda qui sit.
 Nam vix vocatum demum pectore ab imo
 Eiciuntur ; & eripitur persona, manet res.

Denique avarities, & honorum caeca cupido.

Quæ miseros homines cogunt transcendere finis 60
 Juris ; & interdum socios scelerum, atque ministros
 Noctis atque dies niti præstante labore
 Ad summas emergere opes : hæc vulnera vitæ
 Non minimam partem mortis formidine aluntur.
 Turpis enim fama, & contemptus, & acris æstas 65
 Remota ab dulci vitæ stabilitque videntur ;
 Et quasi jam lethi portas cunctarier ante :
 Unde homines, dum se falso terrore coacti
 Refugisse volunt longo, longoque recessu,
 Sanguine civili rem constant ; divitiisque 70
 Conduplicant avidi, cædem cædi accumulantes :
 Crudeles gaudent in tristi funere fratris :
 Et consanguineum mensas odere, timentque.
 Consimili ratione ab eodem sæpe timore
 Macerat invidia : ante oculos illum esse potentem, 75
 Illum asportari, claque incedere honore ;
 Ipsi se in tenebris volvi, coenoque queruntur.
 Latereunt partim statuarum, & nominis ergo :
 Et sæpe usque adeo, mortis formidine, vitæ
 Percipit humanos odium, lucisque videndæ, 80
 Ut sibi cor scilicet morrenti postore lethum ;
 Obliti fontem curarum hunc esse timorem ;
 Hunc vexare pudorem ; hunc vincula amicitia
 Rumpere ; & in summa pietatem evertere fundo.
 Nam jam sæpe homines patriam, carosque parentis 85
 Prodiderunt, vitare Acherusia templa petentes.
 Nam veluti pueri trepidant, atque omnia cæcis
 In tenebris metuunt : sic nos in luce timemus
 Interdum, nihilo quæ sunt metuenda magis, quam
 Quæ pueri in tenebris pavitant, finguntque futura. 90
 Hunc igitur terrorem animi, tenebrasque necesse est
 Non radiis solis, neque lucida tela diei
 Discutiant, sed naturæ species, ratioque.
 Primum Animum dico (mentem quem sæpe vocamus.)
 In quo conciliam vitæ, regimenque locatum est, 95
 Esse hominis partem nihilo minus, ac manus, & pes,

Atque oculi partes animantis tetius extant.

Quamvis multa quidem Sapientum turba putarunt

Sensum animi certa non esse in parte locatum ;

Verum habitum quandam vitalem corporis esse ; 100

Harmoniam Graij quam dicunt ; quod faciat nos

Vivere cum sensu, nulla cum in parte fict mens :

Ut bona sæpe valetudo cum dicitur esse

Corporis ; & non est tamen hæc pars ulla valentis :

Sic animi sensum non certa parte reponunt : 105

Magnopere in quo mi diversi errare videntur.

Sæpe utique in promptu corpus, quod cernitur, ægri ;

Cum tamen ex alia lætamur parte latentis

Et retro fit, uti contra fit sæpe vicissim,

Cum miser ex animo, lætatur corpore toto : 110

Non alio pacto, quam si pes cum dolet ægri,

In nullo caput interea fit forte dolore.

Præterea molli somno cum dedita membra ;

Effusumque jacet sine sensu corpus onustum :

Est aliud tamen in nobis, quod tempore in illo 115

Multimodis agitur ; & omneis accipit in se

Lætitie motus, & curas cordis inaneis.

Nunc Animam quoque ut in membris cognoscere possis

Esse, neque harmoniam corpus retinere solere :

Principio fit, uti detracto corpore multo, 120

Sæpe tamen nobis in membris vita moretur.

Atque eadem rursus, cum corpora pauca calor

Diffugere ; forasque per os est editus aër ;

Deserit extemplo venas, atque ossa relinquit :

Noscere ut hinc possis, non æquas omnia parteis 125

Corpora habere ; neque ex æquo fulcire salutem ;

Sed magis hæc, venti quæ sunt, calidique vaporis

Semina, curare in membris ut vita moretur.

Est igitur calor, ac ventus vitalis in ipso

Corpore, qui nobis moribundos deserit artus. 130

Quapropter, quoniam 'st animi natura reperta,

Atque animæ, quasi pars hominis : redde harmoniæ

Nomen ab organico saltu delatum Heliconis ;

Sive aliunde ipsa ponantur; & in illam
 Transfusa, proprio quantum res aspiere egobat. 139.
 Quicquid illi est, habeant: Tu cunctos percipe dicta.
 Nunc animam, atque animam diis conjuncta tenori
 Inter se, atque unam naturam confutemur se:
 Sed caput esse quasi, & dominari in corpore toto
 Consilium, quod nos animam, mentemque vocamus: 140.
 Idque istam modicæ regione in pectoris hæret.
 Ille exultat enim pavor, ac metus; hæc loca circum
 Lætitie multent; hic ergo mens animusque 'st.
 Cætera pars animæ per totum diffusa corpus
 Paret; & ad nomen mentis, memenque movetur: 145
 Idque sibi solum per se sapit, & sibi gaudet:
 Cum neque res animam, neque corpus commoret illa.
 Et quasi, cum espat aut oculus, tentante dolore,
 Læditur in nobis, non omni concruciamur
 Corpore: sic animus nonnunquam læditur ipse, 150.
 Lætitiaque viget; cum cætera pars animæ
 Per membra, atque artus nulla novitate clatur.
 Verum ubi vehementi magis est commota metu mens,
 Consentire animam totam per membra videmus:
 Sæpe hæc itaque, & pallorem existere toto. 155
 Corpore; & infringi linguam; vocemque aboriri;
 Obliquare oculos; fonere aureis; succidere artus.
 Denique concidere ex animi terrore videmus.
 Sæpe homines: facili ut quisvis hinc noscere possit,
 Esse animam cum animo conjunctam; quæ cum animi vi
 Percussa 'st, exin corpus propellit, & ict. 160.
 : Hæc eadem ratio naturam animi, atque animæ
 Corpoream docet esse: ubi omnia propellere membra;
 Conripere ea semino corpus; mutareque voltum;
 Atque hominem totum regere ac versare videtur. 165
 (Quorum nil fieri sine tactu posse videmus;
 Nec tactum porro sine corpore:) nonne satendum 'st
 Corporea natura animum constare, animamque?
 Præterea pariter fungi cum corpore; & una
 Consentire animum nobis in corpore carnis. 170.

Si minus offendit vitam vis horrida telli,
 Ossibus ac nervis discussis intus adacta ;
 Stetitamen insequitur languor ; terræque petitus
 Suavis ; & in terra mentis qui gignitur æstus ;
 Interdumque quasi exurgendi incerta voluntas.
 Ergo corpoream naturam animi esse necesse 'st ;
 Corporeis quoniam tellis, istuque laborat.

173

Is tibi nunc animus quali sit corpore ; & unde
 Confliterit ; pergam rationem reddere dictis.
 Principio esse alo persubtilem atque minutis
 Perquam corporibus factum constare. Id ita esse,
 Hinc licet advertas animum, ut pernoscere possis.
 Nil adeo fieri celeri ratione videtur,

180

Quam si mens fieri proponit, & inchoat ipsa.
 Ocium ergo animus, quam res se perciet ulla,
 Ante oculos quarum in promptu natura videtur.
 At quod mobile tantopere 'st, constare rotundis
 Perquam seminibus debet, perquamque minutis ;
 Momine uti parvo possint impulsâ moveri.

185

Namque movetur aqua, & tantillo momine fluit ;
 Quippe volubilibus, parvisque creata figuris.

190

At contra mellis constantior est natura,
 Et pigri latices magis, & cunctantior actus ;
 Hæret enim inter se magis omnis material

Copia : nimirum quia non tam lævibus extat
 Corporibus ; neque tam subtilibus atque rotundis.
 Namque papaverum, aura potest suspensa, levisque
 Cogere, ut ab summo tibi diffuset altus acervus.

195

At contra lapidum coniectum, spiciorumque
 Nenu potest. Igitur parvissima corpora quanto
 Et lævissima sunt, ita mobilitata feruntur.

200

At contra quo quæque magis eum pondere magno,
 Aspera que inveniuntur, eo stabilita magis sunt.

Nunc igitur, quoniam 'st animi natura reperta
 Mobile egregie ; perquam constare necesse 'st
 Corporibus parvis & lævibus atque rotundis.

205

Quæ tibi cognita res in multis, O Bone, rebus

Preporro 'st anima ; & dominatur corpore toto.
 Cónsimili ratione necesse 'st ventus, & aër,
 Et calor inter se vigeant commista per artus ;
 Atque aliis aliud subit magis, emineatque ; 285
 Ut quiddam fieri videatur de omnibus unum :
 Ne calor, ac ventus seorsum, seorsumque potestas
 Aëris interimant sensum, diductaque solvant.

Est etiam calor ille animo, quem sumit in ira ;
 Cum ferviscit, & ex oculis micat acribus ardor. 290
 Est & frigida multa comes formidinis aura ?

Quæ ciet horrorem in membris, & concitat artus.
 Est etiam quoque pacati status aëris ille ;
 Pectore tranquillo qui sit, voltuque sereno.
 Sed calidi plus est illis, quibus acria corda, 295
 Iracundaque mens facile efferviscit in ira :

Quo genere in primis vis est violenta leonum ;
 Pectora qui fremitu rumpunt plerumque gementes ;
 Nec capere irarum fluctus in pectore possunt.
 At ventosa magis cervorum frigida mens est ; 300
 Et gelidas citius per viscera concitat auras ;
 Quæ tremulum faciunt membris existere motum.

At natura bonum placido magis aëre vivit ;
 Nec nimis trāi fax unquam subdita percit
 Fumida, suffundens cæcæ caliginis umbras ; 305
 Nec gelidi torpet telis perfixa pavoris :

Inter utrosque sita 'st, cervos, sævosque leones.

Sic hominum genus est : quamvis doctrina politos
 Constituat pariter quosdam ; tamen illa relinquit
 Naturæ cujusque animæ vestigia prima. 310

Nec radicitus evelli mala posse putandum 'st ;
 Quin proclivius hic iras decurrat ad acreis ;
 Ille metu citius paullo tentetur ; at ille
 Tertius accipiat quædam clementius æquo.

Inque aliis rebus multis differre necesse 'st 315
 Naturas hominum varias, moresque sequaceis :
 Quorum ego nunc nequeo cæcas exponere causas ;
 Nec reperire figurarum tot nomina, quot sunt

Principiis, unde hæc oritur variantia rerum.
 Illud in his rebus videor firmare potesse ; 320
 Usque adeo naturarum vestigia linqui
 Parvola, quæ nequeat ratio depellere dictis:
 Ut nihil impediat dignam Diis degere vitam.

Hæc igitur natura tenetur corpore ab omni ;
 Ipsaque corporis est custos ; & causa salutis. 325
 Nam communibus inter se radicibus hærent:
 Nec sine pernicie divelli posse videntur.
 Quod genus, e turis glebis evellere odorem
 Haud facile est, quin ingereat natura quoque ejus.
 Sic animi, atque animæ naturam corpore toto 330
 Extrahere haud facile est, quin omnia dissolvantur.
 Implexis ita principiis ab origine prima
 Inter se sunt consorti prædita vita :
 Nec sine vi quicquam alterius sibi posse videtur
 Corporis, atque animi seorsum sentire potestas : 335
 Sed communibus inter eos constatur utrinque
 Motibus accensus nobis per viscera sensus.

Præterea, corpus per se nec gignitur unquam ;
 Nec crescit ; nec post mortem durare videtur.
 Non enim, ut humor aquæ dimittit sæpe vaporem, 340
 Qui datus est, neque ab hac causa convellitur ipse,
 Sed manet incolumis ; non, inquam, sic animæ
 Discidium possunt artus perferre relictæ :
 Sed penitus pereunt convulsi, conque putrescunt.
 Ex ineunte ævo sic corporis atque animæ 345
 Mutua vitæ discunt contagia motus,
 Maternis etiam in membris, alvoque repositæ,
 Discidium ut nequeat fieri sine peste, maloque:
 Ut videas, quoniam conjuncta est causa salutis,
 Conjunctam quoque naturam consistere eorum. 350

Quod superest, si quis corpus sentire renuat ;
 Atque animam credit permissam corpore toto
 Descipere hunc motum, quem sensum nominitamus ;
 Vel manifestus res contra, verasque repugnat.
 Quid sit enim corpus sentire quis efferet unquam, 355

Si non ipsa palam quod res dedit ac docuit nos?

At dimissa anima corpus caret undique sensu:
Perdit enim quod non proprium fuit ejus in ævo:
Multaque præterea perdit, cum expellitur ævo.

Dicere porro oculos nullam rem cernere posse; 360
Sed per eos animum ut foribus spectare reclusis,
Desipere 'st: contra cum sensus dicat eorum:
Sensus enim trahit, atque acies detrudit ad ipsas;
Fulgida præsertim cum cernere sæpe nequimus;
Lumina luminibus quia nobis præpediuntur: 365
Quod foribus non fit: neque enim, qua cernimus ipsi,
Ostia succipiunt ullum reclusa laborem.

Præterea, si pro foribus suat lumina nostra;
Jam magis exemptis oculis debere videtur
Cernere res animus sublatis postibus ipsis. 370

Illud in his rebus nequaquam sumere possis,
Democriti quod sancta viri sententia ponit;
Corporis atque animi primordia singula primis
Adposita alternis variare, ac nectere membra.
Nam cum multo sunt animæ elementa minora, 375
Quam quibus e corpus nobis & viscera constant;
Tum numero quoque concedunt; & rara per artus
Diffusa sunt; duntaxat ut hoc promittere possis,
Quantula prima queant nobis injecta ciere
Corpora sensiferos motus in corpore, tanta 380
Intervalla temere exordia prima animæ.

Nata neque pulveris interdum sentimus adhæsam
Corpore; nec membris incussum insidere cretam;
Nec nebulam noctu; nec aranei tenuia fila.
Obvia sentimus, quando obretimur euntes; 385
Nec supra caput ejusdem cecidisse victam
Vestem; nec plumes avium; papposque volantes,
Qui nimia levitate cadunt plerumque gravatis:
Nec repentis itura cujusvisque animantis
Sentimus; nec priva pedum vestigia quasque, 390
Corpore quæ in nostro culices, & cætera ponunt.
Usque adeo prius est in nobis multa ciendum

Semina, corporibus nostris immista per artus,
 Quam primordia sentiscant concussa animai ;
 Et quam intervallis tantis tudinantia possint
 Concurfare, coire, & diffultare viciffim. 399

Et magi est animus vitai claustra coercens ;
 Et dominantior ad vitam ; quam vis animai.
 Nam fine mente, animoque nequit refidere per artus
 Temporis exiguam partem pars ulla animai ; 400
 Sed comes insequitur facile, & difcedit in auras ;
 Et gelidos artus in lethi frigore linquit.

At manet in vita, cui mens animusque remanfit,
 Quamvis est circum-caesis lacer undique membris :
 Truncus, adempta anima circum, membrisque remotis,
 Vivit, & aetherias vitaleis fuccipit auras : 405

Si non omnimodis, at magna parte animai
 Privatus, tamen in vita cunctatur, & haeret.
 Ut lacerato oculo circum fi pupula manfit
 Incolumis, fiat cernendi vivata potestas ; 410
 Dummodo ne totum corumpas luminis orbem ;
 Sed circumeidas aciem, folamque relinquas :
 Id quoque enim fine perniciie confiet eorum.
 At fi tantula pars oculi media illa peresa est ;
 Incolumis quamvis alloqui fplendidus orbis ; 415
 Occidit extemplo lumen, tenebraeque fequuntur :
 Hoc anima atque animus vincti funt foedere femper.

Nunc age, nativos animantibus, & mortaleis
 Effe animos, animalque, leveis, ut nofcere poffis ;
 Conquifita diu, dulcique reperta labore, 420
 Digna tua pergam difponere carmina vita.

Tu fac utrumque uno fubjungas nomen eorum ;
 Atque animam, verbi cauffa, cum dicere pergam,
 Mortalem effe docens ; animum quoque dicere credas :
 Quatinus efi unum inter fe, conjunctaque res efi. 425

Principio, quoniam tenuem confiare minutis
 Corporibus docui ; multoque minoribus effe
 Principiis factam, quam liquidus humor aquai 'fi ;

Aut nebula; aut fumus: nam longe mobilitate
Præstat, & a tenui causa magis ista movetur: 430

Quippe ubi imaginibus fumi, nebulæque movetur:

Quod genus, in somnis sopiti ubi cernimus alta

Exhalare vapore altaria, ferreque fumum:

Nam procul hæc dubio nobis simulacra genuntur.

Nunc igitur quoniam quassatis undique vas 435

Diffluere humorem, & laticem discedere cernis:

Et nebula, ac fumus quoniam discedit in auras:

Crede animam quoque diffundi; multoque perire

Ocius, & citius dissolvi corpora prima,

Cum semel omnibus e membris ablata recessit. 440

Quippe etenim corpus, quod vas quasi constitit ejus,

Cum cohibere nequit conquassatum ex aliqua re,

Ac rarefactum detracto sanguine venis;

Aëre qui credas posse hanc cohiberi ullo?

Corpore qui nostro rarus magis am cohibesset? 445

Præterea, gigni pariter cum corpore; & una

Crescere sentimus; pariterque senescere mentem.

Nam velut infirmo pueri, teneroque vagantur

Corpore; sic animi sequitur sententia tenuis.

Inde ubi robustis adolevit viribus ætas; 450

Consilium quoque majus, & auctior est animi vis.

Post ubi jam validis quassatu est viribus ævi

Corpus; & obtusis ceciderunt viribus artus:

Claudicat ingenium; delirat linguaque; mensque;

Omnia deficiunt; atque uno tempore defunt. 455

Ergo dissolvi quoque convenit omnem animam

Naturam; ceu fumus in altis aëris auras:

Quandoquidem gigni pariter, pariterque videmus

Crescere; & (ut docui) simul ævo fessa fatiscit.

Huc accedit, uti videamus, corpus ut ipsum 460

Suscipere immane morbos, durumque dolorem;

Sic animum curas acris, luctumque, metumque.

Quare participem lethi quoque convenit esse.

Quinetiam morbis in corporis avulsus errat
Sæpe animus; dementit enim; deliraque satur: 465

Interdumque gravi lethargo fertur in altum,
 Æternumque soporem, oculis, nutuque cadenti :
 Unde neque exaudit voces ; neque noscere vultus
 Illorum potis est ; ad vitam qui revocantes
 Circumstant, lacrymis rorantes ora, genasque. 470
 Quare animum quoque dissolvi fateare necesse 'st :
 Quandoquidem penetrant in eum contagia morbi.
 Nam dolor, ac morbus, lethi fabricator uterque 'st ;
 Multorum exitio perdocti quod sumus ante.

Denique cur, hominem cum vini vis penetravit 475
 Acris ; & in venas discessit diditus ardor ;
 Consequitur gravitas membrorum ? præpediuntur
 Crura vacillanti ? tardescit lingua ? madet mens ?
 Nant oculi ? clamor, singultus, jurgia gliscunt ?
 Et jam cætera de genere hoc quæcunque sequuntur ? 480
 Cur ea sunt ; nisi quod vehemens violentia vini
 Conturbare animam consuevit corpore in ipso ?
 At quæcunque queunt conturbari, inquespediri,
 Significant, (pauculo si durior insinuarit
 Causa,) fore ut pereant, ævo privata future. 485

Quinetiam, subita vi morbi sæpe coactus
 Ante oculos aliquis nostros, ut fulminis ictu,
 Concidit ; & spumas agit ; ingemit ; & tremat artus ;
 Desipit ; extentat nervos ; torquetur ; anhelat
 Inconstanter ; & in jactando membra fatigat : 490
 Nimirum, quia vis morbi distracta per artus
 Turbat agens animum : spumans ut in æquore salso
 Ventorum validis serviscit viribus unda.
 Exprimitur porro gemitus ; quia membra dolore
 Afficiuntur ; & omnino quod semina vocis 495
 Ejiciuntur, & ore foras glomerata feruntur,
 Qua quasi consuerunt, & sunt munita viai.
 Desipientia fit ; quia vis animi, atque animai
 Conturbatur ; & (ut docui) divisa scorsum
 Disjectatur, eodem illo distracta veneno. 500
 Inde, ubi jam morbi se flexit causa ; redditque
 In latebras ater corrupti corporis humor ;

Tum quasi talipedans primum confurgit; & omneis
Paulatim redit in sensus; animamque receptat.

Hæc igitur tantis ubi morbis corpore in ipso 505

Jactetur; miserisque modis distracta laboret:

Cur eandem credis, sine corpore, in aëre aperto,

Cum validis ventis ætatem degere posse?

Et quoniam mentem sanari, corpus ut ægrum,
Cernimus; & flecti medicina posse videmus: 510

Id quoque præfagit mortalem vivere mentem.

Addere enim parteis; aut ordine trajicere æquum est;

Aut aliud prorsum de summa detrahere illū;

Commutare animum quicumque adoritur, & infit;
Aut aliam quamvis naturam flectere querit. 515

At neque transferri sibi parteis; nec tribui vult,
Immortale quod est quicquam; neque defluere hilum.

Nam quodcumque suis mutatum finibus exit,

Continuo hoc mors est illius quod fuit ante.

Ergo animus sive ægrefcit, mortalia signa 520

Mittit; (uti docui;) seu flectitur a medicina:

Uque adeo falsæ rationi vera videtur

Res occurrere; & effugium præcludere cuncti;

Ancipitque refutatu convincere falsum.

Denique sæpe hominem paulatim cernimus ire; 525

Et membratim vitalem deperdere sensum:

In pedibus primum digitos livescere, & ungueis;

Inde pedes, & crura mori: post inde per artus

Ire alios tractim gelidi vestigia lethi.

Scinditur atqui animæ quoniam natura; nec uno 530

Tempore sincera existit; mortalis habenda est.

Quod si forte putas ipsam se posse per artus

Introrsum trahere; & parteis conducere in unum;

Atque ideo cunctis sensum deducere membris:

At locus ille tamen, quo copia tanta animæ 535

Cogitur, in sensu debet majore videri.

Qui quoniam nusquam est; nimirum, (ut diximus ante)

Dilaniata foras dispergitur; interit ergo.

Quin etiam, si jam libeat concedere falsum,
 Et dare; posse animam glomerari in corpore eorum, 540
 Lumina qui linqunt moribundi particularim;
 Mortalem tamen esse animam fateare necesse est.
 Nec refert, utrum pereat dispersa per auras;
 An contractis in se partibus obbrutescat:
 Quando hominem totum magis, ac magis undique sensus
 Deficit; & vitæ minus, & minus undique restat. 546

Et quoniam mens est hominis pars una; locoque
 Fixa manet certo; velut aures, atque oculi sunt;
 Atque alii sensus, qui vitam cunque gubernant:
 Et veluti manus, atque oculus, narsive, seorsum 550
 Secreta a nobis nequeant sentire; neque esse:
 Sed tamen in parvo linquntur tempore tali.
 Sic animus per se non quit sine corpore, & ipso
 Esse homine; illius quasi quod vas esse videtur:
 Sive aliud quidvis potis es conjunctius ej
 Fingere; quandoquidem connexus corpori adhæret. 555

Denique corporis, atque animi vivata potestas
 Inter se conjuncta valent, vitæque fruuntur.
 Nec sine corpore enim vitaleis edere motus
 Sola potest animi per se natura; nec autem 560
 Cassum anima corpus durare, & sensibus uti.
 Scilicet, avulsus radicitus ut nequit ullam
 Dispicere ipse oculus rem, seorsum corpore toto:
 Sic anima atque animus per se nti posse videntur:
 Nimirum, quia per venas, & viscera mistim, 565
 Per nervos, atque ossa tenentur corpore ab omni.
 Nec magnis intervallis primordia possunt
 Libera discurrere; ideo conclusa moventur
 Sensiferos motus; quos extra corpus in auras
 Aëris haud possunt post mortem ejecta moveri: 570
 Propterea quia non simili ratione tenentur.
 Corpus enim atque animans erit aër; si cohibere
 Sese anima, atque in eo poterit concludere motus,
 Quos antè in nervis, & in ipso corpore agebat.
 Quare etiam atque etiam resoluta corporis omni 575

Tegmine, & eiectis extra vitalibus auris,
 Dissolvi sensus animi fateare necesse est,
 Atque animam; quoniam conjuncta est causa duobus.

Denique cum corpus nequeat perferre animam
 Discidium, quia id tetro tabescat odore: 580

Quid dubitas, quin ex imo, penitusque coorta
 Emanarit, uti fumus, diffusa animæ vis?
 Atque ideo tanta mutatum putre ruina
 Conciderit corpus penitus; quia mota loco sunt
 Fundamenta foras animæ; manantque per artus, 585

Perque viarum omnes flexus, in corpore qui sunt,
 Atque foramina? multimodis ut noscere possis
 Dispertitam animæ naturam exisse per artus:
 Et prius esse sibi distractam corpore in ipso,
 Quam prolapsa foras enarct in aëris auras? 590

Quinetiam, sineis dum vitæ vertitur intra;
 Sæpe aliqua tamen e causa labefacta videtur
 Ire anima, & toto solvi de corpore membra;
 Et quasi supremo languescere tempore voltus;
 Molliaque exangui cadere omnia corpore membra: 595

Quod genus est, animo male factum cum perhibetur,
 Aut animum liquisse, ubi jam trepidatur, & omnes
 Extremum capiunt vires reprehendere vincium.
 Conquassatur enim tum mens, animæque potestas
 Omnis: & hæc ipso cum corpore conlabescunt: 600
 Ut gravior paullo possit dissolvere causa.

Quid dubitas, tandem quin extra prodita corpus
 Imbecilla foras, in aperto, tegmine dempto,
 Non modo non omnem possit durare per ævum,
 Sed minimum quodvis nequeat consistere tempus? 605

Nec sibi enim quisquam moriens sentire videtur
 Ire foras animam incolumem de corpore toto;
 Nec prius ad jugulum, & superas succedere faucibus:
 Verum deficere in certa regione locatam:
 Ut sensus alius, in parti quemque sua, scit 610
 Dissolvi: quod si immortalis nostra foret mens;
 Non jam se moriens dissolvi conquereretur:

Sed magis ire foras, vestemque relinquere, ut angula,
Gauderet, prælonga senex aut cornua cervus.

Denique cur animi nunquam mens, consiliumque 615
Gignitur in capite, aut pedibus, manibusve; sed una
Sedibus, & certis regionibus omnis inhæret:
Si non certa loca ad nascendum reddita culque
Sunt: & ubi quicquid possit durare creatum?
Atque ita multimodis pro totis artibus esse, 620
Membrorum ut nunquam existat præposterus ordo.
Usque adeo sequitur res rem; neque flamma creari in
Fluminibus solita est; neque in igni gignitur alger.

Præterea, si immortalis natura animæ est;
Et sentire potest, secreta à corpore nostro: 625
Quinque (ut opinor) eam faciendum est sensibus auctam;
Nec ratione alia nosmet proponere nobis
Possumus infernas animas Acherunte vagare.
Pictores itaque, & scriptorum sæcla priora
Sic animas introduxerunt sensibus auctas. 630
At neque seorsum oculi, neque nares, nec manus ipsæ
Esse potest anima: neque seorsum lingua, nec aures
Absque anima per se possunt sentire; nec esse.

Et quoniam toto sentimus corpore inesse
Vitalem sensum; & totum esse animale videmus: 635
Si subito medium celeri præciderit ictu
Vis aliqua, ut seorsum partem secernat utramque;
Dispertita proculdubio quoque vis animæ,
Et discissa, simul cum corpore disjicietur:
At quod scinditur, & partis discedit in ullas, 640
Scilicet æternam sibi naturam abnuitt esse.
Falciferos memorant currus abscindere membra
Sæpe ita defubito permixta cæde calenteis,
Ut tremere in terra videatur ab artibus id, quod
Decidit abscissum: cum mens tamen, atque hominis vis
Mobilitate mali non quit sentire dolorem; 646
Et simul, in pugnas studio quod dedita mens est,
Corpore cum reliquo pugnam, cædesque petiit:
Nec tenet, amissam lævam cum tegmine sæpe

Inter equas abstraxe rotas, falceisque rapacis : 650

Nec cecidisse aliam dextram, cum scandit, & instat.

Ipse alius conatur adempto surgere crure ;

Cum digitos agitat propter moribundus humi pes :

Et caput abscissum [calido, viventeque trunco,
Servat humi vultum vitalem, oculosque patentis ; 655

Donec reliquias animæ reddidit oraneis.

Quin etiam tibi si lingua vibrante minantis
Serpentis caudam procero corpore, utrinque
Sit libitum in multas partes discindere ferro ;

Omnia jam seorsum cernes amicta recenti 660

Volnere tortari ; & terram conspergere tabo ;

Ipsum seque retro partem petere ore priorem,

Volneris ardenti ut mersu premat ista dolore..

Omnes esse igitur totas dicemus in illis

Particulis animas : et ea ratione sequetur, 665

Unam animantem animas habuisse in corpore multas.

Rege divisa 'st ea, quæ fuit una simul cum

Corpore : quæ propter mortale utrumque putandum 'st ;

In multas quoniam partes discinditur æque.

Præterea, si immortalis natura animæ 670

Constat ; & in corpus nascentibus insinuat :

Cursuper anteaquam ætatem meminisse nequimus ?

Nec vestigia gestarum rerum ulla tenemus ?

Nam si tantopere 'st animi mutata potestas,

Omnis ut actarum exciderit retinentia rerum : 675

Non (ut opinor) id ab lethæ jam longiter erras.

Quapropter falcare necesse 'st, quæ fuit ante,

Interiisse : & quæ nunc est, nunc esse creatam.

Præterea, si jam perfecto corpore nobis

Inferri solita 'st animi vivata potestas, 680

Tum cum gignimur, & vitæ cum limen inimus :

Haud ita conveniebat, uti cum corpore, & una

Cum membris videatur in ipso sanguine crêsse :

Sed velut in cavea, per se sibi vivere solam

Convenit ; ut sensu corpus tamen affluat omne. 685

Quare etiam atque etiam nec originis esse putandum 'st

Expertis animas ; nec lothi lege solutas.

Nam neque tantopere adoesi potuisse putandum 'st
Corporibus nostris extrinsecus infirmas :

Quod fieri totam contra manifesta docet res.

690

Namque ita connexa 'st per venas, viscera, nervos,

Ossaque ; uti dentes quoque sensu participantur :

Morbus ut indicat ; & gelida stringor aqua ;

Et lapis oppressus sub dente e frugibus asper.

Nec tam contactum cum sint, exire videntur

695

Incolumes posse ; & salvas exsolvere sese

Omnibus e nervis, atque ossibus, articulisque.

Quod si forte putas extrinsecus infirmatam

Permanere animam nobis per membra solere ;

Tanto quæque magis cum corpore suis peribit.

700

Quod permanat enim, dissolvitur : interit ergo.

Dissertitur enim per causas corporis omnis :

Ut cibus in membra atque artus cum diditur omnis,

Disperit ; atque aliam naturam sufficit ex se.

Sic animæ, atque animæ : quævis integræ retens in 705

Corpus eunt ; tanta in momento dissolvuntur :

Dum quasi per causas omnis didantur in artus

Particulæ, quibus hæc animi natura creatur ;

Quæ nunc in nostro domitat corpore, nata

Ex illa, quæ tunc peritat partita per artus.

710

Quapropter neque natali privata videtur

Esse die natæ animæ, neque fœneris expers.

Semina præterea linquantur, necno, salma !

Corpore in exanimæ ? quod si linquantur, & infant,

Haud crit, ut merito immortalis possit haberi :

715

Partibus amissa quoniam libata recessit.

Sin ita sinceris membris ablata profugit,

Ut nullas partes in corpore liquerit ex se ;

Unde cadavera rancenti jam viscere vermæ

Expirant ? atque unio animatus copia tanta

720

Exos, & exanguis tumidos persufciant artus ?

Quod si forte arduas extrinsecus infirmas

Vermibus ; & privas in corpore posse venire

Credis ; nec reputas, cur millia multa animarum
 Conveniant, unde una recesserit : hoc tamen est ut 725
 Querendam videatur, & in discrimen agendum :
 Utrum tandem animas veniuntur seminis quæque
 Vermiculorum ; ipsæque sibi fabricentur ubi sint :
 An jam corporibus perfectis infundantur.

At neque, cur faciant ipsæ, quareve laborent, 730
 Dicere suppeditat ; neque enim, sine corpore cum sint,
 Sollicitæ volitant morbis, algoque, fumeque.
 Corpus enim magis his vitæ adfinem laborat :
 Et mala multa animas contagio sanguis ejus.

Sed tamen his esto quævis facere utile corpus, 735
 Quod subeant : at qua possint, via nulla videtur.
 Hæc igitur faciant animæ sibi corpora, & artus.
 Nec tamen est ut jam perfectis infundantur
 Corporibus : neque enim poterunt subtiliter esse
 Connexæ ; neque consensu contagia fient. 740

Denique cur acris violentia triste locum
 Somnium sequitur : dolæ volubus, & fuga cervis
 A patribus datur, & patris pavor incitat artus ?
 Et jam cætera de genere hoc ; cur omnia membris
 Ex ineunte ævo ingenerascant, inque genantur ; 745
 Si non certa suo quæ semine, seminisque
 Via animæ pariter crescit cum corpore toto ?
 Quod si immortalis foret, & mutare soleret
 Corpora ; permittis animantes moribus essent :
 Effugeret canis Hyrcano de semine sospes 750
 Cornigeri incursum cervi ; tremereque per arces
 Aëris accipiter fugiens veniente columba ;
 Desiperent homines ; saperent fera sociæ ferarum.

Illud enim falsa fertur ratione, quod aiunt,
 Immortalem animam mutato corpore scæci. 755
 Quod mutatur enim, dissolvitur : interis ergo.
 Trajiciuntur enim partes, atque ordine migrant.
 Quare dissolvi quoque debent posse per artus,
 Denique ut intoreant una cum corpore cunctis.
 Siæ animas hominum dicent in corpora semper 760

Ire humana ; tamen queram, cur e sapienti
 Stulta queat fieri ; nec prudens sit puer ultus :
 Nec tam doctus equæ pulvis, quam fortis equi vis :
 Si non certa suo quia fœmine, seminioque
 Vis animi pariter crescit cum corpore toto. 765
 Scilicet in tenero tenerascere corpore mentem
 Confugient ; quod si jam sit, fateare necesse 'st.
 Mortalem esse animam ; quoniam mutata per artus
 Tantopere amittit vitam, sensumque priorem.

Quæ modo poterit pariter cum corpore quoque 770
 Confirmata caput ætatis tangere florem
 Vis animi, nisi erit consors in origine prima ?
 Quidve foras sibi vult membris exire senectis ?
 An metuit conclusa manere in corpore putri ?
 Et domas ætatis spatio ne fœda vetusto 775
 Obruat ? at non sunt immortalia illa pericla.

Denique convivia ad Veneris, partisque ferarum
 Iste animas præsto, deridiculum esse videtur ;
 Et spectare immortales mortalia membra
 Innumere numero ; cortareque præproperanter 780
 Inter se quæ prima, potissimaque infanetur :
 Si non forte ita sunt animarum fœdera pacta,
 Ut, quæ prima volens advenerit, infanetur
 Prima ; neque inter se contendant viribus hilum.

Denique in æthere non arbor ; non æquore in alto 785
 Nubes esse queant ; nec pisces vivere in arvis ;
 Nec cruor in ligulis ; nec saxa succus inesse :
 Certum ac dispositum 'st, ubi quicquid crescat, & infit :
 Sic animi natura nequit sine corpore ariri
 Sola ; neque a nervis, & sanguine longius esse. 790
 Hoc si posset enim, multo prius ipsa animi vis
 In capite, aut humeris, aut imis calcibus esse
 Posset ; & inasci quavis in parte soleret :
 Tandem in eodem homine, atque in eodem vase maneret
 Quod quoniam in nostro quoque constat corpore certum ;
 Dispositumque videtur, ubi esse, & crescere possit 795
 Storum anima, atque animus : tanto magis inficiandum

Totum posse extra corpus durare, genique.

Quare, corpus ubi interit, periisse necesse 'st

Consistere animam distractam in corpore toto. 809

Quippe etenim mortale æterno jungere ; & una

Consentire putare ; & fungi mutua posse ;

Desipere 'st : quid enim diversius esse putandum 'est,

Aut magis inter se disjunctum, discrepitanque,

Quam, mortale quod est, immortalī, atque pereani 805

Junctum, in concilio sævas tolerare procellas ?

Præterea, quæcunque manent æterna, necesse 'st,

Aut quia sunt solido cum corpore, respirare istas,

Nec penetrare pati sibi quicquam, quod queat artas

Diffociare intus partem ; ut material' 810

Corpora sunt ; quorum naturam ostendimus ante :

Aut ideo durare ætatem posse per omnem,

Plagarum quia sunt expertis ; sicut inane 'st ;

Quod manet intactum, neque ab lœtu fungitur hilum :

Aut ideo, quia nulla loci sit copia circum, 815

Quo quasi res possint discedere, dissoluique :

Sicut summaram summa 'st æterna ; neque extra

Quis locus est, quo diffugiat ; neque corpora sunt, quæ

Possint incidere, & valida dissolvere plaga.

At neque (uti docui) solido cum corpore mentis 820

Natura 'st ; quoniam admistum 'st in rebus inane :

Nec tamen est ut inane : neque autem corpora defunt,

Ex infinito quæ possint forte coorta

Prorueri hanc mentis violento turbine molem ;

Aut aliam quamvis cladem importare pericli : 825

Nec porro natura loci, spatiumque profundi

Deficit, exspergi quo possit vis animal' ;

Aut alia quavis possit vi pulsa perire.

Haud igitur lethi præclusa 'st janua menti.

Quod si forte ideo magis immortalis habenda 'st, 830

Quod lethalibus ab rebus munita tenetur ;

Aut qui non veniunt omnino aliena salutis ;

Aut quia quæ veniunt, aliqua ratione recedunt

Pulsa prius, quam, quid noceant, sentire queamus :

Scilicet a vera longe ratione remotum 'st. 835

Præter enim quam quod morbis tum corporis ægrit ;

Advenit id, quod eam de rebus sæpe futuris

Macerat ; inque metu male habet ; curisque fatigat :

Præteritisque admissa annis peccata remordent.

Adde furorem animi proprium ; atque oblivia rerum ; 840

Adde quod in nigras lethargi mergitur undas.

Nil igitur mors est ; ad nos neque pertinet hilum ;

Quandoquidem natura animi mortalis habetur :

Et velut anteacto nil tempore sensimus ægri,

Ad configendum venientibus undique Poenis ; 845

Omnia cum belli trepido concussa tumultu

Horrida contremuere sub altis ætheris auris :

In dubioque fuit, sub utrorum regna cadendum

Omnibus humanis esset, terraque, marique :

Sic, ubi non erimus ; cum corporis, atque animæ 850

Discidium fuerit, quibus c sumus uniter apti ;

Scilicet haud nobis quicquam, qui non erimus tum,

Accidere omnino poterit, sensumque movere :

Non, si terra mari miscbitur, & mare cœlo.

Et, si jam nostro sentit de corpore, postquam 855

Distracta 'st animi natura, animæque potestas :

Nil tamen hoc ad nos, qui cœtu, conjugioque

Corporis, atque animæ consistimus uniter apti.

Nec, si materiam nostram conlegerit ætas

Post obitum ; rursusque redegerit, ut sita nunc est ; 860

Atque iterum nobis fuerint data lumina vitæ ;

Pertineat quicquam tamen ad nos id quoque factum ;

Interrupta semel cum sit repotentia nostra.

Et nunc nil ad nos de nobis attinet, ante

Qui fuimus ; nec jam de illis nos afficit angor, 865

Quos de materia nostra nôva proferet ætas.

Nam cum respicias immensi temporis omne

Præteritum spatium ; tum motus materiæ

Multimodi quam sint : facile hoc adcredere possis,

Semina sæpe in eodem, ut nunc sunt, ordine posita : 870

Nec memori tamen id quimus deprendere mente.

Inter enim jecta 'st vitali pansa ; vapoque
Decurrant passim motus ab sensibus omnes :

Debet enim, misere quoi forte ægreque futurum 'st,
Ipse quoque esse in eo tum tempore, cum male possit 879
Accidere : At quoniam mors eximit im, prohibetque
illum, cui possint incommoda conciliari
Hæc eadem, in quibus & nunc nos sumus, ante fuisse ;
Scire licet nobis nihil esse in morte timendum ;
Nec miserum fieri, qui non est, posso : neque hilum 880
Disse re, an nullo fuerit jam tempore natus,
Mortalem vitam mors cui immortalis ademit.

Proinde ubi se videas hominem miserarier ipsum,
Post mortem fore, ut aut putescat corpore posito ;
Aut flammis interfiat ; malisve ferarum : 885
Scire licet, non sincerum sonere ; atque subesse
Cæcum aliquem cordi stimulum, quamvis neget ipse
Credere se quemquam sibi sensum in morte futurum.
Non (ut opinor) enim dat, quod promittit ; & inde
Nec radicitus e vita se tollit, & eicit ; 890
Sed facit esse sui quiddam super inscius ipse.
Vivus enim sibi cum proponit quisque, futurum
Corpus uti volucres lacerent in morte, se, æque ;
Ipse sui miseret : neque enim se vindicat hilum,
Nec removet satis a projecto corpore ; & illud 895
Se fingit ; sensuque suo contaminat adsians.
Hinc indignatur se mortalem esse creatum ;
Nec videt, in vera nullum fore morte alium se ;
Qui possit vivus sibi se lugere peremptum ;
Stanque jacentem ; nec lacerari, urive dolore. 900
Nam si in morte malum 'st malis, morsuque ferarum
Tractari : non invenio quî non sit acerbum
Ignibus impositum calidis torrescere flammis ;
Aut in melle situm suffocari ; atque rigere
Frigore, cum in summo gelidi cubat æquore saxi : 905
Urgerive superne obtritum pondere terræ.

At jam non domus accipiet te læta ; neque uxor
Optima, nec dulces occurrent oscula nati

- Præripere ; & tacita pectus dulcedine tangent :
 Non poteris factis tibi fortibus esse, tuisque 910
 Præsidio : miser ! ô miser ! aiunt, omnia ademit
 Una dies infesta tibi tot præmia vitæ.
 Illud in his rebus non addunt ; nec tibi earum
 Jam desiderium infidet rerum insuper una.
 Quod bene si videant animo, dictisque sequantur ; 915
 Dissolvant animi magno se angore, metuque.
 Tu quidem, ut es letho sopitus, sic eris ævi
 Quod superest, cunctis privati' doloribus ægris :
 At nos horrifico cinesactum te prope busto
 Infatiabiliter deslebbimus ; æternumque 920
 Nulla dies nobis mororem e pectore demet.
 Illud ab hoc igitur quærendum est ; quid sit amari
 Tantopere, ad somnum si res redit, atque quietem,
 Cur quisquam æterno possit tabescere luctu ?
 Hoc etiam faciunt, ubi discubuerunt, tenentque 925
 Pocula sæpe homines ; & inumbrant ora coronis ;
 Ex animo ut dicant, brevis hic est fructus homullis ;
 Jam fuerit, neque post unquam revocare licebit.
 Tanquam in morte mali cumprimis hoc sit eorum,
 Quod fitis exurat miseros, atque arida torreat ; 930
 Aut aliæ cujus desiderium infideat rei.
 Nec sibi enim quisquam tum se, vitamque requirit,
 Cum pariter mens & corpus, sopita quiescunt :
 Nam licet æternum per nos sic esse soporem,
 Nec desiderium nostri nos adtigit ullum : 935
 Et tamen haudquaquam nostros tunc illa per artus
 Longe ab sensiferis primordia motibus errant :
 Quin correptus homo ex somno se conligit ipse.
 Multo igitur mortem minus ad nos esse putandum ;
 Si minus esse potest, quam quod nihil esse videmus. 940
 Major enim turbæ disiectus materia
 Consequitur letho ; nec quisquam expergitus exstat,
 Frigida quem semel est vitæ pausa secuta.
 Denique si vocem rerum natura repente
 Mittat ; & hoc aliquoi nostrum sic increpet ipsa : 945

Quid tibi tantopere 'st, mortalis, quod nimis agris
 Luctibus indulges? quid mortem congemis, ac fies?
 Nam si grata fuit tibi vita antea, priorque;
 Et non omnia, pertusum congesta quasi in vas,
 Commoda perfluxere, atque ingrata interiere: 950
 Cur non, ut plenus vitæ conviva, recedis?
 Æquo animoque capis securam, stulte, quietem?
 Sin ea, quæ fructus cumque es, perire profusa;
 Vitaque in offensus? cur amplius addere quæris,
 Rursum quod pereat male, & ingratum occidat omne: 955
 Nec potius vitæ finem facis, atque laboris?
 Nam tibi præterea quod machiner, inveniamque
 Quod placeat, nihil est: eadem sunt omnia semper.
 Si tibi non annis corpus jam marcet, & artus
 Confecti languent: eadem tamen omnia restant; 960
 Omnia si pergas vivendo vincere sæcla:
 Atque etiam potius, si nunquam sis moriturus.
 Quid respondeamus, nisi justam intendere litem
 Naturam? & veram verbis exponere causam?
 At qui obitum lamentetur miser amplius æquo; 965
 Non merito inclamet magis, & voce increpet acri?
 Aufer ab hinc lacrymas, barathro & compesce querelas.
 Grandior hic vero si jam, seniorque queratur:
 Omnia perfructus vitæ præmia, marces?
 Sed quia semper aves, quod abest; præsentia temnis; 970
 Imperfecta tibi elapsa 'st, ingrataque vita:
 Et nec opinanti mors ad caput addidit ante,
 Quam satur, ac plenus possis discedere rerum.
 Nunc aliena tua tamen ætate omnia mitte;
 Æquo animoque, agendum, jam aliis concede: necesse 'st.
 Jure (ut opinor) agat, jure increpet, inciletque: 976
 Cedit enim rerum novitate extrusa vetustas
 Semper; & ex aliis aliud reparare necesse 'st:
 Nec quidquam in barathrum, nec tartara decidit atra.
 Materies opus est, ut crescant postera sæcla: 980
 Quæ tamen omnia te, vita perfuncta, sequuntur.
 Nec minus ergo ante hæc, quam nunc, cecidere, caduntque.

Sic aliud ex alio nunquam desisset oriri ;
Vitaque mancipio nulli datur, omnibus usu.

Respice item quam nil ad nos antea facta vetustas 985
Temporis æterni fuerit, quam nascimur ante.

Hoc igitur speculum nobis natura futuri
Temporis exponit, post mortem denique nostram.
Num quid ibi horribile apparet ? num triste videtur
Quicquam ? nonne omni sonano securus existat ? 990

Atque ea nimirum, quæcunque Acherunte profundo
Prodita sunt esse, in vita sunt omnia nobis.
Nec miser impendens magnum timet ære faxum
Tantalus, ut fama est, casta formidine torpens :
Sed magis in vita Divum metus urget inanis 995
Mortaleis ; casumque timent, quemcunque ferat fors.

Nec Tityon volucres incunt Acherunte jacentem ;
Nec, quod sub magno scrutentur pectore, quidquam
Perpetuam ætatem poterunt reperire profecto,
Quamlibet immani projectu corporis exisset, 1000
Qui non sola novem dispensis jugera membris
Obtineat, sed qui terræ totius orbem :

Non tamen æternum poterit perferre dolorem ;
Nec præbere cibum proprio de corpore semper :
Sed Tityos nobis hic est ; in amore jacentem 1005
Quem volucres lacerant ; atque exest anxius angor ;
Aut aia quavis scindunt cuppedine curæ.

Sisyphus in vita quoque nobis ante oculos est ;
Qui petere a populo fasces, sævasque sectores
Imbibit ; & semper victus, tristisque recedit : 1010
Nam petere Imperium, quod inane est ; nec datur unquam ;
Atque in eo semper durum sufferre laborem :
Hoc est adverso nixantem trudere monte
Sæxum ; quod tamen a summo jam vertice rursus
Volvitur, & plani raptim petit æquora campi. 1015

Deinde animi ingratam naturam pascere semper ;
Atque explere bonis rebus, satiareque nunquam :
Quod faciunt nobis annorum tempora, circum
Cum redeunt ; fortisque ferunt, variosque lepores ;

Nec tamen explemur vitæ fructibus unquam : 1020

Hoc (ut opinor) id est, ævo florente puellas

Quod memorant, laticem pertusum congerere in vas ;

Quod tamen expleri nulla ratione potestur.

Cerberus, & Furæ jam vero, & lucis egenus

Tartarus, horriferos eructans faucibus æstus, 1025

Hæc neque sunt usquam ; neque possunt esse profecto.

Sed metus in vita poenarum pro malefactis

Est insignibus insignis ; scelerisque luela

Carcer ; & horribilis de saxo jactu' deorsum ;

Verbera ; carnifices ; robur ; pix ; lamina ; tædæ : 1030

Quæ tamen & si absunt ; at mens sibi conscia facti,

Præmetuens, adhibet stimulos, torretque flagellis ;

Nec videt interea, qui terminus esse malorum

Possit ; nec quæ sit poenarum denique finis :

Atque eadem metuit, magis hæc ne in morte gravescant :

Hinc Acherusia sit stultorum denique vita. 1036

Hoc etiam tibi tute interdum dicere possis :

Lumina sis oculis etiam bonus Ancu' reliquit ;

Qui melior multis, quam tu, fuit, improbe, rebus.

Inde alii multi reges, rerumque potentes 1040

Occiderunt, magnis qui gentibus imperitarunt.

Ille quoque ipse, viam qui quondam per mare magnum

Stravit ; iterque dedit legionibus ire per altum ;

Ac pedibus falfas docuit super ire lacunas ;

Et contempsit, aquis insultans, murmura ponti ; 1045

Lumine adempto, animam moribundo corpore fudit.

Scipiades, belli fulmen, Carthaginis horror,

Ossa dedit terræ ; proinde ac famul infimus effec.

Adde repertoires doctrinarum, atque leporum ;

Adde Heliconiadum comites ; quorum unus Homerus

Sceptra potitus, eadem aliis sopitu' quiete 'st. 1051

Denique Democritum postquam matura vetustas

Admonuit memorem motus languescere mentis ;

Sponte sua letho caput obvius obtulit ipse.

Ipse Epicurus obit decurso lumine vitæ, 1055

Qui genus humanum ingenio superavit ; & omnia

Præstinxit, stellas exortus uti ætherius sol.

Tu vero dubitabis, & indignabere obire,
Mortua quoui vita est prope jam vivo, atque videnti ?

Qui somno partem majorem conteris ævi ? 1060

Et vigilans stertis ; nec somnia cernere cessas ;

Sollicitamque geris casta formidine mentem ?

Nec reperire potes, quid sit tibi sæpe mali, cum

Ebrius urgeris multis miser undique curis ;

Atque animi incerto fluitans errore vagaris ? 1069

Si possent homines, proinde ac sentire videntur,

Pondus incesse animo, quod se gravitate fatiget ;

Et quibus id fiat causis cognoscere ; & unde

Tanta mali tanquam moles in pectore consistet :

Haud ita vitam agerent, ut nunc plerumque videmus ;

Quid sibi quisque velit, nescire ; & quærere semper ; 1071

Commutare locum, quasi onus deponere possit.

Exit sæpe foras magnis ex ædibus ille,

Esse domi quem pertæsum 'st ; subitoque revertit :

Quippe foris nihilo melius qui sentiat esse. 1075

Currit agens mannos ad villam hic præcipitanter,

Auxilium tectis quasi ferre ardentibus instans :

Oscitat extemplo, totigit cum limina villæ ;

Aut abit in somnum gravis ; atque obliviam quærit ;

Aut etiam properans urbem petiit, atque revisit. 1080

Hoc se quisque modo fugit : at, quem scilicet, ut sit,

Effugere haud potest, ingratis hæret, & angit ;

Propterea, morbi quia causam non tenet æger :

Quam bene si videat ; jam, rebus quisque relicta

Naturam primum studeat cognoscere rerum : 1085

Temporis æterni quoniam, non unius horæ,

Ambigitur status ; in quo sit mortalibus omnis

Ætas post mortem, quæ restat cumque, manenda.

Denique tantopere in dubiis trepidare periculis

Quæ mala nos subigit vitæ tanta cupido ? 1090

Certa quidem finis vitæ mortalibus addat ;

Nec devitari lethum pote, quin obeamus.

Præterea, versamur ibidem, atque infimus usque :

Nec nova vivendo procuditur ulla voluptas.
 Sed dum abest, quod avemus, id exsuperare videtur 1095
 Cætera : post aliud, cum contigit illud, avemus ;
 Et sitis æqua tenet vitæ semper hiantis :
 Posteraque in dubio 'st fortunam quam vohat ætas ;
 Quidve ferat nobis casus ; quive exitus inest.

Nec prosum, vitam ducendo, demimus hilum 1100
 Tempore de mortis ; nec delibrare valemus,
 Quo minus esse diu possimus morte perempti.
 Proinde licet quotvis vivendo condere sæcla ;
 Mors æterna tamen nihilo minus illa manebit :
 Nec minus ille diu jam non erit, ex hodierno 1105
 Lumine qui finem vitæ fecit ; & ille,
 Mensibus, atque annis qui multis occidit ante.

Parr Sculp

T. LUCRETII CARI

DE

RERUM NATURA

LIBER IV.

A V I A Pieridum peragro loca, nullius ante
 Trita solo ; juvat integros accedere fonteis ;
 Atque haurire : juvatque novos decerpere flores,
 Insignemque meo capiti petere inde coronam,
 Unde prius nulli velarint tempora Musæ. 3
 Primum quod magnis doceo de rebus ; & arctis
 Religionum animos nodis exsolvere pergo :
 Deinde, quod obscura de re tam lucida pango
 Carmina, Musæo contingens cuncta lepore.
 Id quoque enim non ab nulla ratione videtur. 4
 Nam veluti, pueris absinthia tetra medentes
 Cum dare conantur ; prius oras pocula circum
 Contingunt mellis dulci, flavoque liquore,
 Ut puerorum setas improvida ludificetur
 Laborum tenuis ; interea perpotet amarum 5
 Absinthii laticem, deceptaque non capiatur ;
 Sed potius tali tactu recreata valeat.
 Sic ego nunc, quoniam hæc ratio plerumque videtur
 Tristior esse, quibus non est tractata ; retroque
 Volgens abhorret ab hac : velui tibi suaviloquenti 6
 Carminæ Pierio rationem exponere nostram ;
 Et quæ Musæo dulci contingere melle :

Si tibi forte animum tali ratione tenere
Versibus in nostris possem, dum perspicis omnem
Naturam rerum; ac persentis utilitatem.

25

Sed quoniam docui, cunctarum exordia rerum
Qualia sint; & quam variis distantia formis
Sponte sua volitent, aeterno percita motu;
Quoque modo possint res ex his quæque creari;
Atque, animi quoniam docui natura quid esset;
Et quibus e rebus cum corpore compta vigeret;
Quove modo distracta rediret in ordina prima;
Nunc agere incipiam tibi, quod vehementer ad has res
Attinet, esse ea, quæ rerum simulacra vocamus:
Quæ quasi membranae summo de corpore rerum
Dereptæ volitant alto citroque per auras;
Atque eadem nobis vigilantibus obvia mentes
Terrificant; atque in somnis, cum sæpe figuras
Contulmur miras; simulacraque luce carentem;
Quæ nos horripescit languentis sæpe sopore
Exclerunt: ne forte animas Acherunte reamur
Effugere; aut umbras inter vivos volitare;
Neve aliquid nostri post mortem posse relinqui,
Cum corpus simul, atque animi natura perempta,
In sua discessum dederunt primordia quæque.

35

40

45

Dico igitur, rerum effigies, tenuisque figuras
Mittit ab rebus, summo de corpore earum;
Quæ quasi membrana, vel cortex nominanda est;
Quod speciem, ac formam similem gerit ejus image,
Quojuscunque clinet de corpore fusa vagari.

50

Id licet hinc quamvis hebeti cognoscere corde.
Principio, quoniam mittunt in rebus apertis
Corpora res multas; partim diffusa solute;
Robora seu fumum mittunt; ignisque vaporem;
Et partim contexta, magis, condensaque; ut olim
Cum veteres ponunt ualidas æstatis cicadæ;
Et vituli cum membranas de corpore summo
Nascentes mittunt; & item cum labrica serpens
Exiit in spinis vestem; non sæpe videmus

55

Illorum spoliis vepreis volitantibus auctas. 60
 Hæc quoniam fiunt ; tenuis quoque debet imago
 Ab rebus mitti, summo de corpore eatum.
 Nam, cur illa cadant magis, ab rebusque recedant,
 Quam quæ tenuia sunt, hiscendi 'st nulla potestas.
 Præsertim cum fiat in summis corpora rebus 65
 Multa minuta ; jaci quæ possint ordinis eodem
 Quo fuerint, veterem & formæ servare figuram :
 Et multo citius, quanto minus endopodiri
 Pauca queunt ; & sunt in prima fronte locata.
 Nam certe jaci, atque emergere multa videmus 70
 Non solum ex alto, penitusque, ut diximus ante ;
 Verum de summis ipsum quoque sæpe colorem ;
 Et volgo faciunt id lutea, ruffaque vela,
 Et ferrugina, cum magnis intenta Theatris,
 Per males volgata, trabesque, trementia stant. 75
 Namque ibi confectum caveaï subter, & omnem
 Scenai speciem, Patrum, Matrumque, Deorumque,
 Insiciunt ; coguntque suo stultare colore :
 Et quanto circum mage sunt inclusa Theatri
 Mocnia, tam magis hæc intus perfusa lepore 80
 Omnia conrident, conrepta luce diei.
 Ergo lintea de summo cum corpore fucum
 Miktunt ; effigies quoque debent mittere teneis
 Res quæque : ex summo quoniam jaculantur utraque.
 Sunt igitur, jam formarum vestigia certa, 85
 Quæ vulgo volitant, subtili prædita filo,
 Nec singillatim possunt secreta videri.
 Præterea, omnis odos, fumus, vapor, atque aliæ res
 Consumiles, ideo diffusæ e rebus abundant ;
 Ex alto quia dum veniunt intrinsecus ortæ, 90
 Scinduntur per iter flexum ; nec recta viarum
 Ostia sunt, qua contendunt exire coortæ.
 At contra, tenuis summi membrana coloris
 Cum jacitur, nihil est, quod eam discerpere possit ;
 In promptu quoniam 'st in prima fronte locata. 95
 Postremo, in speculis, in aqua, splendoreque in omni

Quæcunque apparent nobis simulacra, necesse 'st,
 Quandoquidem simili specie sunt prædita rerum,
 Esse in imaginibus missis consistere eorum.
 Nam, cur illa cadant magis, ab rebusque recedant 100
 Corpora, res multæ quæ mittunt corpore aperto ;
 Quam quæ tenuia sunt, hiscendi 'st nulla potestas.

Sunt igitur tennes formarum, consimilesque
 Effigies, singillatim quas cernere nemo
 Cum possit ; tamen assidue, crebroque repulso 105
 Rejectæ, reddunt speculorum ex æquore visum :
 Nec ratione alia servari posse videntur
 Tantopere, ut similes reddantur quovis figuræ.

Nunc age, quam tenui natura constet imago,
 Percipe : & imprimis quoniam primordia tantum 110
 Sunt infra nostros sensus ; tantoque minora,
 Quam quæ primum oculi ceptant non posse tueri.
 Nunc tamen id quoque uti confirmem, exordia rerum
 Cunctarum quam sint subtilia, percipe paucis.

Primum animalia sunt jam partim tantula, eorum 115
 Tertia pars nulla ut possit ratione videri.
 Horum intestinum quodvis, quale esse putandum 'st ?
 Quid ? cordis globus, aut oculi ? quid ? membra ? quid ? artus ?
 Quantula sunt ? quid ? præterea primordia quæque,
 Unde anima, atque animi constet natura, necessum 'st, 120
 Nonne vides, quam sint subtilia, quamque minuta ?

Præterea, quæcunque suo de corpore odorem
 Exspirant acrem, panaces, absinthia tetra,
 Abrotonique graves, & tristia centaurea :
 Horum unumquodvis leviter si forte ciebis, 125
 Quamprimum noscas rerum simulacra vagare
 Multa, modis multis, nulla vi, cassaque sensu.
 Quorum quantula pars sit imago, dicere nemo 'st,
 Qui possit, neque eam rationem reddere dictis.

Sed ne forte putes ea demum sola vagare, 130
 Quæcunque ab rebus rerum simulacra recedunt :
 Sunt etiam, quæ sponte sua gignuntur, & ipsa
 Constituntur in hoc cælo, qui dicitur ær ;

Quæ multis formata modis sublime feruntur ;
 Nec speciem mutare suam liquentia cessant ; 135
 Et quousquemodi formarum vertere in ora.
 Ut nubeis facile interdum concrefcere in alto
 Cernimus, & mundi speciem violare serenam ;
 Æra mulcenteis motu : nam sæpe Gigantum
 Ora volare videntur, & umbram ducere late : 140
 Interdum magni montes, avolsaque saxa
 Montibus anteire, & solem succedere præter :
 Ipse alios trahere, atque inducere bellua nimbos.

Nunc ea quam facili, & celeri ratione genantur ;
 Perpetuoque fluant ab rebus, lapsaque cedant. 145
 Semper enim summum quidquid de rebus abundat,
 Quod jaculentur ; & hoc alias cum pervenit in res,
 Transiit ; ut in primis vestem : sed in aspera saxa,
 Aut in materiem ut ligni pervenit ; ibi jam
 Scinditur, ut nullum simulacrum reddere possit. 150
 At cum, splendida quæ constant, opposita fuerunt,
 Denique ; ut in primis speculum 'st : nihil accidit horum.
 Nam neque, uti vestem, possit transire ; neque ante
 Scindi, quam meminit lævor præstare salutem.
 Quapropter fit, ut hinc nobis simulacra genantur. 155
 Et quamvis subito, quovis in tempore, quamque
 Rem contra speculum ponas, apparet imago :
 Perpetuo fluere ut noscas e corpore summo
 Texturas rerum tenuis, tenuisque figuras.
 Ergo multa brevi spatio simulacra genantur, 160
 Ut merito celer his rebus dicatur origo.

Et quasi multa brevi spatio summittere debet
 Lumina sol ; ut perpetuo sint omnia plena :
 Sic a rebus item simili ratione, necesse 'st,
 Temporis in puncto rerum simulacra ferantur 165
 Multa, modis multis, in cunctas undique partes :
 Quandoquidem speculum quæviscunque obvertimus oris,
 Res ibi respondent simili forma, atque colore.

Præterea, modo quom fuerit liquidissima cœli
 Tempestas, perquam subito fit turbida sordē 170

Undique ; uti tenebras omneis Acherunta rearis
 Liquisse, & magnas coeli complexisse cavernas :
 Usque adeo, tetra nimborum nocte coorta,
 Impendent atræ formidinis ora superne.

Quorum quantula pars sit imago, dicere nemo 'st, 175
 Qui possit, neque eam rationem reddere dictis.

Nunc age, quam celeri motu simulacra ferantur ;
 Et quæ mobilitas ollis tranantibus auras
 Reddita sit ; longo ut spatio brevis hora teratur,
 In quemcunque locum diverso numine tendunt ; 180
 Suavidicis potius, quam multis versibus edam :
 Parvus ut est cygni melior canor, ille gruum quam
 Clamor, in ætheris dispersus nubibus Austri.

Principio persæpe levis res, atque minutis
 Corporibus factas, celeris licet esse videre. 185
 In quo jam genere 'st solis lux ; & vapor ejus ;
 Propterea quia sunt e primis facta minutis :
 Quæ quasi triduntur ; perque æris intervallum
 Non dubitant transire, sequenti concita plaga.
 Suppeditatur enim confestim lumine lumen ; 190
 Et quasi protelo stimulat fulgure fulgur.

Quapropter simulacra pari ratione necesse 'st
 Inmemorable per spatium transcurrere posse
 Temporis in puncto : primum quod parvola causa
 Est, procul a tergo quæ provehat, atque propellat : 195
 Deinde, quod usque adeo textura prædita rara
 Mittuntur, facile ut quasvis penetrare queant res ;
 Et quasi permanare per æris intervallum.

Præterea, si, quæ penitus corpuscula rerum
 Ex alto in terras mittuntur ; solis uti lux ; 200
 Ac vapor ; hæc puncto cernuntur lapsa diel
 Per totum cœli spatium diffundere sese ;
 Perque volare mare, ac terras ; cœlumque rigare
 Quod supera 'st ; ubi tam volucris hæc levitate feruntur.
 Quid ? quæ sunt igitur jam prima in fronte parata, 205
 Cum jaciuntur ; & emissum res nulla moratur ;
 Nonas vides citius debere, & longius ire

Multiplexque loci spatium transcurrere eodem
Tempore, quo solis pervolgant lumina cœlum ?

Hoc etiam in primis specimen verum esse videtur, 210
Quam celeri motu rerum simulacra ferantur ;
Quod simul ac primum sub divo splendor aquarū
Ponitur ; extemplo, cœlo stellante, serena
Sidera respondent in aqua radiantia mundi.
Jamhe vides igitur, quam puncto tempore imago 215
Ætheris ex oris ad terrarum accadat oras ?

Quare etiam atque etiam mitti hæc fateare necesse 'st
Corpora, quæ feriant oculos, visumque laceffiant :
Perpetuoque fluunt certis ab rebus odores :
Frigus ut a fluviis ; calor a sole ; aestus ab undis 220
Æquoris, exesor mororum litora circum.
Nec variae cessant voces volitare per anras :
Denique in os falsi venit humor sæpe saporis,
Cum mare versamur propter : dilutaque contra
Cum tuimur misceri abînthia, tangit amaror. 225
Usque adeo omnibus ab rebus res quæque fluenter
Fertur ; & in cunctas dimittitur undique parteis ;
Nec mœra, nec requies inter datur ulla fluendi :
Perpetuo quoniam sentimus ; & omnia semper
Cernere ; odorari licet ; & sentire sonorem. 230

Præterea, quoniam manibus tractata figura
In tenebris quædam, cognoscitur esse eadem, quæ
Cernitur in luce, & claro candore ; necesse 'st
Confimili causa tactum, visumque moveri.
Nunc igitur, si quadratum tentamus ; & id nos 235
Commovent in tenebris : In luci quæ poterit res
Accidere ad speciem, quadrata nisi ejus imago ?

Essē in imaginibus quapropter causa videtur
Cernendi ; neque posse sine his res ulla videri.

Nunc ea, quæ dico, rerum simulacra, servantur 240
Undique ; & in cunctas jaciuntur didita parteis :
Verum, nos oculis quia solis cernere quimus ;
Propterea sit, uti, speciem quo vertimus, omnes
Res ibi cum contra feriant forma, atque colore.

- Et quantum, quæque a nobis res abût, image 249
 Efficit, ut videamus, & internoscere curat.
 Nam cum mittitur, extemplo protrudit, agitque
 Aëra, qui inter se cumque 'st, oculosque locatus:
 Isque ita per nostras acies perlabitur omnis;
 Et quasi perterget pupillas, atque ita transit. 250
 Propterea fit, uti videamus quam procul abût
 Res quæque; & quanto plus aëris ante agitur,
 Et nostros oculos perterget longior aura;
 Tam procul esse magis res quæque remota videtur.
 Scilicet hæc summe caleri ratione geruntur, 255
 Quale sit ut videamus: & una quam procul abût.
 Aliud in his rebus minime mirabile habendum 'st,
 Cur ea, quæ feriant oculos simulacra, videri
 Singula cum noqueant, res ipsæ peripiciantur.
 Ventus enim quæque paulatim cum verberat; & cum
 Acre ferit frigus; non privam quamque solemus 260
 Particulam venti sentire, & frigoris ejus;
 Sed magis univrsam: serique porinde videmus
 Corpore tam plagas in nostro; tanquam aliquæ res
 Verberet; atque sui det sensum corporis extra. 265
 Præterea, lapidem digito cum tundimus; ipsum
 Tangimus extremum fodi, summumque colorem:
 Nec sentimus eum tactu, verum magis ipsam
 Duriciem penitus fodi sentimus in ai o.
 Nunc age, cur ultra speculum videatur imago 270
 Percipe, nam certe penitus remota videtur.
 Quod genus illi, foris quæ vere transpiciuntur,
 Janua cum per se transpectum præbet apertum;
 Multa facitque foris ex arcebus ut videantur.
 Is quoque enim dupliet, geminoque sit aëre visus, 275
 Primus enim 'st, citra posticis qui occurrat aër:
 Inde fores ipsæ dextra, lævaque sequuntur:
 Post extraria lux oculos perterget; & aër
 Alter; & illa, foris quæ vere transpiciuntur.
 Sic ubi se primum speculi projectæ imago; 280
 Dum venit ad nostras acies, protrudit, agitque

Aëra, qui inter se cumque 'st oculosque locutus;
 Et facit, ut prius hunc omnem sentire quæmus,
 Quam speculum: sed ubi speculum quoq; sensimus ipsam,
 Continuo a nobis in id hæc, quæ fertur, imago 285

Pervenit; & nostros oculos rejecta revist;
 Atque alium præ se propellens aëra volvit;
 Et facit, ut prius hunc, quam se, videamus: eoque
 Distare a speculo tantum remota videtur.

Quare etiam atque etiam minime mirari est par 290
 Illis, quæ reddunt speculorum ex æquore visum
 Aëribus binis; quoniam res consistit utroque.

Nunc ea, quæ nobis membrorum dextera pars est,
 In speculis sit ut in læva videatur; eo quod
 Planitiem ad speculi veniens cum offendit imago, 295
 Non convertitur in eolumis; sed recta retrorsum
 Sic eliditur, ut siquæ prius, arida quam sit
 Cætera persona, adidat pilæ've, trabive;
 Atque ea continuo rectam si fronte figuram
 Servet, & elisam retro sese exprimat ipsa: 300
 Piet ut, ante oculus fuerit qui dexter, hic idem
 Nunc sit lævus; & e lævo sit mutua dexter.

Quæ quoque, de speculo in speculum ut tradatur imago:
 Quinque etiam, sexve ut fieri simulacra fuerint.
 Nam quæcunque retro parte interiore latebunt; 305
 Inde tamen, quamvis torte, penitusque remota,
 Omnia per flexos aditus educta licebit
 Pluribus hæc speculis videantur in ædibus esse.
 Usque adeo e speculo in speculum trahet imago:
 Et cum læva data 'st, sit rursus, ut dextera fiat: 310
 Inde retrorsum reddit se, & convertit eodem.

Quinetiam, quæcunque latifcula sunt speculorum
 Adæmili lateris flexura prædita nostri:
 Dextera eni præter nobis simulacra remittunt;
 Aut quia de speculo in speculum transfertur imago; 315
 Inde ad nos elisa bis advolat: aut etiam quod
 Circum agitur, cum venit imago; propterea quod
 Plana figura docet speculi convertere ad nos.

Endogredi porro pariter simulacra, pedemque
 Ponere nobiscum credas, gestumque imitari ; 320
 Propterea, quia de speculi qua parte recedas,
 Continuo nequeunt illinc simulacra reverti :
 Omnia quandoquidem cogit natura referri,
 Ac resillire, ab rebus ad æquos reddita flexus.

Splendida porro oculi fugitant, vitantque tueri : 325
 Sol etiam cæcat, contra si tendere pergas :
 Propterea, quia vis magna est ipsius ; & alte
 Aëra per purum graviter simulacra feruntur ;
 Et feriant oculos, turbantia composituras.
 Præterea, splendor, quicumque est acer, adurit 330
 Sæpe oculos ; ideo quod semina possidet ignis
 Multa, dolorem oculis quæ gignunt infinuando.

Lurida præterea fiunt quæcunque tuentur
 Arquati : quia luroris de corpore eorum
 Semina multa fiunt simulacris obvia rerum ; 335
 Multaque sunt oculis in eorum denique mista,
 Quæ contagæ sua palloribus omnia pingunt.

Ex tenebris autem, quæ sunt in luce, tuemur :
 Propterea, quia cum propior caliginis aër
 Ater init oculos prior, & possedit apertos : 340
 Insequitur candens confestim lucidus aër,
 Qui quasi purgat eos, ac nigras discutit umbras
 Aëris illius : nam multis partibus hic est
 Mobilior ; multisque minutior ; & magis pollens.
 Qui simul atque vias oculorum luce replevit ; 345
 Atque patefecit, quas ante obsederat ater :
 Continuo rerum simulacra ad aperta sequuntur,
 Quæ sita sunt in luce ; laceßuntque, ut videamus.
 Quod contra facere in tenebris a luce nequimus :
 Propterea, quia posterior caliginis aër 350
 Crassior insequitur, qui cuncta foramina complet ;
 Obsiditque vias oculorum, ne simulacra
 Possint ullarum rerum conjecta moveri.

Quadrataque procul turreis cum cernimus urbes,
 Propterea sit, uti videantur sæpe rotundæ, 355

Angulus obtusus quia longe cernitur omnis ;
 Sive etiam potius non cernitur ; ac perit ejus
 Plaga ; nec ad nostras acies perlabitur ictus :
 Aëra per multum quia dum simulacra feruntur,
 Cogit hebescere eum crebris offensibus aër. 360
 Hinc, ubi suffugit sensum simul angulus omnis,
 Fit, quasi tornata ut saxorum stracta tuantur :
 Non tamen ut coram quæ sunt, vereque rotunda,
 Sed quasi adumbratim paululum simulata videntur.

Umbra videtur item nobis in sole moveri, 365
 Et vestigia nostra sequi, gestumque imitari ;
 (Aëra si credas privatum lumine posse
 Endogredi, motus hominum, gestusque sequentem.
 Nam nihil esse potest aliud nisi lumine cassus
 Aër, id, quod nos umbram perhibere suemus.) 370
 Nimirum, quia terra locis ex ordine certis
 Lumine privatur solis, quacunque meantes
 Officimus: repletur item, quod liquimus ejus.
 Propterea fit, ut videatur, quæ fuit umbra
 Corporis, e regione eadem nos usque secuta. 375
 Semper enim, nova se radiorum lumina fundunt ;
 Primaque dispereunt, quasi in ignem lana trahatur.
 Propterea facile & spoliatur lumine terra :
 Et repletur item, nigrasque sibi abluat umbras.

Nec tamen hic oculos falli concedimus huius. 380
 Nam, quocunque loco sit lux, atque umbra, tueri
 Illorum est, eadem vero sint lumina, necne ;
 Umbraque, quæ fuit hic, eadem num transeat illuc ;
 An potius fiat, paullo quod diximus ante:
 Hoc animi demum ratio discernere debet : 385
 Nec possunt oculi naturam noscere rerum.
 Proinde animi vitium hoc oculis adfingere noli.

Qua vehimur navi, fertur, cum stare videtur :
 Quæ manet in statione, ea præter creditur ire :
 Et fugere ad puppim colles, campique videntur, 390
 Quos agimus præter navim, velisque volamus.

Sidera cæssare ætheris adfixa cæverna

Cuncta videntur; at adsiduo in sunt omnia motu:

Quandoquidem longos obitus exorta revolvunt,

Cum permenſa ſuo ſunt cœlum corpore charo:

395

Solque pari ratione manere, & Luna videtur

In ſtatione; ea quæ ferri res indicat ipſa.

Exſtantesque procul medio de gurgite montes,

Claffibus inter quos liber patet exitus, idem

Apparent; & longe divolſi licet, ingens

400

Inſu'a conjunctis tamen ex his una videtur.

Atria verſari, & circumcuſſare columnas

Uſque adeo fit uti pueris videantur, ubi ipſi

Deſierunt verti; vix ut jam credere poſſint,

Non ſupra ſeſe ruere omnia teſta minari.

405

Jamque rubrum tremulis jubar ignibus erigere alte

Cum coeptaſt natura; ſupraque extollere montis:

Quos tibi tum ſupra ſol montis eſſe videtur,

Comminus ipſe ſuo contingens ſervidus igni;

Vix abſunt nobis miſſus bis mille ſagittæ:

410

Vix etiam curſus quingentos ſæpe veruti:

Inter eos, ſolemque jacent immania ponti

Æquora, ſubſtrata ætheriis ingentibus oris:

Interjectæque ſunt terrarum millia multa,

Quæ variæ retinent gentes, & ſæcla ferarum.

415

At conſectus aquæ, digitum non altior unum,

Qui lapides inter ſiſtit per ſtrata viarum,

Deſpectum præbet ſub terras impete tanto,

A terris quantum cœli patet altus hiatus:

Nubila deſpicere, & cœlum ut videre videre, &

420

Corpora mirando ſub terras abdita cœlo.

Denique, ubi in medio nobis equus acer obhæſit

Flumine; & in rapidas amnis deſpeximus undas:

Stantis equi corpus tranſverſum ferre videtur

Viſ, & in adverſum flumen contrudere raptim:

425

Et, quocunque oculos trajecimus, omnia ferri,

Et fluere adſimili nobis ratione videntur.

Porticus æquali quamvis eſt denique ductu,

Stansque in perpetuum paribus ſuſſulta columnis;

Longa tamen parte ab summa cum tota videtur,
 Pauulatim trahit angusti fastigia coni;
 Tecta solo jungens, atque omnia dextera lævis;
 Denicum in obscurum coni confluxit acumen.

In pelago nautis ex undis ortus, in undis
 Sol sit uti videatur obire, & condere lumen:
 Quippe ubi nil aliud nisi aquam, cœlumque tuentur;
 Ne leviter credas labefactari undique sensus.

At maris ignaris, in portu clauda videntur
 Navigia, aplustris fractis, obnitier undis.
 Nam quæcunque supra rorem salis edita pars est
 Remorum, recta sit; & recta superne gubernæ:
 Quæ demersa liquore obeunt, refracta videntur
 Omnia converti; sursumque supina reverti;
 Et reflexa prope in summo fluitare liquore.

Raraque per cœlum cum venti nubila portant
 Tempore nocturno; tum splendida signa videntur
 Labier adversum nubeis; atque ire superne
 Longe aliam in partem, quam quo ratione feruntur.

At si forte oculo mannis uni subdita, subter
 Pressit eum; quodam sensu sit, uti videantur
 Omnia, quæ tuimur, fieri tum bina tuendo;
 Bina lucernarum florentia lumina flammis;
 Binaque per totas ædeis geminare supellex;
 Et duplices hominum facies, & corpora bina.

Denique cum suavi devinxit membra sopore
 Somnus; & in summa corpus jacet omne quiete:
 Tum vigilare tamen nobis; & membra movere
 Nostra videmur; & in noctis caligine cæca
 Cernere censemus solem, lumenque diurnum;
 Conclusoque loco cœlum, mare, flumina, montes
 Mutare; & campos pedibus transire videmur:
 Et sonitus audire; severa silentia noctis
 Undique cum consent; & reddere dicta tacentes.

Cætera de genere hoc mirando multa videmus;
 Quæ violare fidem quasi sensibus omnia quærant:
 Nequicquam: quoniam pars horum maxima fallit

Propter opinatus animi, quos addimus ipsi ;
 Pro viâs ut sint, quæ non sunt sensibus visa.
 Nam nihil egregius, quam res discernere apertas
 A dubiis, animus quas ab se protinus addit.

470

Denique, nil sciri si quis putat : id quoque nescit,
 An sciri possit ; quom se nil scire fatetur :
 Nunc igitur contra mittam contendere causam,
 Qui capite ipse suo instituit vestigia retro.

474

Et tamen hoc quoque uti concedam scire ; at id ipsum
 Quæram, quom in rebus veri nil viderit anto ;
 Unde sciat, quid sit scire, & nescire vicissim ;
 Notitiam veri quæ res, falsaque crearit ;
 Et dubium certo quæ res differre probarit.

Invenies primis ab sensibus esse creatam
 Notitiam veri ; neque sensus possis refelli :
 Nam majore fide debet reperiri illud,
 Sponte sua veris quod possit vincere falsa.

480

Quid majore fide porro, quam sensus haberi
 Debet ? an ab sensu falso ratio orta, valebit
 Dicere eos contra, quæ tota ab sensibus orta 'st ?

485

Qui nisi sint veri, ratio quoque falsa sit ornans.
 An poterunt æcules auribus reprehendere ? an auribus
 Tactus ? an hunc porro tactum sapor arguet oris ?
 An confutabunt nares, oculive revincent ?

490

Non, ut opinor, ita 'st : nam seorsum quoque potestas
 Divisa 'st ; sua vis quoque 'st : ideoque necesse 'st,
 Quod molle, aut durum est ; gelidum, servensve ; seorsum
 Id molle, aut durum ; gelidum, servensve videri :

Et seorsum varios rerum sentire colores ;
 Et quæcunque coloribus sunt conjuncta, necesse 'st.
 Seorsus item sapor oris habet vim ; seorsus odores
 Nascuntur ; seorsum sonitus : ideoque necesse 'st,
 Non possint alios alii convincere sensus.

495

Nec porro poterunt ipsi reprehendere sese ;
 Æqua fides quoniam debet semper haberi.
 Proinde, quod in quoqu' his visum tempore verum 'st.

500

Et, si non poterit ratio dissolvere causam,

Cui ea, quæ fuerint juxta quadrata, procul sint
 Vasa rotunda: tamen præstat, rationis egentem 505
 Reddere mendose causas utriusque figuræ,
 Quam manibus manifesta suis emittere quæquam;
 Et violare fidem primam, & convellere tota
 Fundamenta, quibus nixatur vita, salusque.
 Non modo enim ratio ruat omnis; vita quoque ipsa 510
 Concidat extemplo, nisi credere sensibus ausis;
 Præcipiteisque locos vitare, & cætera, quæ sint;
 Et genere hoc fugienda; sequi, contraria quæ sint.
 Illa tibi est igitur verborum copia casta
 Omnis, quæ contra sensus instructa, parata est. 515
 Denique ut in fabrica, si prava est regula prima;
 Normaque si fallax rectis regionibus exit;
 Et libella aliqua si ex parte claudicat hylum;
 Omnia mendose fieri, atque obstipa necessum est,
 Prava, cubantia, prona, supina, atque absona tecta; 520
 Jam ruere ut quodam videantur velie; ruantque,
 Proditis judiciis fallacibus omnia primis.
 Sic igitur ratio tibi rerum prava, necesse est,
 Falsaque sit, falsis quæcumque ab sensibus orta est.
 Nunc alii sensus, quo pacto quisque suam rem 525
 Sentiat, haud quaquam ratio scruposa relicta est.
 Principio, auditur sonus, & vox omnis; in aureis
 Instauata suo populare ubi corpore sensum.
 Corpoream quoque enim vocem consistere fatendum est,
 Et sonitum; quoniam possunt impellere sensus. 530
 Præterradit enim vox sanctis sæpe; facitque
 Asperiora foras gradibus arteria clauor:
 Quippe, per angustum turba maiore coartat
 Ire foras ubi coeperunt primordia vocum:
 Scilicet expletis quoque janua raditur oris 535
 Ranca viis; & iter lædit qua vox it in auras.
 Haud igitur dubium est, quæ voces, verbaque consent
 Corporeis & principis; ut lædere possint.
 Nec te fallit item, quid corporis aëscrat, & quid
 Detrahat ex hominum nervis, ac visibus ipse. 540

Perpetuus sermo, nigræ noctis ad umbram,
 Auroræ perductus ab exoriente nitore ;
 Præsertim si cum summo' sit clamore profusus.
 Ergo corpoream vocem constare necesse' sit ;
 Multa loquens quoniam amittit de corpore partem. 545

Asperitas autem vocis sit ab asperitate
 Principiorum ; & item lævor lævore creatur.
 Nec simili penetrant aureis primordia forma,
 Quom tuba depressio graviter sub murmure mugit ;
 Aut reboant raucum retrocita cornua bombum ; 550
 Vallibus & cyeni gelidis orti ex Heliconis
 Cum liquidam tollunt lugubri voce querelam.
 Hæc igitur penitus voces cum corpore nostro
 Exprimimus, rectoque foras emittimus ore,

Mobilis articulatur verborum dædala lingua ; 555
 Formaturaque labrorum pro parte figurat.
 Atque ubi non longum spatium' sit, unde illa profecta
 Perveniat vox quæque ; necesse' sit verba quoque ipsa
 Plane exaudiri ; discernique articulatim :
 Servat enim formaturam, servatque figuram. 560

At si interpositum spatium sit longius æquo :
 Aë: a per multum confundi verba necesse' sit ;
 Et conturbari vocem, dum transvolat auras.
 Ergo sit, sonitum ut possis audire, neque hilum
 Internoscere verborum sententia quæ sit : 565
 Usque adeo confusa venit vox, inque pedita.

Præterea, Edictum sæpe unum perciet aureis
 Omnibus in populo, emissum præconis ab ore :
 In multas igitur voces vox una repente
 Diffugit ; in privas quoniam se dividit aureis, 570
 Obsignans formam verbis, clarumque sonorem.
 At, quæ pars vocum non aureis accidit ipsas,
 Præterlata perit, frustra diffusa per auras ;
 Pars solidis adlisa locis, rejecta sonorem
 Reddit ; & interdum frustratur imagine verbi. 575
 Quæ bene cum videas, rationem reddere possis
 Tute tibi, atque aliis, quo pacto per loca sola . . .

Sæpi pareis formas verborum ex ordine roddant,
 Palanteis comites cum monteis inter opacos
 Querimus; & magna dispersos voce ciemus. 580
 Sex etiam, aut septem loca vidi reddere voces,
 Unam cum jaceres: ita colles collibus ipsis
 Verba repulsantes iterabant dicta referre.
 Hæc loca capripedes Satyros, Nymphasque tenere
 Finitimi fingunt; & Faunos esse loquuntur; 585
 Quorum noctivago strepitu, ludoque jocanti
 Adfirmant volgo taciturna silentia rumpi;
 Chordarumque sonos fieri; dulcesque querelas,
 Tibia quas fundit digitis pulsata canentum:
 Et genus Agricolum late sentiscere, cum Pan 590
 Pineæ semiferi capitis velamina quassans,
 Unco sæpe labro calamos percurrit hianteis;
 Fistula silvestrem ne cesset fundere musam.
 Cætera de genere hoc monstra, ac portenta loquuntur;
 Ne loca deserta ab Divis quoque forte putentur 595
 Sola tenere: ideo jactant miracula dictis:
 Aut aliqua ratione alia ducuntur; ut omne
 Humanum genus est avidum nimis auricularum.
 Quod superest, non est mirandum, qua ratione
 Quæ loca per nequeunt oculi res cernere apertas, 600
 Hæc loca per voces veniant, aureisque læcessant:
 Cum loquimur clausis foribus, quod sæpe videmus.
 Nimirum, quia vox per flexa foramina rerum
 Incolumis transire potest; simulacra renutant:
 Percinduntur enim, nisi recta foramina tranant; 605
 Qualia sunt vitri, species quæ transvolat omnis.
 Præterea, parteis in cunctas dividitur vox:
 Ex aliis aliæ quoniam gignuntur; ubi una
 Diffiluit semel in multas exorta: quasi ignis
 Sæpe solet scintilla suos se spargere in igneis. 610
 Ergo replentur loca vocibus, abdita retro
 Omnia quæ circum fuerint, sonituque cientur.
 At simulacra viis directis omnia tendunt,
 Ut sunt missa semel: quapropter cernere nemo

Se supra potis est: at voces accipere extra. 629

Et tamen ipsa quoque hæc, dum transit clausa viarum,

Vox obtunditur; atque auralis confusa penetrat:

Et sonitum potius, quam verba, audire videmur.

Hæc, quæ sentimus succum, lingua atque palatum,

Plusculum habent in se rationis, plusque aperiti. 630

Principio, succum sentimus in ore, cibum cum

Mandendo exprimimus: ceu plenam spongiam aquæ

Si quis forte manu premere, exsiccareque coepit.

Inde, quod exprimimus, per cunctas omnes palati

Diditur; & rarsæ per plera foramina lingum. 631

Hæc ubi lævia sunt manantis corpora succi,

Suaviter attingant, & suaviter omnia traheant

Humida linguæ circum sudantis templa:

At contra pungunt sensum, lacerantque coerta,

Quanto quæque magis sunt asperitate repleta. 632

Deinde voluptas est e succo in fine palati:

Cum vero deorsum per fauces præcipitarit;

Nalla voluptas est, dum diditur omnis in artus:

Nec refert quicquam, quo victu corpus alatur;

Dummodo, quod capias, conceptum didere possis 633

Artibus; & stomachi humectum servare tenorem.

Nunc aliis alia cur sit cibus, ut videamus,

Expediam; quireve, aliis quod triste, & amarum est,

Hoc tamen esse aliis possit prædulce videri;

Tantaque in his rebus distantia, differitaque est, 634

Ut quod aliis cibus est, aliis fuit acre venenum.

Est utique; ut serpens hominis contacta salivæ

Disperit; ac sese mandendo conficit ipsa.

Præterea, nobis venenum est acre venenum;

At capris adipæ, & coturnicibus auget. 635

Ut, quibus id fiat rebus, cognoscere possis;

Principio meminisse decet, quæ diximus ante,

Semina multimodis in rebus mista teneri.

Porro omnes, quæcunque cibum capiunt animantes,

Ut sunt dissimiles extrinsecus; & generatim 636

Extrema membrorum circumfusa coercent;

Proinde & seminibus distant, variantque figura.
 Semina cum porro distent; differre necesse' est
 Intervals, viasque, foramina quæ perhibemus,
 Omnibus in membris, & in ore, ipsoque palato. 655
 Esse minora igitur quædam, majoraque debent;
 Esse triquetra aliis, aliis quadrata necesse' est:
 Multa rotunda, modis multis multangula quædam.
 Namque figurarum ut ratio, motusque reposcunt,
 Proinde foraminibus debent differre figuræ; 660
 Et variare vias, proinde ac textura coerces.
 Ergo ubi quod suave' est aliis, aliis sit amarum:
 Illis, quæ suave' est, lævissima corpora debent
 Contrectabiliter caulas intrare palati:
 At contra, quibus est eadem res intus acerba; 665
 Aspera nimirum penetrant, hamataque faucibus.
 Nunc facile ex his est rebus cognoscere quæque.
 Quippe, ubi quæ febris, bili superante, coorta' est;
 Aut alia ratione aliqua' est vis excita morbi;
 Perturbatur ipsi totum jam corpus; & omnes 670
 Commutantur ibi posituræ principiorum:
 Fit, prius ad sensum ut quæ corpora conveniebant,
 Nunc non convenient; & cætera sint magis apta,
 Quæ penetrata queunt sensum progignere acerbum.
 Utraque enim sunt in mellis commissa sapore: 675
 Id quod jam supera tibi sæpe ostendimus ante.
 Nunc age, quo pacto nareis adjectus odoris
 Tangat, agam. Primum res multas esse necesse' est,
 Unde fluens volvat varius se fluctus odorum.
 Nam fluere, & mitti volgo, spargique putandum' est. 680
 Verum aliis alius magis est animantibus aptus,
 Dissimileis propter formas: ideoque per auras
 Mellis apes quamvis longe ducuntur odore;
 Volturique cadaveribus; tum fissa ferarum
 Ungula quo tulerit gressum, promissa canum vis 685
 Ducit; & humanum longe præsentit odorem
 Romulidarum arcis servator, candidus anser.
 Sic aliis alius nidor, datæ ad sua quemque

Pabula ducit; & a tetro reflire veneno
 Cogit; eoque modo fervantur facia forarum. 690
 Hic odor ipfe igitur, narais quicunque laeffit,
 Eft, alio ut poffit permitti longius alter.
 Sed tamen haud quifquam tam longe fertur eorum,
 Quam fonitus; quam vox; mitto jam dicere, quam res,
 Quæ feriant oculorum acies, vifumque laeffunt. 695
 Errabundus enim tarde venit; ac perit ante
 Paulatim facilis diftraftus in aëris auras:
 Ex alto primum quia vix emittitur ex re.
 Nam penitus flusse, atque recedere rebus odores
 Significat, quod fœcta magis sedolere videntur 700
 Omnia; quod contrita; quod igni conlubefacta.
 Deinde videre licet majoribus effe creatum
 Principis voci: quoniam per fœcea fœpta
 Non penetrat, qua vox volgo, fonitusque feruntur
 Quare etiam quod olet, non tam facile effe videbis 705
 Investigare, in qua fit regione locatum:
 Refrigescit enim cunctando plaga per auras;
 Nèc calida ad fenfum decurrit nuntia rerum.
 Errant fœpe canes itaque, & veftigia quaerunt.
 Nec tamen hoc folis in odoribus, atque faporum 710
 In genere eft: fed item fpecies rerum, atque colores
 Non ita conveniunt ad fenfus omnibus omnes,
 Ut non fint alijs quædam magis acris vifu.
 Quinetiam gallum, noftem explaudentibus alijs
 Auroram clara confuetum voce vocare, 715
 Nenu queunt rapidi contra conftare leones.
 Inque tueri: ita continuo meminere fugâ:
 Nimirum, quia funt gallorum in corpore quædam
 Semina; quæ, cum funt oculis immiffa leonum,
 Pupillas interfodiunt; acremque dolorem
 Præbent; ut nequeant contra durare feroces;
 Cum tamen hæc noftras acies nil lædere poffint
 Aut quia non penetrant; aut quod penetrantibus illis
 Exitus ex oculis liber datur; in remeando
 Lædere ne poffint ex ulla lumina parte. 725

Nunc age, quæ moveant animum res, accipe; & unda,
 Quæ veniant, veniant in mentem, percipe paucis.
 Principio hoc dico, rerum simulacra vagari
 Multa modis multis in cunctas undique partes
 Tenuia; quæ facile inter se junguntur in auris, 730
 Obvia cum veniunt: ut aranea, bracteaque auri.
 Quippe etenim multo magis hæc sunt tenuia textu,
 Quam quæ percipiunt oculos, visumque laceffunt:
 Corporis hæc quoniam penetrant per rara; cientes
 Tenuem animi naturam intus; sensumque laceffunt. 735
 Centauros itaque, & Scyllarum membra videmus,
 Cerbereasque canum facies; simulacraque eorum,
 Quorum morte obita tellus amplectitur ossa:
 Omne genus quoniam passim simulacra feruntur;
 Partim sponte sua quæ fiunt aëre in ipso; 740
 Partim quæ variis ab rebus cumque recedunt;
 Et quæ consistunt ex horum facta figuris.
 Nam certe ex vivo Centauri non sit imago:
 Nulla fuit quoniam talis natura animalis. 744
 Verum ubi equi, atque hominis casu convenit imago;
 Hærescit facile extemplo, quod diximus ante,
 Propter subtilem naturam, & tenuia texta.
 Cætera de genere hoc eadem ratione creantur.
 Quæ cum mobiliter summa levitate feruntur,
 Ut prius ostendi; facile uno commovet ictu 750
 Quælibet una animum nobis subtilis imago:
 Tenuis enim mens est, & mire mobilis ipsa.

Hæc fieri, ut memoro, facile hinc cognoscere possis:
 Quatinus hoc simile est oculis, quod mente videmus;
 Atque oculis simili fieri ratione necesse est: 755
 Nunc igitur quoniam docui me forte leones
 Cernere per simulacra, oculos quæcunque laceffunt:
 Scire licet mentem simili ratione moveri
 Per simulacra leonum cætera, quæ videt æque, 760
 Nec minus, atque oculi: nisi quod mage tenuia cernit.
 Nec ratione alia, cum somnus membra profudit,
 Mens animi vigilat; nisi quod simulacra laceffunt

Hæc eadem nostros animos, quæ, quom vigilamus :
 Uique adeo, certe ut videamur cernere eum, quem
 Reddita vitæ jam mors, & terra potita 'st. 765

Hoc ideo fieri cogit natura ; quod omnes
 Corpora effecti sensus per membra quiescunt ;
 Nec possunt falsum veris convincere rebus :
 Præterea, meminisse jacet, languetque sopore ;
 Nec dissentit, eum mortis, lethique potitum 770
 Jampridem, quem mens vivum se cernere credit.

Quod superest, non est mirum, simulacra moveri ;
 Brachisque in numerum jactare, & cætera membra :
 Nam sit, ut in somnis facere hoc videatur imago.
 Quippe, ubi prima perit, alioque est altera nata 775
 Endo statu ; prior hæc gestum mutasse videtur.
 Scilicet id fieri celeri ratione putandum 'st.

Multaque in his rebus quærantur, multaque nobis
 Clarandum 'st, plane si res exponere avemus.

Quæritur in primis, quare, quod quoque libido 780
 Venerit, extemplo mens cogitet ejus idipsum.
 Anne voluntatem nostram simulacra tuentur ?
 Et simulac volumus, nobis occurrit imago ?
 Si mare, si terram cordi 'st, si denique cælum,
 Conventus hominum, pompam, convivia, pugnas, 785
 Omnia sub verbone creat natura, paratque ?
 Quom præsertim aliis eadem in regione, locoque
 Longe dissimileis animus res cogitet omnis ?

Quid porro, in numerum procedere quom simulacra
 Cernimus in somnis, & mollia membra movere, 790
 Mollia mobiliter quom alternis brachia mittunt ?
 Et repetunt oculis gestum pede convenienti ?
 Scilicet arte madent simulacra, & docta vagantur,
 Nocturno facere ut possint in tempore ludos ?
 An magis illud erit verum, quia tempore in uno 795
 Cum sentimus id ; ut cum vox emittitur una ;
 Tempora multa latent, ratio quæ comperit esse :
 Propterea sit, uti quovis in tempore quæque
 Præsto sint simulacra locis in quæisque parata ?

Tanta est mobilitas, & eorum copia tanta. 308
 Et quæ tenuia sunt, nisi se contendit, acute
 Cernere non potest animus; proinde omnia, quæ sunt,
 Præterea, percutit, nisi sic sese ipse paravit.
 Ipse parat sese porro, speratque futurum,
 Ut videat, quæ consequitur rem quamque: fit ergo. 309

Nonne vides, oculos etiam, quom, tenuia quæ sunt,
 Cernere cœperunt, contendere se, atque parare,
 Nec sine eo fieri posse, ut cernamus acute?
 Et tamen in rebus quoque apertis noscere possis,
 Si non advertas animum, preinde esse, quasi omni 310
 Tempore semotæ fuerint, longeque remotæ.
 Cur igitur mirum est, animus si cætera perdit,
 Præter quam quibus est in rebus deditus ipse?
 Deinde adopinamur de signis maxima parvis;
 Ac nos in frandem indaimus, frustramur & ipsi. 315

Fit quoque, ut interdum non suppeditetur imago
 Ejusdem genosis, sed femina quæ fuit ante,
 In manibus vir tum factus videatur adesse:
 Aut alia ex alia facies, ætasque sequatur:
 Quod ne miremur, sopor, atque oblivia curant. 320

Istud in his rebus vitium vehementer, & istum
 Effugere errorem, vitareque præmeditator,
 Lumina ne facias oculorum clara creata,
 Prospicere ut possimus; &, ut proferre via
 Procero passus, ideo fastigia posse 325
 Surarum, ac seminum pedibus fundata plicari:
 Brachia tum porro validis ex apta licentis
 Esse, manusque datas utraque a parte ministras,
 Ut facere ad vitam possimus, quæ foret usus.

Cætæra de genere hoc inter quæcunque pretantur, 330
 Omnia perversa præpostera sunt ratione.
 Nil adeo quoniam natum est in corpore, ut uti
 Possimus, sed quod natum est, id procreat usum:
 Nec fuit ante videre oculorum lumina nata;
 Nec dictis orare prius, quam lingua creata est. 335
 Sed potius longæ linguæ præcessit origo

Sermonem ; multoque creatas sunt prius aures,
 Quam sonus esset auditus : & omnia denique membra
 Ante facere, ut opinor, eorum quam foret usus.
 Haud igitur potuere utendi crescere causa.

840

At contra conferre manu certamina pugnas,
 Et lacerare artus, fœdareque membra cruore,
 Ante fuit multo, quam lucida tela volarent.
 Et vulnus vitare prius natura coegit,

Quam daret objectum parmae læva per artem,

845

Scilicet & fessum corpus mandare quieti,
 Multo antiquius est, quam lecti mollia strata.
 Et sedare sitim prius est, quam pocula, natum.

Hæc igitur possent utendi cognita causa

Credier, ex usu quæ sunt vitæque reperta.

850

Illa quidem seorsum sunt omnia, quæ prius ipsa

Nata, dedere suæ post notitiam utilitatis :

Quo genere in primis sensus, & membra videmus.

Quare etiam atque etiam procul est ut credere possis,

Utilitatis ob officium potuisse creari.

855

Illud item non est mirandum, corporis ipsa

Quod natura cibum quærit quouisque animantis.

Quippe etenim fluere, atque recedere corpora rebus

Multa modis multis docui ; sed plurima debent

Ex animalibus iis, quæ sunt exercita motu ;

860

Multaque per sudorem ex alto pressa feruntur,

Multa per os exhalantur, quom languida anhelant.

His igitur rebus rarefcit corpus ; & omnis

Subruitur natura, dolor quam consequitur rem :

Propterea capitur cibus, ut suffulciat artus,

865

Et recreet vireis interdatus, atque patentem

Per membra ac venas ut amorem obturet edendi.

Humor item discedit in omnia quæ loca cunque

Poscunt humorem ; glomerataque multa vaporis

Corpora, quæ stomacho præbent incendia nostro,

870

Disipat adveniens liquor, ac restinguit, ut ignem,

Urere ne possit calor amplius aridus artus.

LIBER QUARTUS.

219

Sic igitur tibi anhele sitis de corpore nostro
Abluatur, sic expletur jejuna cupido.

Nunc quæ fiat, uti passus proferre queamus,
Cum volumus, varietque datum sit membra movere; 875

Et quæ res tantum hoc oneris protrudere nostri
Corporis insuerit, dicam: tu percipe dicta.
Dico animo nostro primum simulacra meandi
Accidere, atque animum pulsare, ut diximus ante. 880

Inde voluntas fit: neque enim facere incipit ullam
Rem quisquam, quam mens providit, quid velit, ante.
At, quod providet, illius rei constat imago.

Ergo animus cum sese ita commovet, ut velit ire,
Inque gredi, ferit extemplo, quæ in corpore toto 885

Per membra, atque artus, animæ diffusa vis est:
Et facile est factu, quoniam conjuncta tenetur.

Inde ea porro corpus ferit, atque ita tota
Paullatim moles protruditur, atque movetur.
Præterea, tum rarefcit quoque corpus, & aër, 890

Scilicet ut debet qui semper mobilis existat,
Per patefacta venit, penetratque foramina largus;
Et dispergitur ad parteis ita quasque minutas
Corporis: hinc igitur rebus fit utrinque duabus,
Corpus uti, ut navis velis, ventoque, feratur. 895

Nec tamen illud in his rebus mirabile constat,
Tantula quod tantum corpus corpuscula possint
Contorquere, & onus totum convertere nostrum.

Quippe etenim ventus subtili corpore tenuis
Trudit agens magnam magno molimine navim; 900
Et manus una regit quantovis impete euntem,
Atque gubernaculum contorquet quolibet unum;
Multaque per trochleas, & tympana pondere magno
Commovet, atque levi sustollit machina nisu. 904

Nunc quibus ille modis somnus per membra quietem
Inriget, atque animi curas e pectore solvat;
Suavidicis potius, quam multis versibus, edam:
Pavus ut est cycni melior canor, ille grænum quam
Clamor, in ætheriis dispersus nubibus Austri,

Tu mihi da tenuis anseis, animamque sagittent,
 Ne fieri negites, qua dicam posse; retroque
 Vera repulsanti discedas pectore dista:
 Tutemet in culpa quom sis, ne cernere possis.

Principio scianne sit, ubi est distracta per artus
 Vis animæ, partimque fons ejecta recessis,
 Et partim contrusæ angia concessit in altum:
 Dissolvuntur enim tunc demum membra, suntque:
 Nam dubium non est, animam quæ opera sit
 Sensus hic in nobis, quæ cum sopor impedit esse,
 Tum nobis animam perturbatam esse putandum est,
 Ejectamque feras; non omnes; namque jaceret
 æterno corpus perfusum frigore lethi:

Quippe ubi nullus latens animæ pars remaneret
 In membris, cinere ut multa latet obrutus ignis,
 Unde reconstitui sensus per membra repente
 Possit, ut ex igni cæco confurgere statim.

Sed quibus hæc rebus novitas consistat, & unde
 Perturbari anima, & corpus languescere possit,
 Expediam: tu fac ne ventis verba profundam.

Principio, externa corpus de parte necessum sit,
 Aëriis quoniam vicium tangitur auribus,
 Tundier, atque ejus crebre pulsator ictu.
 Propterea quæ fere res omnes; aut corio sunt;
 Aut seta, aut conchis, aut callo, aut cortice testæ:
 Internam etiam partem spirantibus aër
 Verberat hic idem, cum dæctur, atque resatur.
 Quare utrinque secus quom corpus vapulet, & quom
 Perveniant plagæ per parva foramina nobis
 Corporis ad primas partes, elementaque prima;
 Fit quasi paulatim nobis per membra ruina.
 Quæ turbantur enim posituræ principiorum
 Corporis, atque animi, sic, ut pars inde animæ
 Ejiciatur, & introrsum pars abdita cedat;
 Pars etiam distracta per artus, non queat esse
 Conjuncta inter se, nec motu mutua fungi:
 Inter enim sæpius aditus natura; viæque:

Ergo sensus abit mutatis motibus alto.
 Et quoniam non est quasi quod suffulciat artus,
 Debile sit corpus, languescunt omnia membra : 949
 Brachia, palpebræque cadunt, poplitæque procumbunt
 Deinde cibum sequitur somnus, quia quæ facit ær,
 Hæc eadem cibus, in venas dum diditur omneis,
 Efficit : & multo sopor ille gravissimus existat,
 Quem satur, aut, lassus capias ; quia plurima tum se
 Corpora conturbant magno confusa labore. 956
 Fit ratione eadem conjectus porro animæ
 Altior, atque foras ejectus largior ejus,
 Et divisor inter se, ac distractior intus.
 Et quoi quisque fere studio devinctus adhæret,
 Aut quibus in rebus multum sumus ante morati, 960
 Atque in qua ratione fuit contenta magis mens,
 In somnis eadem plerumque videmur obire :
 Causidici causas agere, & componere leges :
 Indupatores pugnare, ac proelia obire :
 Nautæ contractum cum ventis cernere bellum : 965
 Nos agere hoc autem, & naturam querere rerum
 Semper, & inventam patriis exponere chartis.
 Cætera sic studia, atque artes plerumque videntur
 In somnis animos hominum frustrata tenere.
 Et, quicumque dies multos ex ordine ludis 970
 Adfidas dederunt operas, plerumque videmus,
 Quom jam defluerint ea sensibus usurpare,
 Reliquas tamen esse vias in mente patentis,
 Quas possint eadem rerum simulacra venire.
 Permultos itaque illa dies eadem obversantur 975
 Ante oculos, etiam vigilantes ut videantur
 Cernere saltanteis, & mollia membra moventeis ;
 Et citharæ liquidum carmen, chordasque loquenteis
 Auribus accipere, & confessum cernere eundem,
 Scenarumque simul varios splendere decores. 980
 Usque adeo magni refert studium, atque voluntas,
 Et quibus in rebus consuerint esse operati

Non homines solum, sed vero animalia cuncta.
 Quippe videbis equos forteis, cum membra jacebunt,
 In somnis sudare tamen, spirareque sæpe, 985
 Et quasi de palma summas contendere vireis,
 Tunc quasi carceribus patefactis sæpe quiete:
 Venantumque canes in molli sæpe quiete
 Jactant crura tamen subito, vocesque repente
 Mittunt, & crebras redducunt naribus auras, 990
 Ut vestigia si teneant inventa ferarum.
 Expergestique sequuntur inania sæpe
 Cervorum simulacra, fugæ quasi dedita cernant;
 Donec discussis redeant erroribus ad se.
 At consueta domi catulorum blanda propago 995
 Degere, sæpe levem ex oculis, volucremque soporem
 Discutere, & corpus de terra conripere infant,
 Proinde quasi ignotas facies, atque ora tuantur.
 Et quam quæque magis sunt aspera semina eorum,
 Tam magis in somnis eadem sævire necessum est. 1000
 At variz fugiunt volucres, pennizque repente
 Sollicitant divum nocturno tempore lucos,
 Accipitres somno in leni si proelia, pugnasque
 Edere sunt perfectantes, vizæque volantes. 1004
 Porro hominum mentes magnis quæ motibus edunt?
 Magna etenim sæpe in somnis faciuntque, geruntque.
 Reges expugnant, capiuntur, proelia miscunt;
 Tollunt clamores, quasi si jugulentur ibidem:
 Multi depugnant, gemitusque doloribus edunt;
 Et quasi pantheræ morfu sævique leonis 1010
 Mandantur, magnis clamoribus omnia complent.
 Multi de magnis per somnum rebu' loquuntur,
 Indicioque sui facti persæpe fuere:
 Multi mortem obeunt, multi de montibus altis
 Se quasi præcipitent ad terram corpore toto, 1015
 Exterrentur, & ex somno, quasi mentibu' capti,
 Vix ad se redeunt permoti corporis æstu.
 Flumen item sitiens, aut fontem propter amorem

Adidet, & totum prope faucibus occupat anneth.
 Pusi sæpe lacum propter, se, ac dolla curta, 1020
 Somno devincti credunt extollere vestem,
 Totius humorem saccatum ut corpori' fundant :
 Cum Babylonica magnifico splendore rigantur.
 Tum, quibus ætatis freta primitus insinuantur,
 Semen ubi ipsa dies membris matura creavit ; 1025
 Conveniunt simulacra foris e corpore quoque,
 Nuntia præclari voltus, pulchrique coloris ;
 Qui ciet irritans loca turgida semine multo,
 Ut, quasi transactis sæpe omnibu' rebu' profundant
 Fluminis ingenteis fluctus, vestemque cruentent. 1030

Sollicitatur id in nobis, quod diximus ante,
 Semen ; adulta ætas cum primum roborat artus.
 Namque alias aliud res commovet, atque laceffit :
 Ex homine humanum semen ciet una hominis vis.
 Quod simulatque suis ejectum sedibus exit, 1035
 Per membra, atque artus decedit corpore toto
 In loca conveniens nervorum certa, cietque
 Continuo parteis genitales corporis ipsas :
 Irritata tument loca semine, sitque voluntas
 Ejicere id, quo se contendit dira libido ; 1040
 Idque petit corpus mens, unde 'st faucia amore :
 Namque omnes plerumque cadunt in vulnus, & illam
 Emicat in partem sanguis, unde icimur ictu,
 Et si comminus est, hostem ruber occupat humor.

Sic igitur, veneris qui telis accipit ictum, 1045
 Sive puer membris muliebribus hunc jaculatur,
 Seu mulier toto jactans e corpore amorem,
 Unde feritur, eo tendit, gessitque coire,
 Et jacere humorem in corpus de corpore ductum :
 Namque voluptatem prælagit multa cupido. 1050
 Hæc Venus est nobis, hinc autem 'st nomen amoris :
 Hinc illæ primum Veneris dulcedinis in cor
 Spillavit gutta, & successit fervida cura.
 Nam si abest quod ames, præsto simulacra tamen sunt

Illius, & nomen dulces obversatur ad aureas. 1055

Sed fugitare deest simulacra, & pabula amoris
Absterrere sibi, atque alio convertere mentem,
Et jacere humorem coniectum in corpora quæque ;
Nec retinere semel conversam unius amore,
Et servare sibi curam, certumque dolorem. 1060

Ulcus enim vivescit, & inveterascit alendo,
Inque dies gignit furor, atque arumma gravescit,
Si non prima novis conturbes vulnera plagis,
Volvigavaque vagues Venere ante recentia cures,
Aut alio possis animi traducere metus. 1065

Nec Veneris frustra caret is, qui vitat amorem :
Sed potius, quam sunt sine potius, commoda sunt.
Nam certa, & pura est finale magis inde voluptas,
Quam miseris ; etenim potiundi tempora in ipso
Fluctuat incertis erroribus ardor amantum ; 1070
Nec constat quid primum oculis, manibusque fruatur.

Quod petiere premunt arctis, faciuntque dolorem
Corporis, & dentels inlidunt sæpe labellis,
Osculaque adfigunt, quia non est pura voluptas ;
Et stimuli subsunt, qui instigant lædere idipsum, 1075
Quodcunque est, rabies unde illæ germina surgunt.

Sed leviter ponnas frangit Venus inter amorem,
Blandaue refrænat morbus admista voluptas.
Namque in eo spes est, unde 'st ardoris origo,
Restingui quoque posse ab eodem corpore flammam ;
Quod fieri contra coram natura repugnat : 1080

Unaue res hæc est, quolus quam pluria habent,
Tam magis ardescit dira cuppedine pectus.

Nam cibus, atque humor membris adsumitur intus,
Quæ quoniam certas possunt obsidere partes, 1085

Hoc facile expletur laticum, frugumque cupido :
Ex hominis vero facie, pulchroque colore,

Nil datur in corpus præter simulacra fruendum
'Tennis, quæ vente spes raptat sæpe miscella. 1090

Ut hibern in somnis siquæ quon quærit, & humor

Non datur, ardorem in membris qui stingere possit ;
 Sed laticum simulacra petit, frustraue laborat,
 In medioque sitit torrenti flumine potans.
 Sic in amore Venus simulacris ludit amantibus ;
 Nec satiari queunt spectando corpora coram, 1095
 Nec manibus quidquam teneris abraderè membris
 Possunt, errantes incerti corpore toto.

Denique quom membris conlatis flore fruuntur
 Ætatis, quom jam præfagit gaudia corpus
 Atque in eo est Venus, ut muliebria conferat arva ; 1100
 Adfigunt avide corpus, junguntque salivas
 Oris, & inspirant pressantes dentibus ora,
 Nequicquam : quoniam nihil inde abraderè possunt,
 Nec penetrare, & abire in corpus corpore toto.
 Nam facere interdum id velle, & certare videntur : 1105
 Usqueadeo cupide Veneris compagibus hærent,
 Membra voluptatis dum vi labefacta liquefunt.
 Tandem ubi se rupit nervis conlecta cupido,
 Parva sit ardoris violenti pausa parumper ;
 Inde redit rabies eadem, & furor ille revisit, 1110
 Quom sibi quod cupiant ipsi, contingere quærunt :
 Nec reperire malum id possunt quæ machina vincat :
 Usque adeo incerti tabescunt vulnere cæco.

Adde quod absumunt vireis, pereuntque labore :
 Adde quod alterius s. b. nutu degitur ætas. 1115
 Labitur interea res, & vadimonia fiunt,
 Languent officia, atque ægrotat fama vacillans ;
 Unguenta, & pulchra in pedibus Sicyonia ridet :
 Scilicet & grandes viridi cum luce smaragdi
 Auro includuntur, teriturque thalassina vestis 1120
 Assidue, & Veneris sudorem exercita potat :
 Et bene parta patrum fiunt anademata, mitræ :
 Interdum in pallam, ac Melitensia, Cæaque vertunt.
 Eximia veste & victu convivia, ludi,
 Pocula crebra, unguenta, coronæ,serta parantur ; 1125
 Nequicquam : quoniam medio de fonte leporum

Surgit amari aliquid, quod in ipsis floribus ingit :
 Aut quod conscius ipse animus se forte remordet,
 Desidiose agere ætatem, iustisque perire :
 Aut quod in ambiguo verbum jaculata reliquit ; 1130
 Quod cupido adfixum cordi vivefcit, ut ignis :
 Aut nimium jactare oculos, aliamve tueri
 Quod putat, in voltuque videt vestigia risus.

Atque in amore mala hæc proprio, summeque secunda
 Inveniuntur : in adverso vero, atque inopi sunt, 1135
 Prendere quæ possis oculorum lumine aperto,
 Innumerabilia ; ut melius vigilare sit ante,
 Qua docui ratione, caveroque, ne inlaqueeris.
 Nam vitare, plagas in amoris ne lachmur,
 Non ita difficile est quam captum retibus ipsis 1140
 Exire, & validos veneris perrumpere nodos.

Et tamen implicitus quoque possis, inque pedibus
 Effugere infestum, nisi tute tibi obvius obstes ;
 Et prætermittas animi vitia omnia primum, 1145
 Tum quæ corpori sunt ejus, quam percipia, ac via.
 Nam hoc faciunt homines plerumque cupidine cæci,
 Et tribuunt ea, quæ non sunt his commoda vere.
 Multimodis igitur pravae, turpesque videmus
 Esse in deliciis, summoque in honore vigere.
 Atque alios alii inrident, Veneremque suadent 1150
 Ut placent, quoniam foedo adstantur amore ;
 Nec sua respiciunt miseri mala maxima sæpe.

Nigra, μελιχρόν est : immunda & foetida, ἀνέοσµον :
 Cæssa, παλ' αἰὲν : nervosa, & lignea, δορυχαις :
 Parvola, πumilio, χαρίτων ἴα, tota merum sal : 1155
 Magna, atque immanis, κατ' ἀπὸ πλεονεξίας, plenaque honoris :
 Balba, loqui non quit, τραυλιζει : muta, pudens est.
 At flagrans, odiosa, loquacula, λαμπράδιον sit.
 Ἰχθὺν ἐν ωµέθιον tum sit, quom vivere non quit
 Pæ macie : ῥαδιὴν vero est, jam mortuus tuisti. 1160
 At gemina & mammosa, Ceres est ipsa ab Jacebo :

Situla, σιτὴν, ac satyra 'st: labiosa, φιλιμα.

Cætera de genere hoc longum 'st si dicere coner.

Sed tamen esto jam quantovis oris honore,

Quoi Veneris membris vis omnibus exoritur: 1165

Nempe aliæ quoque sunt; nempe hac sine viximus ante;

Nempe eadem facit, & scimus facere omnia turpi;

Et miseram tetrīs se suffit odoribus ipsa,

Quam famulæ longe fugitant, furtimque cachinnant.

At lacrymans exclusus amator limina sæpe

1170

Floribus & sertis operit, posteisque superbos

Unguit amaracino, & foribus miser oscula figit.

Quem si jam admissum, venientem offenderit aurā

Una modo, causas abeundi quærat honestas;

Et meditata diu cadat alte sumpta querela;

1175

Stultitiæque ibi se damnet, tribuisse quod illi

Plus videat, quam mortali concedere par est.

Nec veneres nostras hoc fallit: quo magis ipsæ

Omnia summo opere hos vitæ postscenia celant,

Quos retinere volunt, adstrictosque esse in amore. 1180

Nequicquam: quoniam tu animo tamen omnia possis

Protrahere in lucem, atque omneis anquirere nîsus.

Et si bello animo 'st, & non odiosa vicissim,

Prætermittet te humanis concedere rebus.

Nec mulier semper ficto suspirat amore,

1185

Quæ complexa viri corpus cum corpore jungit.

Et tenet adfuctis humectans oscula labris:

Nam facit ex animo sæpe, & communia quærens

Gaudia, sollicitat spatium decurrere amoris.

Nec ratione alia volucres, armenta, feræque,

1190

Et pecudes, & equæ maribus subidere possent,

Si non, ipsa quod illorum subat, ardet abundans

Natura, & vncrem salientum læta retractat.

Nonne vides etiam, quos mutua sæpe voluptas

Vinxit, ut in vinclis communibus excrucientur? 1195

In trivlis non sæpe canes discedere aventes,

Divorâ cupidè summis ex viribu' tendunt,

Cum interea validis Veneris compagibus hærent!

Quod facerent nunquam, nisi mutua gaudia nosset,
 Quæ lacere in fraudem possent, vinctosque tenere. 1208
 Quare etiam atque etiam, ut dico, est communi voluptas.

Et commiscendo cum semen forte virile
 Fœmina commulxit subita vi, conripuitque ;
 Tum similes matrum materno semine fiunt,
 Ut patribus patrio : sed quos utriusque figuræ 1205
 Esse vides juxtim, miscenteis volta parentum,
 Corpore de patrio, & materno sanguine crescunt ;
 Semina quom Veneris stimulis excita per artus
 Obvia conflixit conspirans mutuus ardor,
 Et neque utrum superavit eorum, nec superatum 'st. 1210
 Fit quoque, ut interdum similes existere avorum
 Possint, & referant proavorum sæpe figuras,
 Propterea, quia multa modis primordia multis
 Mistra suo celant in corpore sæpe parentes,
 Quæ patribus patres tradunt a stirpe profecta. 1215
 Inde Venus varia producit sorte figuras :
 Majorumque refert voltus, vocesque, comasque.
 Quandoquidem nihilo minus hæc de semine certo
 Fiant, quam facies, & corpora, membraque nobis.
 Et muliebre oritur patrio de semine sæculum : 1220
 Maternoque mares existunt corpore creti.
 Semper enim partus duplici de semine constat :
 Atque, utri simile est magis id, quodcunque creatur,
 Ejus habet plus parte æqua, quod cernere possia,
 Sive virum suboles, sive 'st muliebris origo. 1225

Nec divina satum gentilem numina quouquam
 Absterrent, pater a natis ne dulcibus unquam
 Appelletur, & ut sterili Venere exigat ævum ;
 Quod plerique putant, & multo sanguine mortui
 Conspergunt aras, adolentque altaria donis, 1230
 Ut gravidas reddant uxores semine largo :
 Nequicquam divum numen, sortisque fatigant.
 Nam steriles nimium crasso sunt semine partim,
 Et liquido præter justum, tenuique vicissim.

Tenu, locis quia non potis est adfigere adhaesum, 1236
 Liquitur extemplo, & revocatum cedit ab ortu :
 Crassius hoc porro, quoniam concretius aequo
 Mittitur ; aut non tam prolixo provocat ictu ;
 Aut penetrare locos aequo nequit ; aut penetratum,
 Ægre admiscetur muliebri semine semen. 1240
 Nam multum harmoniæ Veneris differre videntur :
 Atque alias alii complent magis, ex aliisque
 Suscipiunt aliam pondus magis, inque graveſcunt.
 Et multas steriles Hymenæis ante fuerunt
 Pluribus, & nactæ post sunt tamen, unde puellæ 1245
 Suscipere, & partu possent ditescere dulci.
 Et, quibus ante domi sterundæ sæpe nequissent
 Uxores parere, inventa 'st illis quoque compar
 Natura, ut possent natis munire senectam.
 Usque adeo magni refert, ut semina possint 1250
 Seminibus commisceri genitaliter apta,
 Crassaque conveniant liquidis, & liquida crassis,
 Quæ quod juncta viro sit semina per Veneris res.
 Atque adeo refert, quo victu vita colatur.
 Namque aliis rebus concreſcunt semina membris, 1255
 Atque aliis extenuantur, tabentque vicissim.
 Et quibus ipsa modis tractetur blanda voluptas,
 Id quoque permagni refert : nam more ferarum,
 Quadrupedumque magis ritu, plerumque putantur
 Concipere uxores, quia sic loca sumere possunt 1260
 Pectoribus positæ, sublatæ semina lumbis.
 Nec molles opus sunt motus uxoribus hilum.
 Nam mulier prohibet se concipere, atque repugnat,
 Clunibus ipsa viri Venerem si læta retrahet :
 Atque excoſtato ciet omni pectore finctus. 1265
 Eicit enim sulci recta regione, vique
 Vomerem, atque locis avertit seminis ictum.
 Idque sua causa consueverunt scorta moveri,
 Ne complerentur crebro, gravidæque jacerent,
 Et simul ipsa viris Venus ut concinnior esset : 1270
 Conjugibus quod nū nostris opus esse videtur.

Nec divinitus interdum, Venerisque sagittis
Deteriore fit ut forma muliercula ametur.

Nam facit ipsa suis interdum formina factis,
Morigerisque modis, & mundo corpori cultu, 1275
Ut facile insuescat secum vir degere vitam.

Quid superest, consuetudo concinnat amorem.

Nam leviter quamvis, quod crebro tunditur ictu,
Vincitur in longo spatio tamen, atque labascit.
Nonne vides, etiam guttas in saxa cadentis 1280
Humoris longo in spatio pertundere saxa ?

Parr. Sc.

T. LUCRETII CARI

D E

RERUM NATURA

LIBER V.

QUIS potis est dignum pollenti pectore carmen
 Condere, pro rerum maiestate, hisque repertis?
 Quisve valet verbis tantum, qui fundere laudes
 Pro meritis ejus possit, qui talia nobis
 Pectore parta suo, quæsitæque præmia liquit? 5
 Nemo, ut opinor, erit mortali corpore cretus.
 Nam si, ut ipsa petit maiestas cognita rerum,
 Dicendum 'st: deus ille fuit, deus, inclute Memmi,
 Qui princeps vitæ rationem invenit eam, quæ
 Nunc appellatur sapientia; quique per artem 10
 Fluctibus e tantis vitam, tantisque tenebris,
 In tam tranquillo, & tam clara luce locavit.
 Confer enim divina aliorum antiqua reperta.
 Namque Ceres fertur fruges, Liberque liquoris
 Vitigeni laticem mortalibus instituisse; 15
 Cum tamen his posset sine rebus vita manere:
 Ut fama 'st aliquas etiam nunc vivere genteis.
 At bene non poterat sine puro pectore vivi.
 Quo magis hic merito nobis deus esse videtur;
 Ex quo nunc etiam per magnas didita genteis 20
 Dulcia permulcent animos solatia vitæ.
 Herculis antistare autem si facta putabis,

Longius a vera multo ratione ferere.

Quid Nemeus anim nobis nunc magnus hiatus
 Ille leonis obesset, & horrens Arcadius sus ? 25
 Denique quid Cretæ taurus, Lernæque pestis
 Hydra venenatis posset vallata colubris ?
 Quidve tripephora tergemini vis Geryonæ ?
 Et Diomedis equi spirantes naribus ignem,
 Thracen, Bistonasque plagas, atque lîmara propter, 30
 Tantopere officerent nobis ? unisque timendæ
 Unguibz Arcadiæ volucres Stympbala colentes ?
 Auræque Hesperidum servans fulgentia mala
 Asper, acerba tæons, immani corpore serpens,
 Arboris amplexus stirpem ? quid denique obesset, 35
 Propter Atlantæum litus, pelagoque severa,
 Quo neque noster adit quisquam, neque Barbarus audet ?
 Cætera de genere hoc quæ sunt portenta peremta,
 Si non victa forent, quid tandem viva nocerent ?
 Nil, ut opinor : ita ad satietatem terra ferarum 40
 Nunc etiam scætit, & trepido terrore repleta. At
 Per nemora ac montis magnos, sylvasque profundas :
 Quæ loca vitandi plerumque est nostra potestas.

At nisi purgatum sit pectus, quæ proelia nobis,
 Atque pericula tunc ingratis insinuandum ? 45
 Quantæ conscindunt hominem cuppedinis acres
 Sollicitum curæ ? quantique perinde timores ?
 Quidve superbia, spurcicies, petulantia, quantas
 Efficiunt cladeis ? quid luxus, desidiesque ?

Hæc igitur qui cuncta subegerit, ex animoque 50
 Expulerit dictis, non armis ; nonne decebit,
 Hunc hominem numero divum dignarier esse ?
 Cam bene præsertim multa, ac divinitus ipsis
 Immortalibz de divis dare dicta fuerit,
 Atque omnem rerum naturam pandere dictis. 55

Quotus ego ingressus vestigia, nunc rationes
 Persequor, ac doceo dictis, quo quæque creata
 Fœdere sint, in eo quæ sit durare necessum :
 Nec validas ævi valeant rescindere leges.

Quo genere in primis animi natura reposita sit,
 Natio primum consistere corpore creta,
 Nec posse intestinis migram durare per ævum :
 Sed simulacra solere in somno fallere mentem,
 Cernere cum videamur eum, quæ vita reliquit.

Quod superest, nunc me hæc rationis detalit ordo, 85

Ut mihi, mortali consistere corpore mundam,
 Nativumque simul, ratio reddenda sit, esse :

Et quibus ille modis congressus materiam
 Fundarit terram, cælum, mare, sidera, solem,
 Lunæque globum ; tum quæ tellure animantes 75
 Exstiterint, & quæ nullo sint tempore natæ.

Quove modo genus humanum variante loquela
 Cœperit inter se vesci per nomina rerum :
 Et quibus ille modis divum metus insinuarit
 Pectora, terrarum qui in orbi sancta tuetur 76
 Fana, lacus, lucos, aras, simulacraque divum.

Præterea, solis cursus, lunæque meatus
 Expediam, qua vi flectat natura gubernans :
 Ne forte hic inter cælum, terramque reamur
 Libera sponte sua cursus lustrare perenneis, 80
 Morigera ad fruges augendas, atque animanteis :

Næve aliqua divum volvi ratione putemus.
 Nam, bene qui didicere deos securum agere ævum,

Si tamen interea mirantur qua ratione
 Quæque geri possint, præsertim rebus in illis, 85
 Quæ supera caput æthereis cernuntur in oris ;

Rursus in antiquas referuntur religiones,
 Et dominos acris adsciscunt, omnia posse
 Quos miserj credunt, ignari quid queat esse,
 Quid nequeat ; finita potestas denique quoique 90
 Quanam sit ratione, atque alte terminus hærens.

Quod superest, ne te in promissis plura moremur,
 Principio, maria ac terras, cælumque tuere :
 Horum naturam triplicem, tria corpora, Memmi,
 Tres species tam dissimileis, tria talia texta, 95
 Una dies dabit exitio ; multosque per annos
 Tentantur ruct moles & machina mundi.

Nec me animi fallit, quam res nova, miraque menti,
 Accidat, exitium cœli terræque futurum,
 Et quam difficile id mihi sit pervincere dictis : 100
 Ut sit, ubi insolitam rem adportes auribus ante,
 Nec tamen hanc possis oculorum subdere visu,
 Nec jacere indu manus, via qua munita fidei
 Proxima fert humanum in pectus, templaque mentis.
 Sed tamen effabor : dictis dabit ipsa fidem res 105
 Forſitan, & graviter terrarum motibus orbis
 Omnia conquaſſari in parvo tempore cernes :
 Quod procul a nobis ſiccat fortuna gubernans ;
 Et ratio potius, quam res perſuadeat ipſa,
 Succidere horriſono poſſe omnia victa fragore. 110

Qua prius aggrediar quam de re fundere ſata
 Sanctius, & multo certa ratione magis quam
 Pythia, quæ tripode è Phœbî, lauroque profatur.
 Multa tibi expediam doctis ſolatia dictis ;
 Religionem refrænatus ne forte rearis, 115
 Terras, & ſolem, cœlum, mare, ſidera, lunam,
 Corpore divino debere æterna manere ;
 Proptereaque putes ritu par eſſe Gigantum,
 Pendere eos poenas immani pro ſcelere omneſ,
 Qui ratione ſua diſturbent mœnia mundi, 120
 Præclarumque velint cœli reſtinguere ſolem,
 Immortalia mortali ſermone notantes.
 Quæ procul uſque adeo divino ab numine diſtent,
 Inque deum numero ſic ſunt indigna videri,
 Notitiam potius præbere ut poſſe putentur, 125
 Quid ſit vitali motu, ſenſuque remotum.
 Quippe etenim non eſt cum quovis corpore ut eſſe
 Poſſe animi natura putetur, conſiliumque.
 Sicut in æthere non arbor, nec in æquore ſalſo
 Nubés eſſe queunt, neque piſces vivere in arvis, 130
 Nec cruor in lignis, nec ſaxis ſuccus ineſſe :
 Certum, ac diſpoſitum eſt, ubi quicquid creſcat, & laeſa.
 Sic animi natura nequit ſine corpore oriri
 Sola, neque a nervis, & ſanguine longiter eſſe. 134

Hoc si posset enim, multo prius ipsa animi vis
In capite, aut humeris, aut imis calcibus esse
Posset, & innasci quavis in parte soleret:

Tandem in eodem homine, atque in eodem vase maneret.
Quod quoniam nostro quoque constat corpore certum,
Dispositumque videtur, ubi esse, & crescere possit 140
Secorsum anima, atque animus: tanto magis inficiandum,
Totum posse extra corpus, formamque animale
Putribus in glebis terrarum, aut solis in igni,
/ ut in aqua durare, aut altis ætheris oris.

Haud igitur constant divino prædita sensu, 145
Quandoquidem nequeunt vitaliter esse animata.

Illud item non est ut possis credere, sedes
Est Deum sanctas in mundi partibus ullis.
Tenuis enim natura Deum, longeque remota
Sensibus a nostris, animi vix mente videtur. 150

Quæ quoniam manuum tactum suffugit, & ictum,
Tactile nil nobis quod sit, contingere debet.
Tangere enim non quit, quod tangi non licet ipsum.
Quare etiam sedes quoque nostris sedibus esse
Diffimiles debent, tenues de corpore eorum. 155
Quæ tibi posteriùs largo sermone probabo.

Dicere porro, hominum causa voluisse parare
Præclaram mundi naturam, proptereaque
Id laudabile opus divum laudare decere,
Æternumque putare, atque immortale futurum, 160
Nec fas esse, Deum quod sit ratione vetusta
Gentibus humanis fundatum perpetuo æve,
Solicitare suis ullum de sedibus unquam,
Nec verbis vexare, & ab imo evertere summam:
Cætera de genere hoc adstringere, & addere, Memmi, 165
Desipere 'st. quid enim immortalibus atque beatis
Gratia nostra queat largiri emolumentum,
Ut nostra quicquam causa gerere adgrediantur?
Quidve novi potuit tanto post ante quietos
Inicere, ut cuperant vitam mutare priorem? 170
Nam gaudere novis rebus debere videtur,

Cui veteres absint, sed, cui nil accidit ingratum
 Tempore in antea, cum pulchre degeret ævum,
 Quid potuit novitatis amorem accendere tali?

At, credo, in tenebris vitæ, ac morore jacebat, 122
 Donec diluxit rerum genitalis origo?

Quidve mali fuerat nobis non esse creatis?
 Natus enim debet, quicumque sit, velle manere
 In vitæ, donec retinebit blanda voluptas.

Qui nunquam vero vitæ gustavit amorem, 126
 Nec fuit in numero, quid obest non esse creatum?

Exemplum porro signundis rebus, & ipsa
 Notities hominum, divi unde insita primum?

Quid vellent facere ut scirent, animoque viderent?
 Quove modo sit unquam vis cognita principiorum, 129
 Quidam inter sese permutato ordine possent,

Si non ipsa dedit specimen natura creandi?
 Namque ita multa modis multis primordia rerum

Ex infinito jam tempore percita plagis,
 Ponderibusque suis consueverunt concita ferri, 132
 Omnimodisque coire, atque omnia pertentare,

Quicumque inter se possint congressa creare,
 Ut non sit mirum si in talis disposituras

Deciderunt quoque, & in talis venire mentus,
 Qualibus hæc rerum genitur nunc summa novando. 135

Quod si jam rerum ignorem primordia que sint,
 Hæc tamen ex ipsæ cœli rationibus ausum

Confirmare, aliisque ex rebus reddere multis,
 Nequaquam nobis divinitus esse paratam

Naturam rerum, tanta sit prædita culpa. 139

Principio, quantum cœli tegit impetus ingens,
 Inde aridam partem montalis, silvæque ferarum

Possedere, teneat rupes, vastæque paludes,
 Et mare, quod late terrarum distinct onas.

Inde duas porro prope pastas fervidus ardet, 142
 Assidueque geli casus mortalibus aufert.

Quod superest arvi, tamen id natura sua vi
 Sentibus obducit, ac vi humana resistit,

- Vitæ causâ valido consueta bidenti
 Ingemere, & terram pressis proscindere aratris. 210
 Si non fecundas vertentes vomere glebas,
 Terrarumque solum subigentes cimus ad ortus;
 Sponte sua nequeant liquidas existere in auras.
 Et tamen interdum magno quæsitâ labore,
 Cum jam per terras frondent, atque omnia florent; 215
 Aut nimis torret fervoribus ætherius sol,
 Aut subiti perimunt imbres, gelidæque pruinae,
 Flabraque ventorum violento turbine vexant.
 Præterea genus horrifera natura ferarum,
 Humanæ genti infestum, terraque marique, 220
 Cur alit, atque auget? cur anni tempora morbos
 Apportant? quare mors immatura vagatur?
 Tum porro puer, ut sævis projectus ab undis
 Navita, nudus humi jacet, infans, indigus omni
 Vitali auxillo, cum primum in luminis oras 225
 Nixibus ex alvo matris natura profudit;
 Yagituque locum lugubri complet, ut æquum sit,
 Cui tantum in vita restet transire malorum.
 At variae crescunt pecudes, armenta, feræque:
 Nec crepitacula eis opus sunt, nec cuiquam adhibenda sit
 Almæ nutricis blanda atque infracta loquela: 231
 Nec varias quærent vestes pro tempore cæli.
 Denique non armis opus est, non mœnibus altis,
 Quæis sua tutentur, quando omnibus omnia large
 Tellus ipsa parit, naturaque dædala rerum. 235
 Principio, quoniam terræ corpus, & humor,
 Aurarumque leves animæ, calidique vapores,
 E quibus hæc rerum consistit summa videtur,
 Omnia nativo ac mortali corpore constant; .
 Debet tota eadem mundi natura putari. 240
 Quippe etenim quorum parteis, & membra videmus
 Corpore nativo & mortalibus esse figuris;
 Hæc eadem ferme mortalia cernimus esse,
 Et nativa simul. Quapropter maxima mundi
 Cum videam membra, ac parteis consumpta regni; 245

Scire licet, cœli quoque idem terræque fuisse
Principiale aliquod tempus, clademque futuram.

Illud in his rebus ne me arripuisse rearis,
Memmi, quod terram, atque ignem mortalia sumpsi
Esse; neque humorem dubitavi, aurasque perire; 250
Atque eadem gigni, rursusque augescere dixi.

Principio, pars terræ nonnulla perusta
Solibus assiduis, multa pulsata pedum vi,
Pulveris exhalat nebulam, nubisque volante,
Quas validi toto dispergunt aëre venti: 255
Pars etiam glebarum ad diluviem revocatur
Inhibibus, & ripas radentia flumina rodunt.
Præterea, pro parte sua quodcumque alid auget,
Rōditur: & quoniam dubio procul esse videtur
Omniparans, eadem rerum commune sepulcrum; 260
Ergo terra tibi limatur, & aucta recrescit.

Quod superest, humore novo mare, flumina, fonteis
Semper abundare, & latices manare perenneis,
Nil opus est verbis, magnus decursus aquarum
Undique declarat: sed primum quicquid aquarū 265
Tollitur, in summaque sit, ut nihil humor abundet;
Partim quod validi verrentes æquora venti
Deminuunt, radiisque retexens ætherius sol;
Partim quod subter per terras deditur omneis.
Percolatur enim virus, retroque remanat 270
Materies humoris, & ad caput amnibus omnis
Convenit; inde super terras fuit agmine dulci,
Quæ via selecta semel liquido pede detulit undas.

Aëra nunc igitur dicam, qui corpore toto
Innumerabiliter privas mutatur in horas. 275
Semper enim quodcumque fuit de rebus, id omne
Aëris in magnum fertur mare: qui nisi contra
Corpora retribuat rebus, recreetque fluentes,
Omnia jam resoluta forent, & in aëra versa.
Haud igitur cessat gigni de rebus, & in res 280
Recidere assidue, quoniam fluere omnia constat.

Lingua item liquidi fons luminis, ætherius sol

Erigat affatus corium candore recenti,
 Suppeditatque nove confectum lumine lumen.
 Nam primum quicquid fulgoris disperit ejus, 285
 Quocunque accidit: id licet hinc cognoscere possis,
 Quod simul ac primum nubes succedere soli
 Corpere, & radios inter quasi rumpere lucis,
 Extemplo inferior pars horum disperit omnis,
 Terraque inumbratur, qua nimbi cunque feruntur; 290
 Ut noscas splendore novo res semper egere,
 Et primum jactum fulgoris quemque perire,
 Nec ratione alia res posse in sole videri,
 Perpetuo ni suppeditet lucis caput ipsum.

Quin etiam nocturna tibi, terrestria quæ sunt, 295
 Lumina, pendentes lychni, claræque coruscis
 Fulguribus pingues multa caligine tedæ,
 Consumili properant ratione, ardore ministro,
 Suppeditare novum lumen, tremere ignibus instant;
 Instant, nec loca lux inter quasi rupta relinquit: 300
 Usque adeo properanter ab omnibus ignibus ejus
 Exitium celeri toleratur origine flammæ.
 Sic igitur, solem, lunam, stellasque putandum
 Ex alio atque alio lucem jactare suborto,
 Et primum quicquid flammæ perdere semper; 305
 Inviolabilia hæc ne credas forte vigere.

Denique non lapides quoque vinci cernis ab ævo?
 Non altas turreis ruere, & putrescere saxa?
 Non delubra deum, simulacraque fessa fatisci?
 Nec sanctum numen sat protollere sinels 310
 Possit? neque adversus naturæ foedera nitit?
 Denique non monumenta virum dilapsa videmus
 Cedere proporro, subitoque senescere casu?
 Non ruere avolsos silices a montibus altis,
 Nec validas ævi vires perferre, patique 315
 Finiti? neque enim caderent avolsa repente,
 Ex infinito quæ tempore pertolerassent
 Omnia tormenta ætatis privata fragore.

Denique jam tuere hoc circum, supraque, quod omnem
 Continet amplexu terram; quod procreat ex se 320
 Omnia, quod quidam memorant, recipitque peremta:
 Tòtum nativum mortali corpore constat.
 Nam quòdcunque alias ex se res auget, alitque,
 Deminui debet, recreari cum recipit res.

Præterea, si nulla fuit genitalis origo 325
 Terrarū & cœli, semperque æterna fuere:
 Cui supera bellum Thebanum, & funera Trojæ,
 Non alias alii quoque res cecinere poëtæ?
 Quo tot facta virum toties cecidere? nec usquam
 Æternis famæ monumentis infusa florent? 330
 Verum, ut opinor, habet novitatem summa, recensque
 Natura 'st mundi, neque pridem exordia cepit.
 Quare etiam quædam nunc artes expoliuntur,
 Nunc etiam augeſcunt, nunc addita navigiis sunt
 Multa; modo organici melicos peperere sonores. 335
 Denique natura hæc rerum, ratioque reperta 'st
 Nuper, & hanc primus cum primis ipſe repertus
 Nunc ego sum, in patrias qui poſſim vertere voces.

Quod ſi forte fuiſſe antehac eadem omnia credis;
 Sed periſſe hominum torrenti ſæcla vapore, 340
 Aut cecidiſſe urbeis magno vexamine mundi,
 Aut ex imbris affiduis exiſſe rapacis
 Per terras amneis, atque oppida cooperuiſſe:
 Tanto quippe magis victus fateare neceſſe 'ſt,
 Exitium quoque terrarū, cœlique futurum. 345
 Nam cum res tantis morbis tantique periculis
 Tentarentur; ibi ſi triſtior incubuiſſet
 Cauſa, darent late cladem, magnasque ruinas:
 Nec ratione alia mortales eſſe videmur
 Inter eos, niſi quod morbis ægrificimus iſdem, 350
 Atque illi, quos a vita natura removet.

Præterea, quæcunque manent æterna, neceſſe 'ſt,
 Aut quia ſunt ſolido cum corpore, reſpuere iclus,
 Nec penetrare pati ſibi quicquam, quod queat artas
 Diſſociare latus parteis, ut materiā 355

Corpora sunt, quorum naturam ostendimus ante:
 Aut ideo durare statem posse per omnem,
 Pigerum quia sunt expertia, sicut Inane 'st,
 Quod manet intactum, neque ab actu fungitur huius:
 Aut etiam, quia nulla loci sit copia circum, 360
 Quo quasi res possint discedere, dissolvique:
 Sicut summarum summa 'st eterna, neque extra
 Quis locus est, quo dissoliant; neque corpora sua, quae
 Possint incidere, & valida dissolvere plaga.
 At neque, uti docui, solido cum corpore mundi 365
 Natura 'st, quoniam admissum 'st in rebus Inane:
 Nec tamen est ut Inane: neque autem Corpora defunt,
 Ex infinito quæ possint forte coorta
 Protrudere hanc rerum violento turbine summam,
 Aut aliam quamvis cladem importare pericli. 370
 Nec porro natura loci, spatiumque profundi
 Deficit, exspergi quo possint moenia mundi,
 Aut alia quavis possint vi pulsa perire.
 Haud igitur lethæ præclusa 'st janua coelo,
 Nec soli, terræque, nec altis æquoris undis; 375
 Sed patet immani, & vasto respicit hiatus.
 Quare etiam nativa necessum 'st consuecare
 Hæc eadem: neque enim, mortali corpore quæ sunt,
 Ex infinito jam tempore adhuc potuissent
 Immensi validas ævi contemnere vireis, 380
 Denique tantopere inter se cum maxima mundi
 Pugnare membra, pio nequaquam concita bello;
 Nonne vides aliquam longi certaminis ollis
 Possesse dari finem? vel cum sol, & vapor omnia
 Omnibus epotis humoribus exsuperarint, 385
 Quod facere intendunt, neque adhuc conata patrantur:
 Tantum suppeditant amnes, ultroque minantur
 Omnia diluviare ex alto gurgite ponti:
 Nequicquam; quoniam verrentes æquora venti
 Deminunt, radiisque retexens ætherius sol; 390
 Et ficcare prius considunt omnia posse,
 Quam liquor incepti possit contingere finem.

Tantum spirantes aequo certamine bellum
 Magnis de rebus inter se cornere certant :
 Cum semel in terra fuerit superantior ignis, 395
 Et semel, ut fama est, humor regnarit in arvis.
 Ignis enim superavit, & ambeas multa perussit,
 Avia cum Phaëthonta rapax vis solis equorum
 Æthere raptavit toto, terrasque per omnia.
 At pater omnipotens ira tum percitus acri 400
 Magnanimum Phaëthonta repenti fulminis ictu
 Deturbavit equis in terram ; solque cadenti
 Obvius æternam suscepit lampada mundi,
 Disiectasque redegit equos, junxitque trementis :
 Inde suum per iter recreavit cuncta gubernans ; 405
 Scilicet, ut veteres Graïum cecinere poetæ :
 Quod procul a vera est animi ratione repulsum.
 Ignis enim superare potest, ubi materia
 Ex infinito sunt corpora plura coorta ;
 Inde cadunt vires aliqua ratione revictæ, 410
 Aut pereunt res exustæ torrentibus auris.
 Humor item quondam cepit superare coortus,
 Ut fama est hominum, multas quando obruit urbeis ;
 Inde ubi vis aliqua ratione averſa recessit,
 Ex infinito fuerat quæcunque coorta, 415
 Conſiterunt imbres, & flumina vim minuerunt.
 Sed quibus ille modis conjectus materia
 Fundarit cœlum ac terram, pontique profunda,
 Solisque & lunæ cursus, ex ordine ponam.
 Nam certe neque consilio primordia rerum 420
 Ordine se quæque, atque sagaci mente locarunt ;
 Nec quos quæque darent motus pepigere profecto :
 Sed quia multa modis multis pri. ordia rerum
 Ex infinito jam tempore percita plagis,
 Ponderibusque suis consuerunt concita ferri, 425
 Omnimodisque coire, atque omnia pertentare,
 Quæcunque inter se possent congressa creare ;
 Propterea sit, uti magnum volgata per ævum,

Omnigenos certus & motus experiundo,
 Tandem ea convenient, quæ ut convenere, repente 430
 Magnarum rerum fiant exordia sæpe,
 Terrarum, maris, & cœli, generisque animalium.

Hic neque tum solis rota cerni lumine largo
 Alti volans poterat, neque magni sidera mandi,
 Nec mare, nec cœlum, nec denique terra, neque aër, 435
 Nec similes nostris rebus res ulla videri;

Sed nova tempestas quædam, molesteque coorta.
 Diffugere inde loci partes cœpere, pæresque
 Cum paribus jungi res, & disciudere mundum,
 Membraque dividere, & magnas disponere partes 440

Omnigenis e principis, discordia quorum
 Intervalla, vias, connexus, pondéra, plagas,
 Concursus, motus turbabat, prælia miscens,
 Propter dissimiles formas variasque figuras;
 Quod non, omnia sic poterant conjuncta manere, 445
 Nec motus inter sese dare convenientis;

Hoc est a terris altum discernere cœlum,
 Et seorsum mare uti secreto humore pateret,
 Seorsum item puri, secretique ætheris ignes.

Quippe etenim primum terrarum corpora quæque, 450
 Propterea quod erant gravia, & perplexa, coibant,
 In medioque imas capiebant omnia sedes:

Quæ quanto magis inter se perplexa coibant,
 Tam magis expressere ea, quæ mare, sidera, solem,
 Lunamque efficerent, & magni moenia mundi. 455

Omnia enim magis hæc e lævibus atque rotundis
 Seminibus, multoque minoribus sunt elementis,
 Quam tellus: ideo per rara foramina terræ
 Partibus erumpens primus se sustulit æther
 Signifer, & multos secum levis abstulit ignis: 460

Non alia longe ratione, ac sæpe videmus,
 Aërea cum primum gemmanteis rore per herbas
 Matutina rubent radiati lumina solis,
 Exhalantque lacus nebulam, fluviique perennes:
 Ipsa quoque interdum tellus fumare videtur: 465

Omnia quæ sursum cum conciliantur in alto,
 Corpore concreto subtexunt aethera cœlum.
 Sic igitur tum se levia, ac diffusiblis æther
 Corpore concreto circumdatus undique sepñt,
 Et late diffusus in omneis undique partib, 470
 Omnia sic avido cœmplexu octena sepñt.
 Hunc exordia sunt solis læanque scēta;
 Inter utroque globi quorum vertuntur in axis:
 Quæ neque terra sibi adscivit, neque maximus æther;
 Quod nec tam fuerint gravia, ut depressa sederent; 475
 Nec levia, ut possent per summas labier oras:
 Et tamen inter utroque ita sunt, ut corpora viva
 Versent, & partes ut mundi totius extent.
 Quod genus in nobis quædam licet in statione
 Membra manere, tamen cum sint ea, quæ moveantur.
 His igitur rebus retractis, terra repente, 481
 Maxima quæ nunc se ponti plaga cœcula tendit,
 Succidit, & falso suffudit gurgite fossas:
 Inque dies quanto circum magis ætheris æstus,
 Et radli solis cœgebant undique terram, 485
 Verberibus crebris extrema ad limina apertam,
 In medio ut propulsa suo cœdens coiret:
 Tam magis expressus falsus de corpore fœder
 Angebat mare manando, camposque natantia:
 Et tanto magis illa foras elapsa volabant 490
 Corpora multa vaporis, & æria, altaque cœli
 Densebant procul a terris fulgentia templa:
 Sidebant campi, crescebant montibus altis
 Ascensus: neque enim poterant subsidere saxa,
 Nec pariter tantundem omnes succumbere partes. 495
 Sic igitur terræ concreto corpore pondus
 Constitit, atque omnis mundi quasi limus in ignem
 Confluxit gravis, & subsedit funditus, ut fœx.
 Inde mare, inde aër, inde æther ignifer ipse.
 Corporibus liquidis sunt omnia pura relicta; 500
 Et leviora aliis alia: & liquidissimus æther,
 Atque levissimus aëris, super insuit ætheri.

Nec liquidum corpus turbantibus æris auris
Commiscet: finit hæc violentis omnia verti
Turbinibus: finit incertis turbare procellis:

505

Ipsæ suos igneis certo fert impete labens.

Nam modice fluere, atque uno posse æthera nisu,
Significat ponti mare, certo quod fuit æstu,
Unum labendi conservans usque tenorem.

Motibus astrorum nunc quæ sit causa, canamus. 510
Principio, magnus cœli si vertitur orbis:

Ex utraque polum parti premere æra nobis

Dicendum' est, extraque tenere, & claudere utrinque;

Inde alium supra fluere, atque intendere eodem,

Quo volvenda micant æterni sidera mundi:

515

At alium subter, contra qui subvehat orbem:

Ut fluvios versare rotæ, atque haustro videmus.

Est etiam quoque, uti possit cœlum omne manere

In statione, tamen cum lucida signa ferantur:

Sive quod inclusi rapidi sunt ætheris æstus,

520

Quærentesque viam circumversantur, & ignes

Passim per cœli volvunt se immania templa:

Sive aliunde fluens alicunde extrinsecus ær

Versat agens igneis: sive ipsi serpere possunt,

Quo cujusque cibus vocat, atque invitat eunteis,

525

Flammea per cœlum pascenteis corpora passim.

Nam quid in hoc mundo sit eorum, ponere certum

Difficile' est: sed quid possit, fiatque per omne

In variis mundis varia ratione creatis,

Id doceo; plureisque sequor disponere causas

530

Motibus astrorum, quæ possint esse per omne.

E quibus una tamen sit & hæc quoque causa necesse' est,

Quæ vegeat motum signis: sed quæ sit eorum

Præcipere, haud quaquam' est pedetentim progredientis.

Terraque ut in media mundi regione quiescat, 535

Evanescere paulatim, & decrescere pondus

Convenit; atque allam naturam subter habere

Ex incunte ævo conjunctam, atque uniter aptam.

- Partibus æræ mundi, quibus insita fides.
 Propterea non est oneri, neque deprimit atrox : 540
 Et sua cuique homini nullo sunt pondere membra :
 Nec caput est oneri collo, nec denique totum
 Corporis in pedibus pondus sentimus inesse.
 At quæcunque foris veniunt, impositæque nobis
 Pondera sunt, lædunt permulto sæpe minora : 545
 Usque adeo magni refert, cui quæ adiaceat res.
 Sic igitur tellus non est aliena repente
 Adlata, atque auris aliunde objecta alienis ;
 Sed pariter prima concepta ab origine mundi,
 Certeque pars ejus, quasi nobis membra, videtur. 550
 Præterea grandi tonitru concussa repente
 Terra, supra se quæ sunt, concutit omnia motu :
 Quod facere haud ulla posset ratione, nisi esset
 Partibus æræ mundi, cœloque revincta :
 Nam communibus inter se radicibus hærent 555
 Ex ineunte ævo conjuncta, atque uniter apta.
 Nonne vides etiam, quam magno pondere nobis
 Sustineat corpus tenuissima vis animæ,
 Propterea quia tam conjuncta, atque uniter apta est ?
 Denique jam saltu pernici tollere corpus 560
 Quis potis est, nisi vis animæ, quæ membra gubernat ?
 Jamne vides quantum tenuis natura valere
 Possit, ubi est conjuncta gravi cum corpore, ut ær
 Conjunctus terris, & nobis est animi vis ?
 Nec nimis solis major rota, nec minor ardor 565
 Esse potest, nostris quam sensibus esse videtur.
 Nam quibus e spatii cunq̃ue ignes lumina possunt
 Adicere, & calidum membris adflare vaporem,
 Illa ipsa intervalle nihil de corpore limant
 Flammæ, nihil ad speciem est contractior ignis. 570
 Preinde calor quoniam solis, lumenque profusum
 Perveniant nostros ad sensus, & lea tingunt :
 Forma quoque hinc solis debet sitaque videri,
 Nil adde ut possis plus, aut minus addere vero.

Lanaque sive notho fertur loca lumine lustrans, 375

Sive suam proprio jactat de corpore lucem,

Quicquid id est, nihilo fertur majore figura,

Quam, nostris oculis quam cernimus, esse videtur.

Nam prius omnia, quæ longe remota tuemur

Aëra per multum specie confusa videntur, 380

Quam minimum filum: quapropter luna necesse est,

Quandoquidem claram speciem, certamque figuram

Præbet, ut est oris extremis cunque notata,

Quanta hæc cunque fuit, tanta hinc videatur in alto.

Postremo, quosunque vides hinc ætheris igneis, 385

(Quandoquidem, quosunque in torris cernimus igneis,

Dum tremor est clausus, dum corritur ardor eorum,

Perparvum quiddam intusdam mutare videntur

Alterutram in partem filum, cum longius abant,)

Scire licet, perquam paucillo posse minores 390

Esse, vel exigua majores parte, brevique.

Illud item non est mirandum, qua ratione

Tantulus ille queat tantum sol mittere lumen,

Quod maria, ac terras et cuncta, cœlumque rigando

Compleat, & calido perfundat cuncta vapore. 395

Nam licet hinc mundi patefactum totius unum

Largissimum sensum scetere, atque erumpere flumen.

Ex omni mundo, quo sic elementa vaporis

Undique conveniunt, & sic coniectus eorum.

Consui, ex uno capite hic ut produrat ardor. 400

Nonne vides etiam, quam late parvus aquæ

Prata riget fons, interdum, cacapisque redundet?

Est etiam quoque, uti non magno solis ab igni

Aëra percipiat calidis farvoribus ardor,

Opportunus ita sit si forte, & idoneus ær, 405

Ut queat accendi parvis ardaribus ignis:

Quod genus interdum legatos stipulamque videmus

Accipere ex una scintilla incensæ passim.

Regitant & roseæ sol alte lampade luscæ

Possideat multum cunctæ fervoribus ignæ. 410

Circum se, nullo qui sit fulgore notatus,
Æstiferum ut tantum radiorum exaugeat lctum.

Nec ratio solis simplex, nec certa patefcit,

Quo pacto æstivis e partibus Ægocerotis
Brumaleis adeat flexus, atque inde revertens 625

Canceris ut vertat metas se ad solstitialeis:

Lunaque mensibus id spatium videatur obire,

Annua sol in quo consumit tempora cursu:

Non, inquam, simplex his rebus reddita causa est.
Nam fieri vel cum primis id posse videtur, 620

Democriti quod sancta viri sententia ponit:

Quanto quæque magis sint terram sidera propter,

Tanto posse minus cum cœli turbine ferri.

Evanescere enim rapidas illius, & acreis
Imminui subter vireis, ideoque relinqui 625

Paullatim solem cum posterioribus signis,

Inferior multo quæd sit, quam fervida signa:

Et magis hoc lunam: & quanto demissior ejus

Cursus at est procul a cœlo, terrisque propinquat,
Tanto posse minus cum signis tendere cursum. 630

Placidiora etiam quanto jam turbine fertur

Inferior quam sol, tanto magis omnia signa

Hanc adipiscuntur. circum, præterque feruntur.

Propterea sit, ut hæc ad signum quodque reverti
Mobilius videatur, ad hanc quia signa revolvunt. 635

Sit quoque ut e mundi transversis partibus ær

Alternis certo fluere alter tempore possit,

Qui queat æstivis solem detrudere signis

Brumaleis usque ad flexus, gelidumque rigorem;

Et qui rejiciat gelidis a frigoris umbris 640

Æstiferas usque in parteis, & fervida signa.

Et ratione pari lunam, stellasque putandum est,

Quæ volvant magnos in magnis orbibus annos,

Aëribus posse alternis a partibus ire.

Nonne vides etiam diversis nubila ventis 645

Diversas ire in parteis, inferna superis?

Qui minus illa queant per magnos ætheris orbes
Æstibus inter se diversis sidera ferri?

At nox obruit ingenti caligine terras,

Aut ubi de longo cursu sol extima cœli

650

Impulit, atque suos efflavit languidus igneis:

Concussos itere, & labefactos aëre multo:

Aut quia sub terras cursum convertere cogit

Vis eadem, superâ terras quæ pertulit orbem.

Tempore item certo roseam matuta per oras

655

Ætheris auroram desert, & lumina pandit,

Aut quia sol idem sub terras ille revertens

Anticipat cœlum radiis accendere tentans:

Aut quia conveniunt ignes, & semina multa

Confluere ardoris consueverunt tempore certo,

660

Quæ faciunt solis nova semper lumina glæni.

Quod genus Idæis fama' est montibus altis

Dispersos igneis orienti lumine cerni:

Inde coire globum quasi in unum, & conficere orbem.

Nec tamen illud in his rebus mirabile debet

665

Esse, quod hæc ignis tam certo tempore possint

Semina confluere, & solis reparare nitorem.

Multa videmus enim, certo quæ tempore sunt

Omnibus in rebus: florescunt tempore certo

Arbusta, & certo dimittunt tempore florem.

670

Nec minus in certo denteis cadere imperat ætas

Tempore, & impubem molli pubescere veste,

Et pariter mollem malis demittere barbam.

Fulmina postremo, nix, imbres, nubila, venti,

Non nimis incertis fiunt in partibus anni.

675

Namque ubi sic fuerunt causarum exordia prima,

Atque uti res mundi cecidere ab origine prima,

Consequa natura' est jam rerum ex ordine certo.

Crescere itemque dies licet, & tabescere noctes,

Et minui luces, cum sumant augmina noctes:

680

Aut quia sol idem sub terras, atque superne,

Imparibus currens anfractibus ætheris oras

Partit, & in partibus non æquas dividit orbem:

Verſandoque globum variantis edere formas,
 Donicum eam partem, quæcunque eſt ignibus auſta,
 Ad ſpeciem vertit nobis, oculosque patenteis :
 Inde minutatim retro contorquet, & auſert
 Luciferam partem glomeraminis, atque pilai : 723
 Ut Babylonica Chaldaeam doctrina refutans
 Astrologorum artem contra convincere tendit :
 Proinde quaſi fieri nequeat quod pugnat uterque,
 Aut minus hoc illo ſit cur amplectier auſis.

Denique, cur nequeat ſemper nova luna creari 730
 Ordine formarum certo, certisque figuris,
 Inque dies privos adoleſcere quæque creata,
 Atque alia illius reparari in parte, locoque,
 Difficile eſt ratione docere, & vincere verbis ;
 Ordine cum videas tam certo multa creari. 735
 It ver, & Venus, & Veneris prænunciûs ante
 Pinnatus graditur Zephyrus veſtigia propter :
 Flora quibus mater præſpergens ante viai
 Cuncta coloribus egregiis, & odoribus opplet.
 Inde loci ſequitur calor aridus, & comes una 740
 Pulverulenta Ceres, & Eteſia ſabra Aquilonum.
 Inde Autumnus adit : graditur ſimul Euius Euan :
 Inde aliæ tempeſtates, ventique ſequuntur,
 Altitonans Vultur, & Auſter fulmine pollens.
 Tandem Bruma niveis adfert, pigrumque rigorem 745
 Reddit, hyems ſequitur, crepiſans ac dentibus Alga.
 Quo minus eſt mirum, ſi certo tempore luna
 Gignitur, & certo deletur tempore rurfus :
 Cum fieri poſſint tam certo tempore multa.

Solis item quoque defectus, lunæque latebras, 750
 Pluribus e cauſis fieri tibi poſſe putandum eſt.
 Nam cur luna queat terram ſecludere ſolis
 Lumine, & a terris altum caput obſtruere eſſi,
 Obſiciens cæcum radiis ardentibus orbem :
 Tempore eodem aliud facere id non poſſe putetur 755
 Corpus, quod caſſum labatur lumine ſemper ?
 Solque ſuos etiam dimittere languidus ignea

Tempore cur certo nequeat, recreareque lumen,
 Cum loca præterit flammis infesta per auras,
 Quæ faciunt igneis interstingui atque perire ? 760
 Et cur terra queat lunam spoliare vicissim
 Lamine, & oppressum solem super ipsa tenere,
 Menstrua dum rigidas coni perlabitur umbras :
 Tempore eodem aliud nequeat succurrere lunæ
 Corpus, vel supera solis perlabilis orbem, 765
 Quod radios interrumpat, lumenque profusum ?
 Et tamen ipsa suo si fulgit luna nitore,
 Cur nequeat certa mundi languescere parte,
 Dum loca luminibus propriis inimica pererrat ?

Quod superest, quoniam magni per cæcula mundi 770
 Qua fieri quicquid posset ratione, resolvi :
 Solis uti varios cursus, lunæque meatus
 Noscere possemus, quæ vis, & causa cieret :
 Quove modo soleant offecto lumine obire,
 Et nec opinantibus tenebris obducere terras : 775
 Cum quasi connivent, & aperto lumine rursus
 Omnia convulsant clara loca candida luce.

Nunc redeo ad mundi novitatem, & mollia terræ
 Arva, novo fœtu quid primum in luminis oras
 Tellere, & incertis tentarit credere ventis. 780

Principio, genus herbarum, viridemque nitosem
 Terra dedit circum colleis ; camposque per omnes
 Florida fulserunt viridanti prata colore :

Arboribusque datum est variis exinde per auras
 Crescendi magnum immixtis certamen habenis. 785

Ut pluma atque pili primum setæque creantur
 Quadrupedum in membris, & corpore pennipotentum ;

Sic nova tum tellus herbas virgultaque primum
 Sustulit : inde loci mortalia sæcla creavit

Multa modis multis varia ratione coorta. 790

Nam neque de cælo cecidisse animalia possunt,
 Nec terrestria de falsis exisse lacunis.

Linquntur ut merito maternum nomen adepta
 Terra sit, e terra quoniam sunt cuncta creata.

Multaque nunc etiam existunt animalia terris, 795
 Imbribus, & calido solis concreta vapore.
 Quo minus est mirum, si tum sunt plura coorta,
 Et maiora nova tellure, atque æthere adulto.
 : Principio, genus alituum, variezque volucres
 Ova relinquebant exclusæ tempore verno : 800,
 Folliculos ut nunc teretes æstate cicadæ
 Linqunt, sponte sua victum, vitamque petentes.
 Tum tibi terra dedit primum mortalia sæcla :
 Multus enim calor, atque humor superabat in arvis.
 Hinc ubi quæque loci regio opportuna dabatur, 805
 Cœscebant uteri terræ radicibus apti :
 Quos ubi tempore maturo patefecerat ætas
 Infantum fugiens humorem, aurasque petissens,
 Convertibat ibi natura foramina terræ,
 Et succum vealis cogebat fundere apertis 810
 Consumilem lactis : sicut nunc femina quæque
 Cum peperit, dulci repletur lacte, quod omnis
 Impetus in mammas convertitur ille alimenti.
 Terra cibum pueris, vestem vapor, herba cubile
 Præbebat multa & molli lanugine abundans. 815
 At novitas mundi nec frigora dura ciebat,
 Nec nimios æstus, nec magnis viribus auras :
 Omnia enim pariter crescunt, & robora sumunt.
 Quare etiam atque etiam maternum nomen adepta
 Terra tenet merito, quoniam genus ipsa creavit 820
 Humanum, atque animal prope certo tempore fudit
 Omne, quod in magnis bacchatur montibus passim,
 Aëreasque simul volucreis variantibus formis.
 Sed quia finem aliquam pariendi debet habere,
 Desistit, ut mulier spatio defessa vetusto ; 825
 Mutat enim mundi naturam totius ætas,
 Ex alioque altus status excipere omnia debet,
 Nec manet ulla sui similis res : omnia migrant,
 Omnia commutat natura, & vertere cogit.
 Namque aliud putrescit, & ævo debile languet : 830
 Porro aliud concrescit, & e contemptibus exit.

Sic igitur mundi naturam totius ætas
Mutat, & ex alio terram status excipit alter,
Quod potuit, nequeat; possit, quod non talis ante.

Multaque tum tellus etiam portenta creare
Conata est, mira facie, membrisque coerta,
(Androgynum inter utrum, nec utramque & utriusque
remotum)

Orba pedum partim, manuum viduata vicissim,
Multa sine ore etiam, sine vultu caeca reperta,
Vinctaque membrorum per totum corpus adhaesa; 840
Nec facere ut possent quicquam, nec cedere quoquam,
Nec vitare malum, nec sumere quod foret usus.
Cætera de genere hoc monstra, ac portenta creantur
Nequicquam; quoniam natura abstrahit auctum:

Nec potuere cupitum ætatis tangere flammam, 845
Nec reperire cibum, nec jungi per Veneris res.
Multa videmus enim rebus concurrere debere,
Ut propagando possint producere sæcla.
Pabula primum ut sint, genitalia deinde per artus
Sæclina quæ possint membris manare remissa: 850
Fœminaque ut maribus conjungi possit, habendum
Muta queis nectant inter se gaudia, utrisque.

Multaque tum interisse animantium sæcla necesse est,
Nec paruisse propagando procudere prolem.
Nam quæcumque vides vincti vitalibus auris, 855
Aut dolus, aut virtus, aut denique mobilitas est
Ex incunte ævo genus id tutata reservans.
Multaque sunt, nobis ex utilitate sua quæ
Commendata manent tutelæ tradita nostræ.
Principio, genus acre leonum, sævaque sæcla 860
Tutata est virtus, vulpeis dolus, & fuga cervos.
At levis omnia canum fido cum pectore corda,
Et genus omne, quod est veterino semina partum,
Lanigeræque simul pecudes, & bucera sæcla,
Omnia sunt hominum tutelæ tradita, Memmi. 865
Nam cupida fugere feræ, pacemque secuta
Sunt, & larga suo sine pabula parta labore;

Quæ damus utilitatis eorum præmia causa.
 At, quæ nil horum tribuit natura, nec ipsa
 Sponte sua possent ut vivere, nec dare nobis
 Utilitatem aliquam, quare pateremur eorum
 Præsidio nostro pasci genus, esseque tutum?
 Scilicet hæc aliis prædæ, lucroque jacebant
 Indupedita suis fatalibus omnia vinculis,

Donicum ad interitum genus id natum redegit.

Sed neque Centauri fuerunt, neque tempore in ullo
 Esse queat duplici natura, & corpore hino
 Ex alienigenis membris compacta potestas,
 Hinc illinc per vis ut non sic esse potis sit.
 Id licet hinc quamvis hebeti cognoscere conio.

Principio, circum tribus ætatis impiger annis
 Floret equus, puer haudquaquam: quin sæpe etiam cum
 Ubra mammarum in somnis lactantia querit.

Post ubi equum validæ vires ætate senectæ,
 Membraque deficiunt fugienti languida vita:

Tum demum pueris ævo florente juvenas
 Occipit, & molli vestit lanugine malas:
 Ne forte ex homine, & veterino semine equorum
 Conferri credas Centauros posse, nec esse:

Aut rapidis eanibus succinctas semimarinis
 Corporibus Scyllas, & cætera de genere horum,
 Inter se quorum discordia membra videmus:

Quæ neque florescunt pariter, neque robora sumunt
 Corporibus, neque projiciunt ætate senectæ:

Nec simili Venere ardescunt, nec moribus unis
 Conveniunt, nec sunt eadem jucunda per artus.

Quippe videre licet pinguescere sæpe cicuta
 Barbigeras pecudes, homini quæst acce venenum.

Flamma quidem vero cum corpora fulva leonum

Tam soleat torrere, atque urere, quam genus omne

Visceris, in terris quodcunque & sanguinis extet:

Qui fieri potuit, triplici cum corpore ut una

Prima leo, postrema draco, media ipsa Chimæra

Orre foras acrem efflaret de corpore flammam!

- Quare etiam tellure nova, coeloque recenti
 Talia qui fingit potuisse animalia gigni,
 Nixus in hoc uno novitatis nomine inani,
 Multa licet simili ratione effutiat ore:
 Aurea tum dicat per terras flumina volgo
 Fluxisse, & gemmis florere arbuta fuisse : 905
 Aut hominem tanto membrorum esse impete natum,
 Trans maria alta pedum nixus ut ponere posset;
 Et manibus totum circum se vertere cœlum.
 Nam quod multa fuere in terris semina rerum,
 Tempore quo primum tellus animalia fudit; 915
 Nil tamen est signi, mistas potuisse creari
 Inter se pecudes, compactaque membra animantium :
 Propterea quia quæ de terris nunc quoque abundant
 Herbarum genera, ac fruges, arbutaque læta,
 Non tamen inter se possint complexa creari. 920
 Res sic quæque suo ritu procedit, & omnes
 Fœdere naturæ certo discrimina servant.
 Et genus humanum multo fuit illud in arvis
 Durius, ut decuit, tellus quod dura creasset;
 Et majoribus & solidis magis ossibus intus 925
 Fundatum, & validis aptum per viscera nervis;
 Nec facile ex æstu, nec frigore quod caperetur,
 Nec novitate cibi nec labi corporis ulla.
 Multaque per cœlum solis volventia lustra
 Volgivago vitam tractabat more ferarum. 930
 Nec robustus erat curvi moderator aratri
 Quisquam, nec scibat ferro molirier arva;
 Nec nova defodere in terram virgulta, nec altis
 Arboribus veteres decidere falcibu' ramos.
 Quod sol, atque imbres dederant, quod terra crearat 935
 Sponte sua, satis id placabat pectora donum :
 Glandiferas inter curabant corpora quercus
 Plerumque, & quæ nunc hiberno tempore cernis
 Arbuta Pœniceo fieri matura colore,
 Plurima tum tellus etiam majora ferebat : 940
 Multaque præterea novitas tum florida mundi

Pabula dia tulit, miseris mortalibus ampla.
 At sedare sitim fluvii fontesque vocabant :
 Ut nunc montibus e magnis decursus aquarū
 Claricitat late sitientia sæcla ferarum. 945
 Denique noctivagi silvestria templa tenebant
 Nympharum, quibus exhibant humore fluenta
 Lubrica, proluvie larga lavere humida saxa,
 Humida saxa super viridi stillantia musco,
 Et partim plano scatere atque erumpere campo. 950
 Necdum res igni scibant tractare, nec uti
 Possibus, & spolis corpus vestire ferarum :
 Sed nemora, atque cavos monteis, sylvasque colebant,
 Et frutices inter condebant squalida membra,
 Verbera veatorum vitare imbreisque coacti. 955
 Nec commune bonum poterant spectare, nec ullis
 Moribus inter se scibant, nec legibus uti.
 Quod cuique obtulerat prædæ fortuna, ferebat,
 Sponte sua sibi quisque valere & vivere doctus.
 Et Venus in sylvis jungebat corpora amantum : 960
 Conciliabat enim vel mutua quamque cupido,
 Vel violenta viri vis, atque impena libido,
 Vel pretium, glandes, atque arbuta, vel pira lecta.
 Et manuum mira freti virtute, pedumque,
 Consectabantur sylvestria sæcla ferarum 965
 Missilibus saxis, & magno pondere clavæ :
 Multaque vincebant, vitabant pauca latebris ;
 Setigerisque pares sulbus sylvestria membra
 Nuda dabant terræ nocturno tempore capti,
 Circum se foliis ac frondibus involventes. 970
 Nec plangore diem magno, solemque per agros
 Querebant pavidī, palantes noctis in umbris :
 Sed taciti respectabant, somnoque sepulti,
 Dum rosea face sol inferret lumina cœlo.
 A parvis quod enim consueverant cernere semper 975
 Alterno tenebras, & lucem tempore gigni,
 Non erat, ut fieri posset, mirarier unquam,
 Nec diffidere, ne terras æterna teneret
 Nox, in perpetuum detracto lumine solis.

Sed magis illud erat curæ, quod sæcia ferarum 980
 Inestam miseris faciebant sæpe quietem :
 Ejectique domo fugiebant saxeæ testæ
 Setigeri suis adventu, validique leonis,
 Atque intempesta cedebant nocte paventes
 Hospitibus sævis intrata cubilia fronde. 985

Nec nimio tum plus, quam nunc, mortalia sæcia
 Dulcia linquebant labentis lumina vitæ.
 Unus enim tum quisque magis deprensus eorum
 Pabula viva feris præbebat dentibus haustus,
 Et nemora ac monteis gemitu, sylvasque replebat, 990
 Viva videns vivo sepeliri viscera busto.

At quos effugium servarat, corpore adeo,
 Posterius tremulas super ulcera tetra tenentes
 Palmas, horriſeris accibant vocibus Orcum,
 Doncum eos vita privarunt vermina sæva, 995
 Experteis opis, ignaros quid volnera vellent.

At non multa virum sub signis millia ducta
 Una dies dabat exitio: nec turbida ponti
 Æquora lædebant naves ad saxa, viroſque.
 Sed temere, incassum mare fluctibus sæpe coortis 1000
 Sævibat, leviterque minus ponebat inaneis :
 Nec poterat quemquam placidi pellacia ponti
 Subdola pellicere in fraudem ridentibus undis.
 Improba navigii ratio tum cæca jacebat.
 Tum pænuria deinde cibi, languentia lètho 1005
 Membra dabat: contra nunc rerum copia merſat.
 Illi imprudentes ipsi sibi sæpe venenum
 Vergebant: nunc dant aliis sollertius ipsi.

Inde casas postquam, ac pelleis, ignemque pararunt,
 Et mulier conjuncta viro concessit in unum ; 1010
 Castaque privatæ Veneris connubia læta
 Cognita sunt, prolemque ex se videre creatam :
 Tum genus humanum primum mollescere cœpit.
 Ignis enim curavit, ut alſia corpora frigus
 Non ita jam possent cœli sub tegmine ferre : 1015
 Et Venus imminuit vircis, puerique parentum
 Blanditiis facile ingenium fregere superbum.

Tunc & amicitiam cœperunt jungere habentes
 Finitima inter se, nec lædere, nec violare;
 Et pueros commendarunt, muliebreque sæclum 1020
 Vocibus, & gestu, cum balbe significarent,
 Imbecillorum esse æquum misererier omnium.
 Non tamen omnimodis poterat concordia gigni;
 Sed bona, magnaue pars servabant fœdera casti: 1024
 Aut genus humanum jam tum foret omne peremptum,
 Nec potuisset adhuc perducere sæcla propago.
 At varios linguæ sonitus natura subegit
 Mittere, & utilitas expressit nomina rerum:
 Non alia longe ratione, atque ipsa videtur
 Protrahere ad gestum pueros infantia linguæ, 1030
 Cum facit. ut digito, quæ sint præsentia, monstrant.
 Sentit enim vim quisque suam, quam possit abuti:
 Cornua nata prius vitulo quam frontibus extent,
 Illis iratus petit, atque insensus inurget.
 At catuli pantherarum, scymnique leonum 1035
 Ungulis, ac pedibus jam tum, morsequæ repugnant,
 Vixdum cum ipsis sunt dentes unguæque creati.
 Alitum porro genus alis omne videmus
 Fidere, & a pennis tremulum petere auxilium.
 Proinde putare aliquem tum nomina distribuisse 1040
 Rebus, & inde homines didicisse vocabula prima,
 Desipere'nt: nam cur hic posset cuncta notare
 Vocibus, & varios sonitus emittere linguæ,
 Tempore eodem alii facere id non quisse putentur?
 Præterea, si non alii quoque vocibus usi 1045
 Inter se fuerant: unde insita notities est
 Utilitatis, & unde data'nt huic prima potestas,
 Quid vellet, facere. ut scirent, animoque viderent?
 Cogere item plureis unus, victosque domare
 Non poterat, rerum ut perdiscere nomina velent, 1050
 Nec ratione docere ulla, suadereque surdis,
 Quid facto esset opus; faciles neque enim paterentur,
 Nec ratione ulla sibi ferrent amplius aureis
 Vocis inauditos sonitus obtundere frustra.
 Postremo, quid in hac mirabile tantopere est re, 1055

Si genus humanum, cui vox, & lingua vigeret,
 Pro vario sensu varias res voce notaret,
 Cum pecudes mutæ, cum denique sæcla ferarum
 Dissimileis soleant voces variasque ciere, 1055
 Cum metus, aut dolor est, & cum jam gaudia gliscunt?
 Quippe etenim id licet e rebus cognoscere apertis.

Inritata canum cum primum magna Molossum
 Mollia ricta fremunt duros nudantia denteis,
 Longe alio sensu rabie distracta minantur,
 Et cum jam latrant, & vocibus omnia complent. 1065
 At catulos blande cum lingua lambere tentant,
 Aut ubi eos jactant pedibus, morsuque petentes,
 Suspensis teneros imitantur dentibus haustus,
 Longe alio pacto gannitu vocis adulant,
 Et cum deserti baubantur in ædibus, aut cum 1070
 Plorantes fugiunt summisso corpore plagas.

Denique non hinnitus item differre videtur,
 Inter equas ubi equus florenti ætate juveneus
 Pinnigeri sævit calcaribus ictus amoris,
 Et fremitum patulis sub naribus edit ad arma, 1075
 At cum sis alias concussis artubus hinnit?

Postremo, genus alituum, varizque volucres,
 Accipitres, atque offisragæ, mergique marinis
 Fluctibus in salis victum vitamque petentes,
 Longe alias alio jaciunt in tempore voces; 1080
 Et cum de victu certant, prædaque repugnant.

Et partim mutant cum tempestatibus una
 Raucifonos cantus, cornicum ut sæcla vetusta,
 Corvorumque greges, ubi aquam dicuntur & imbreis
 Poscere, & interdum ventos aurasque vocare. 1085

Ergo, si varii sensus animalia cogunt,
 Muta tamen eum sint, varias emittere voces:
 Quante mortaleis magis æquum' sit tum potuisse
 Dissimileis alia atque alia res voce notare?

Illud in his rebus tacitus ne forte requiras: 1090
 Fulmen detulit in terras mortalibus ignem
 Primitus: inde omnis flammarum diditur ardor.

Ita videmus enim coelestibus incita flammis

Fulgere, cum cœli donavit plaga vapores.
 Et ramosa tamen cum ventis pulsa vacillans 1095
 Æstuat in ramos incumbens arboris arbor,
 Exprimitur validis extritus viribus ignis :
 Et micat interdum flammæ fervidus ardor,
 Mutua dum inter se rami stirpesque teruntur :
 Quorum utrumque dedisse potest mortalibus ignem. 1100
 Inde cibum coquere, ac flammæ mollire vapore
 Sol docuit, quoniam mitescere multa videbant
 Verberibus radiorum, atque æstu victa per agros.
 Inque dies magis hi victum vitamque priorem
 Commutare novis monstrabant rebus, & igni, 1105
 Ingenio qui præstabant, & corde vigeant.
 Condere cœperunt urbeis, arcemque locare
 Præsidium reges ipsi sibi, perfugiumque ;
 Et pecudes, & agros dividere, atque dedere
 Pro facie cuiusque, & viribus, ingenioque : 1110
 Nam facies multum valuit, viresque vigeant.
 Posterius res inventa' est, aurumque repertum,
 Quod facile & validis & pulchris demsit honorem.
 Divitioris enim sectam plerumque sequuntur
 Quamlibet & fortes, & pulchro corpore creti. 1115
 Quod si quis vera vitam ratione gubernet,
 Divitiæ grandes hominî sunt, vivere parce
 Æquo animo ; neque enim' est unquam pænuria parvi.
 At claros se homines voluere esse, atque potentis,
 Ut fundamento stabili fortuna maneret, 1120
 Et placidam possent opulenti degere vitam ;
 Nequicquam : quoniam ad summum succedere honorem
 Certantes, iter infestum fecere viai.
 Et tamen e summo quasi fulmen dejicit istos
 Invidia interdum contemptim in Tartara tetra : 1125
 Ut satius multo jam sit parere quietum,
 Quam regere imperio res velle, & regna tenere.
 Proinde, sine incassum defessi sanguine sudent
 Angustum per iter luctantes ambitionis :
 Invidia quoniam seu fulmine summa vaporant 1130
 Plerumque, & quæ sunt aliis magis edita cunque :

Quandoquidem sapiunt alieno ex ore, petuntque
 Res ex auditis potius, quam sensibus ipsi:
 Nec magis id nunc est, nec erit mox, quam fuit ante.

Ergo regibus occisis subverſis jacebat 1135
 Pristina majestas foliorum, & scepra ſuperba;
 Et capitis ſummi præclarum inſigne cernentum
 Sub pedibus volgi magnam lucebat honorem.
 Nam cupide conculcatur nimis ante metutum.
 Res itaque ad ſummam facem turbasque redibat, 1140
 Imperium ſibi cum, ac ſummatum quiſque petebat.
 Inde magiſtratum partim docuere creare,
 Juraque conſtituere, ut vellet legibus uti:
 Nam genus humanum deſectum vi colere ævum,
 Ex inimiciis languebat; quo magis ipſum 1145
 Sponte ſua cecidit ſub leges, arctaque jura.
 Acrius ex ira quod enim ſe quiſque parabat
 Ulciſci, quam nunc conſeſſum eſt legibus æquis;
 Hanc ob rem eſt homines portæſum vi colere ævum:
 Unde metus maculat poenarum præmia vitæ. 1150
 Circumretit enim vis atque injuria queniſque,
 Atque, unde exorta eſt, ad eum plerumque revertit;
 Nec facil' eſt placidam ac pacatam degere vitam,
 Qui violat factis communia fœdera pacis.
 Eſt fallit enim divum genus humanumque, 1155
 Perpetuo tamen id fore clam diſſidere debet:
 Quippe ubi ſe multi per ſomnia ſæpe loquentes,
 Aut morbo delirantes procraxe ferantur,
 Et celata diu in medium peccata dediffe.

Nunc quæ cauſa Deum per magnas numina gentis
 Pervolgarit, & ararum compleverit urbeis, 1160
 Suſcipiendaque curarit ſollennia ſacra,
 "Quæ nunc in magnis florent ſacra rebu', lociſque:
 Unde etiam nunc eſt mortalibus inſitus horror,
 Qui delubra Deum nova toto ſuſcitât orbi 1165
 Terrarum, & feſtis cogit celebrare diebus:
 Non ita difficile eſt rationem reddere verbis.
 Quippe etenim jam tum divum mortalia ſæcla
 Egregias animo facies vigilante videbant,

Et magis in somnis mirando corporis auctu. 1170

His igitur sensum tribuebant, propterea quod
Membra movere videbantur, vocesque superbas
Mittere pro facie præclara, & viribus amplis :
Æternamque dabant vitam, quia semper eorum
Suppeditabatur facies, & forma manebat, 1175
(Et manet omnino) & quod tantis viribus auctos
Non temere ulla vi convinci posse putabant.
Fortunisque ideo longe præstare putabant,
Quod mortis timor haud quemquam vexaret eorum,
Et simul in somnis quia multa, & mira videbant 1180
Efficere, & nullum capere ipsos inde laborem.

Præterea, cœli rationes ordine certo,
Et varia annorum cernebant tempora verti ;
Nec poterant quibus id fieret cognoscere causis :
Ergo perfugium sibi habebant omnia divis 1185
Tradere, & illorum nutu facere omnia flecti.
In cœloque Deum sedes, & templa locarunt,
Per cœlum volvi quia sol, & luna videntur :
Luna, dies, et nox, & noctis signa severa,
Noctivagæque faces cœli, flammæque volantes, 1190
Nubila, ros, imbres, nix, venti, fulmina, grando,
Et rapidi fremitus, & murmura magna minarum.

O genus infelix humanum ! talia divis
Cum tribuit facta, atque iras adjunxit acerbis :
Quantos tum gemitus ipsi sibi, quantaque nobis 1195
Volnera ; quas lacrymas peperere minoribu' nostris !

Nec pietas ulla est velatum sæpe videri
Vertier ad lapidem, atque omneis accedere ad aras ;
Nec procumbere humi prostratum, & pandere palmas
Ante Deum delubra, nec aras sanguine multo 1200
Spargere quadrupedum, nec votisnectere vota :
Sed magis pacata posse omnia mente tueri.
Nam cum suspicimus magni cœlestia mundi
Templa super, stellisque micantibus æthera fixum,
Et venit in mentem solis, lunæque viarum, 1205
Tunc aliis oppressa malis in pectore cura
Illa quoque expegefactum caput erigere iussit,

Ecquæ forte Deum nobis immensa potestas
 Sit, vario motu quæ candida sidera verfet.
 Tentat enim dubiam mentem rationis egestas, 1210
 Ecquænam fuerit mundi genitælis origo:
 Et simul, ecquæ sic finis, quoad mœnia mundi.
 Et tanti motus hunc possint ferre laborem:
 An divinitus æterna donata salute,
 Perpetuo possint ævi labentis tractu, 1215
 Immenſi validas ævi contemnere vires.

P. æterea, cui non animus formidine divum
 Contrahitur? cui non conrepunt membra pavore,
 Fulminis horribili cum plaga torrida tellus 1220
 Contremittit, & magnum percurrunt murmura cœlum?
 Non populi, gentesque tremunt? regesque superbi
 Concripiunt divum perculſi membra timore,
 Ne quod ob admiſſum forde, dictumve superbe
 Pœnarum grave sit solvendi tempus adactum?
 Summa etiam cum vis violenti per mare venti 1225
 Induperatorem claffis super æquora verrit,
 Cum validis pariter legionibus, atque elephantis;
 Non divum pacem votis adit? ac prece quæſit
 Ventorum pavidus paces, animasque secundas?
 Nequicquam: quoniam violento turbine sæpe 1230
 Conreptus nihilo fertur minus ad vada lethi:
 Uſqueadeo res humanas vis abdita quædam
 Obterit, & pulchros fasces, sævasque secureſ
 Proculcare, ac ludibrio ſibi habere videtur.
 Denique ſub pedibus tellus cum tota vacillat, 1235
 Concuffæque cadunt urbes, dubiæque minantur:
 Quid mirum ſi ſe temnunt mortalia ſæcla?
 Atque poteſtates magnas, mirasque relinquunt
 In-rebus vires divum, quæ cuncta gubernent?

Quod ſupereſt, æs, atque aurum, ferrumque repertuſt,
 Et ſimul argenti pondus, plumbique poteſtas: 1241
 Ignis ubi ingentis ſylvas ardore cremarat
 Montibus in magnis, ſeu cœli fulmine miſſo;
 Sive quod inter ſe bellam ſylveſtre gementes,
 Hoſtibus intulerant ignem formidinis ergo; 1245

Sive quod Inducti terræ bonitate, volebant
 Pandere agros pinguis, & pascua reddere rura;
 Sive feras interficere, & ditescere præda:
 Nam fovea, atque igni prius est venarier ortum,
 Quam sepire plagis saltum, canibusque ciere. 1258
 Quicquid id est, quacunque e causa flammeus ardor
 Horribili sonitu sylvas exederat altis
 Ab radicibus, & terram percoxerat igni,
 Manabat venis ferventibus in loca terræ
 Concava conveniens argenti rivus & auri, 1259
 Æris item & plumbi; quæ cum concreta videbant
 Posterius claro in terris splendere colore,
 Tollebant nitido capti, lævique lepore:
 Et simili formata videbant esse figura,
 Atque lacunarum fuerant vestigia cuique: 1260
 Tum penetrabat eos, posse hæc liquefacta calore,
 Quamlibet in formam, & faciem decurrere rerum,
 Et prorsum quamvis in acuta ac tenuia posse
 Mucronum duci fastigia procudendo;
 Ut sibi tela parent, sylvasque excidere possint, 1265
 Materiem lævare, dolare, ac radere tigna,
 Et terere etiam, ac pertundere, perque forares
 Nec minus argento facere hæc auroque parabant,
 Quam validi primum violentis viribus æris:
 Nequicquam: quoniam cedebat victa potestas, 1270
 Nec poterat pariter durum sufferre laborem.
 Nam fuit in pretio magis æs, aurumque jacebat
 Propter inutilitatem hebeti mucrone retusum:
 Nunc jacet æs, aurum in summum successit honorem.
 Sic volvenda ætas commutat tempora rerum: 1275
 Quod fuit in pretio, fit nullo denique honore:
 Porro aliud succedit, & e contemptibus exit,
 Inque dies magis appetitur, floretque repertum
 Laudibus, & miro est mortaleis inter honore.
 Nunc tibi quo pacto ferri natura reperta 1280
 Sit, facil' est ipsum per te cognoscere, Memmi.
 Arma antiqua, manus, ungues, dentesque fuerunt,
 Et lapides, & item sylvarum fragmina rami,

Et flammæ, atque ignes postquam sunt cognita primum:
 Posterius ferri vis est, ærisque reperta; 1285
 Et prior æris erat quam ferri cognitus usus:
 Quo facilis magis est natura, & copia major.
 Ære solum terræ tractabant, æreque belli
 Miscebant fluctus, & volnera vasta ferebant,
 Et pecus, atque agros adimebant; nam facile ollis 1290
 Omnia cedebant armatis nuda & inerma.
 Inde minutatim processit ferreus ensis,
 Versaque in opprobrium species est falcis ahense,
 Et ferro cœpere solum proscindere terræ;
 Exæquataque sunt creperi certamina belli. 1295
 Et prius est reppertum in equi conscendere costas,
 Et moderarier hunc frænis, dextraque vigere,
 Quam bijugo curru belli tentare pericla:
 Et bijugo prius est, quam bis conjungere binos,
 Et quam falciferos inventum ascendere currus. 1300
 Inde boves lucas turrito corpore tetros
 Anguimanos belli docuerunt volnera Pœni
 Sufferre, & magnas Martis turbare catervas.
 Sic alid ex alio peperit discordia tristis,
 Horribile humanis quod gentibus esset in armis: 1305
 Inque dies belli terroribus addidit augmen.
 Tentarunt etiam tauros in mœnere belli,
 Expertique sues sævos sunt mittere in hosteis;
 Et validos Parthi præ se misere leones
 Cum ductoribus armatis, sævisque magistris, 1310
 Qui moderarier hos possent, vinculisque tenere:
 Nequicquam; quoniam permista cæde calentes
 Turbant sævi nullo discrimine turmas,
 Terrificas capitum quatientes undique cristas;
 Nec poterant equites fremitu perterrita equorum 1315
 Pectora mulcere, & frænis convertere in hosteis.
 Inritata lææ jaciebant corpora saltu
 Undique, & advorsum venientibus ora petebant:
 Et nec-opinantis a tergo diripiebant,
 Deplexæque dabant in terram volnere victos, 1320
 Moribus adfixæ validis, atque unguibus uncis.

- Jactabantque fues tauri, pedibusque terebant ;
 Et latera, ac ventres hauribant subter equorum
 Cornibus, ad terramque minanti mente ruebant.
 At validis socios cædebant dentibus apri, 1325
 “ Tela infracta suo tinguentes sanguine sævi,
 “ In se fracta suo tinguentes sanguine tela,
 Permissasque dabant equitum peditumque ruinas.
 Nam transversa feros exhibant dentis adactus
 Jumenta, aut pedibus ventos erecta petebant : 1330
 Nequicquam ; quoniam a nervis succisa videres
 Concidere, atque gravi terram consternere casu.
 Sic, quos ante domi domitos satis esse putabant,
 Effervescere cernebant in rebus agundis,
 Volneribus, clamore, fuga, terrore, tumultu : 1335
 Nec poterant ullam partem reducere eorum.
 Diffugiebat enim varium genus omne ferarum :
 Ut nunc sæpe boves Lucæ ferro male mactatæ
 Diffugiunt, fera facta suis cum multa dedere.
 Sic fuit, ut facerent : sed vix adducor, ut ante 1340
 Non quierint animo præsentire, atque videre,
 Quam commune malum fuerat, scædumque futurum.
 Et magis id possis factum contendere in Omni,
 In variis mundis varia ratione creatis,
 Quam certo, atque uno terrarum quolibet orbi. 1345
 Sed facere id non tam vincendi spe voluerunt,
 Quam dare quod gement hostes, ipsique perire,
 Qui numero di studebant, armisque vacabant.
 Nexilis ante fuit vestis, quam textile tegmen :
 Textile post ferrum est ; quia ferro tela parantur : 1350
 Nec ratione alia possunt tam lævia gigni
 Infilia, ac fusi, & radii, scapique sonantes.
 Et facere ante viros lanam natura coëgit,
 Quam muliebre genus ; nam longe præstat in arte,
 Et sollertius est multo genus omne virile : 1355
 Agricolaæ donec vitio vertere severi,
 Ut muliebribus id manibus concedere vellent,
 Atque ipsi potius durum sufferre laborem ;
 Atque opere in duro durarent membra, manusque.

At specimen sationis, & infusionis origo 1360
 Ipsa fuit rerum primum natura creatrix.
 Arboribus quoniam baccæ, glandesque caducas
 Tempestiva dabant pallorum examina subter.
 Unde etiam libitum est stirpibus committere ramis,
 Et nova defodere in terram virgulta per agros : 1365
 Inde aliam, atque aliam culturam dulcis agelli
 Tentabant, fructusque feros mansuescere terra
 Cernebant indulgendo, blandeque colendo.
 Inque dies magis in montem succedere sylvas
 Cogebant, infraque locum concedere cultis : 1370
 Prata, lacus, rivos, segetes, vinetaque læta
 Collibus, & campis ut haberent, atque olearum
 Cærulea distinguens inter plaga currere posset
 Per tumulos, & convalleis, camposque profusa :
 Ut nunc esse vides vario distincta lepore 1375
 Omnia, quæ pomis interstita dulcibus ornant,
 Arbustisque tenent felicibus obstita circum.

At liquidas avium voces imitaries ore
 Ante fuit multo, quam lævia carmina cantu
 Concelebrare homines possent, aureisque juvare. 1380
 Et Zephyri cava per calamorum sùbila primum
 Agrestis docuere cavas inflare cicutas.
 Inde minutatim dulces didicere querelas,
 Tibia quas fundit digitis pulsata canentum,
 Avia per nemora, ac sylvas saltusque reperta, 1385
 Per loca pastorum deserta, atque otio dia :
 Sic unum quicquid paullatim protrahit ætas
 In medium, ratioque in luminis eruit oras.
 Hæc animos ollis mulcebant atque juvabant
 Cum sat ate cibi ; nam tum sunt omnia cordi. 1390
 Sæpe itaque inter se prostrati in gramine molli
 Propter aquæ rivum, sub ramis arboris aluæ,
 Non magnis opibus jucunde corpora habebant :
 Præsertim cum tempestas ridebat, & anni
 Tempora pingebant viridanteis floribus herbas, 1395
 Tum joca, tum sermo, tum dulces esse cachlani
 Musæcæ : agrestis enim tum musa vigebat

Tum caput, atque humeros plexis redimire coronis,
 Floribus, & foliis lascivia læta monebat :
 Atque extra numerum procedere membra moventeis
 Duriter, & duro terram pede pellere matrem : 1401
 Unde oriebantur risus, dulcesque cachinni,
 Omnia quod nova tum magis hæc, & mira vigeant.
 Et vigilantibus hinc aderant solatia somni,
 Ducere multimodis voces, & flectere cantus ; 1405
 Et supera calamos unco percurrere labro :
 Unde etiam vigiles nunc hæc accepta tuentur,
 Et numerum servare genus didicere ; neque hilo
 Majorem interea capiunt dulcedini fructum,
 Quam sylvestre genus capiebat terrigenarum. 1410
 Nam quod adest præsto, nisi quid cognovimus ante
 Suavius, in primis placet, & pellere videtur ;
 Posteriorque fere melior res illa reperta
 Perdit, & immutat sensus ad pristina quæque.
 Sic odium coepit glandis : sic illa relicta 1415
 Strata cubilla sunt herbis, & frondibus aucta.
 Pellis item cecidit, vestis contempta serina' est,
 Quam reor invidia tali tunc esse repertam ;
 Ut lethum infidiis, qui gessit primus, obiret :
 Et tandem inter eos distractum, sanguine multo 1420
 Dispersisse, neque in fructum convertere quisse.
 Tunc igitur pelles, nunc aurum, & purpura curis
 Exercent hominum vitam, belloque fatigant :
 Quo magis in nobis, ut opinor, culpa residit.
 Frigus enim nudos sine pellibus excruciat 1425
 Terrigenas : at nos nil lædit veste carere
 Purpurea, atque auro, signisque ingentibus apta ;
 Dum plebeia tamen sit, quæ defendere possit.
 Ergo hominum genus incassum, frustra laborat,
 Semper & in curis consumit inanibus ævum ; 1430
 Nimirum, quia non cognovit, quæ sit habendi
 Finis, & omnino quoad crescat vera voluptas :
 Idque minutatim vitam provexit in altum,
 Et belli magnos commovit funditus æstus.
 At vigiles mundi magnum & versatile templum 1435

sol & luna suo lustrantes lumine circum
 Perdocuere homines annorum tempora verti,
 Et certa ratione geri rem, atque ordine certo.

Jam validis septi debebant turribus ævum,
 Et divisa colebatur, discretaque tellus : 1440

Tum mare velivolam florebat navibu' pandis :
 Auxilia, & socios jam pacto fodere habebant :
 Carminibus cum res gestas corpore poetæ
 Tradere : nec multo priu' sunt elementa reperta.
 Propterea, quid sit prius actum respicere ætas 1445
 Nostra nequit, nisi qua ratio vestigia monstrat.

Navigia, atque agri culturas, moenia, leges,
 Arma, vias, vesticis, & cætera de genere horum,
 Præmia, delicias quoque vitæ funditus omneis,
 Carmina, picturas, & dædala signa polire, 1450

Ufus, & impigræ simul experientia mentis
 Paullatim docuit pedetentim progredientes.
 Sic unum quicquid paullatim protrahit ætas
 In medium, ratioque in luminis eruit oras.
 Namque aliud ex alio clarescere corde videmus 1455
 Artibus, ad summum donec venire cacumen.

T. LUCRETII CARI

D E

RERUM NATURA

LIBER VI

PRIMÆ frugiferos fœtus mortalibus ægris
 Dididerunt quondam præclaro nomine Athenæ,
 Et recreaverunt vitam, legesque rogarunt :
 Et primæ dederunt solatia dulcia vitæ,
 Cum genere vitum tali cum corde repertum, 5
 Omnia veridico qui quondam ex ore profudit ;
 Cujus & extincti propter divinæ reperta
 Divulgata, venit jam ad cœlum gloria fertur.
 Nam cum vidit hic, ad vitum quæ flagitat usus,
 “ Et, per quæ possent vitam consistere tutam, 10
 Omnia jam ferme mortalibus esse parata :
 Divitiis homines, & honore, & laude potentes
 Affluere, atque bona naturæ excellere fama :
 Nec minas esse domi cuiquam tamen anxia corda,
 Atque animum infœtis eogi servire querelis : 15
 Intellexit, ibi vitum vas efficere ipsam,
 Omniaque illius vitio corrumpier intus,
 Quæ conlata foris, & commoda cunque venirent ;
 Partim quod fluxum, pertusumque esse videbat,
 Ut nulla posset ratione explerier unquam ; 20
 Partim quod tetro quasi conspurcare sapore
 Omnia cernebat, quæcunque receperat intus.
 Veridicis igitur purgavit pectora dictis,
 Et finem statuit euppædinis atque timoris, 24
 Exposuitque bonum iustumque, quo tendimus omnes,
 Quid foret atque viam monstravit tramite prono,
 Quæ possemus ad id recto contendere cursu :
 Quidve mali foret in sebus mortalibus passim,
 Quod fuerat naturæ vi, varioque volaret,

Q 2

Seu casu, seu vi, quod sic natura parasset : 30
 Et quibus e portis occurri cuique deceret :
 Et genus humanum frustra plerumque probavit
 Volvere curarum tristis in pectore fluctus.
 Nam veluti pueri trepidant, atque omnis cæcis
 In tenebris metuunt : sic nos in luce timemus 35
 Interdum, nihilo quæ sunt metuenda magis, quam
 Quæ pueri in tenebris pavitant, finguntque futura.
 Hunc igitur terrorem animi, tenebrasque necesse est
 Non radii solis, nec lucida tela diei
 Discutiant, sed naturæ species, ratioque : 40
 Quo magis inceptum pergam pertextere dictis.
 Et quoniam docui, mundi mortalia templa
 Esse, & nativo consistere corpore cælum ;
 Et quæcunque in eo sunt, sientque, necesse
 Est ea dissolvi : quæ restant percipe porro ; 45
 Quandoquidem semel insignem conscendere curram
 Vincendi spes hortata est, atque obvia cursu
 Quæ fuerant sunt placato conversa furore.
 Cætera, quæ fieri in terris, cœloque tuentur
 Mortales, pavidis cum pendent mentibus sæpe, 50
 Efficiant animos humileis formidine divum,
 Depressosque premunt ad terram / propterea quod
 Ignorantia causarum conferre Deorum
 Cogit ad imperium res, & concedere regnum : &
 Quorum operum causas nulla ratione videre 55
 Possunt, hæc fieri divino numine rentur.
 Nam bene qui didicere Deos securum agere ævum,
 Si tamen interea mirantur, quæ ratione
 Quæque geri possint, præsertim rebus in illis,
 Quæ supra caput ætheriis cernuntur in oris, 60
 Rursus in antiquas referuntur religiones,
 Et dominos acris asciscunt, omnia posse
 Quos miseri credunt, ignari quid queat esse,
 Quid nequeat ; finita potestas denique cuique
 Quanam sit ratione, atque alte terminus hærens : 65
 Quo magis etrantes tota regione feruntur.
 Quæ nisi respuis ex animo, longeque remittis,
 Diis indigna putando, alienaque pacis eorum ;

Delibrata Deum per te tibi numina sancta
 Sæpe aderunt: non quod violari summa Deum vis 70
 Possit, ut ex ira potius petere imbibat acris ;
 Sed quia tute tibi placida cum pace quietos
 Constitues magnos irarum volvere fluctus ;
 Nec delubra Deum placido cum pectore adibis ;
 Nec, de corpore quæ sancto simulacra feruntur, 75
 In mentis hominum divinæ nuntia forme,
 Suscipere hæc animi tranquilla pace valebis.
 Inde videre licet, qualis jam vita sequatur.
 Quam quidem ut a nobis ratio verissima longe
 Rejiciat, quanquam sunt a me multa profata, 80
 Multa tamen restant, & sunt ornanda politis
 Versibus, & ratio cœli, speciesque tenenda :
 Sunt tempestates, & fulmina clara canenda,
 Quid faciant, & qua de causa quæque ferantur,
 Ne trepides cœli divisis partibus amens, 85
 Unde volans ignis pervenerit, aut in utram se
 Verterit hinc partem : quo pacto per loca septa
 Insnuarit, & hinc dominatus ut extulerit :
 Quorum operum causas nulla ratione videre
 Possunt, ac fieri divino numine rentur. 90

Tu mihi supremæ præscripta ad candida calcis
 Currenti spatium præmonstra callida Musa,
 Calliope, requies hominum, divumque voluptas ;
 Te duce ut insignem capiam cum laude coronam.

Principio, tonitru quatuntur cœrula cœli 95
 Propterea, quia concurrunt sublime volantes
 Ætheriæ nubes contra pugnantibu' ventis.
 Nec fit enim sonitus cœli de parte serena,
 Verum ubicunque magis denso sunt agmine nubes,
 Tam magis hinc magno fremitus fit murmure sæpe.
 Præterea, neque tam condenso corpore nubes 101
 Esse queunt, quam sunt lapides, ac tigna : neque autem
 Tam tenues, quam sunt nebulæ, fumique volantes.
 Nam aut cadere abrupto deberent pondere pressæ,
 Ut lapides ; aut, ut fumus, constare nequirent, 105
 Nec cohibere niveis gelidas, & grandinis imbreis.

Dant etiam sonitum patuli super æquora mundi,

Carbasus ut quondam magnis intenta theatris
 Dat crepitum malos inter jactata, trabeisque :
 Ipatendum perscissa furit petulantibus Euris, 110
 Et fragileis sonitus chartarum commeditatur :
 Id quoque enim genus in tonitru cognoscere possis,
 Aut ubi suspensam vestem, chartasve volanteis
 Verberibus venti versant, planguntque per auras. 114

Fit quoque enim interdum, ut non tam concurrere nubes
 Frontibus adversas possint, quam de latere ire
 Diverso motu radentes corpori tractum :
 Aridus unde aureis terget sonus ille, diuque
 Docktur, exierit donec regionibus arctis.

Hoc etiam pacto tonitru concussa videntur 120
 Omnia sæpe gravi tremere, & divolsa repente
 Maxima dissiluisse capæis mœnia mundi,
 Cum subito validi venti conlecta procella
 Nubibus intorsit sese, conclusaque ibidem
 Turbine versanti magis ac magis undique nubem 125
 Cogit, uti fiat spissio cava corpore circum.
 Post ubi commovit vis ejus, & impetus acer,
 Tum perterricrepro sonitu dat missa fragorem.
 Nec mirum, cum plena animæ vesicula parva
 Sæpe ita dat pariter sonitum displosa repente. 130

Est etiam ratio, cum venti nubila perflant,
 Cur sonitus faciant : etenim ramosa videmus
 Nubila sæpe modis multis, atque aspera ferri.
 Scilicet ut crebram sylvam cum flamina Cauri
 Perflant, dant sonitum frondes, ramique fragorem ; 135
 Fit quoque, ut interdum validi vis incita venti
 Percindat nubem perfringens impete recto.
 Nam quid possit ibi flatus, manifesta docet res.
 Hic, ubi lenior est, in terra cum tamen alta
 Arbusta evolvens radicibus haurit ab imis. 140

Sunt etiam fluctus per nubila, qui quasi murmur
 Dant infringendo graviter : quod item fit in altis
 Fluminibus, magnoque mari, cum frangitur æstu.
 Fit quoque ubi e nube in nubem vis incidit ardens
 Fulminis ; hæc multo si forte humore receptit 145

Ignem, continuo ut magno clamore trucidet :
 Ut calidis candens ferrum e fornacibus olim
 Stridit, ubi in gelidum propere demersimus imbrem.

Aridior porro si aubes accipit ignem,
 Uritur ingenti sonitu succensa repente : 150
 Lauricomos ut si per monteis flamma vagetur,
 Turbine ventorum comburens impete magno.
 Nec res ulla magis, quam Phœbi Delphica laurus
 Terribili sonitu flamma crepitante crematur.

Denique sæpe geli multus fragor, atque ruina 155
 Grandinis, in magnis sonitum dat nubibus alte.
 Ventus enim cum confertit, franguntur in arcum
 Concreti montes nimborum, & grandine missi.

Fulgit item, nubes ignis cum semina multa
 Excussere suo concursu, seu lapidem si 160
 Percutiat lapis, aut ferrum, nam tum quoque lumen
 Exsilit, & claras scintillas dissipat ignis.

Sed tonitrum fit uti post auribus accipiamus,
 Fulgere quam cernant oculi, quis semper ad aureis
 Tardius adveniunt, quam visum quæ moveant res. 165
 Id licet hinc etiam cognoscere : cedere siquem
 Ancipiti videas ferro procul arboris auctum,
 Ante fit ut cernas ictum, quam plaga per aureis
 Det sonitum : sic fulgorem quoque cernimus ante
 Quam tonitrum accipimus, pariter qui mittitur igni, 170
 E simili causa, & concursu natus eodem.

Hoc etiam pacto volucris loca lumine tingunt
 Nubes, & tremulo tempestas impete fulgit.
 Ventus ubi invasit nubem, & versatus ibidem
 Fecit, ut ante, cavam, docui, spissescere nubem, 175
 Mobilitate sua serviscit ; ut omnia motu
 Percalefacta vides ardescere : plumbea vero
 Glans etiam longo cursu volvenda liquefcit.
 Ergo fervidus hic nubem cum percidit atram,
 Dissipat ardoris quasi per vim expressa repente 180
 Semina, quæ faciunt nistantia fulgura flammæ :
 Inde sonus sequitur, qui tardius adicit aureis,
 Quam quæ perveniunt oculos ad lumina nostros.

Scilicet hoc densis sit nubibus, & simul alto
Exstructis aliis alias super impete miro. 185

Nec tibi sit fraudi, quod nos inferne videmus
Quam sint lata magis, quam sursum exstructa quid extent;
Contemplator enim cum montibus adsimilata
Nubila portabunt venti transversa per auras:
Aut ubi per magnos monteis cumulata videbis 190
Insuper esse aliis alia, atque urgere superna
In statione locata sepelitis undique ventis:

Tum poteris magnas moleis cognoscere eorum,
Speluncasque velut saxi pendentibus structas
Cernere, quas venti cum, tempestate coorta, 195
Complerunt, magno indignantur murmure clausi
Nubibus, in caveisque ferarum more minantur:
Nunc hinc, nunc illinc fremitus per nubila mittunt:
Quarentasque viam circumversantur, & ignis
Semina convolvunt e nubibus: atque ita cogunt 200
Multa, rotantque cavis flammam fornacibus intus,
Donec divolsa fulserunt nube corusci.

Hac etiam sit uti de causa mobilis ille
Devolet in terram liquidi color aureus ignis,
Semina quod nubeis ipsa, permulta necesse est 205
Ignis habere: etenim cum sunt humore sine ullo,
Flammeus est plerumque color & splendidus ovis.
Quippe etenim solis de lumine multa necesse est
Concipere, ut merito rubeant, igneisque profundant.
Hæc igitur cum ventus agens contrahit in unum, 210
Compressitque locum cogens; expressa profundant
Semina, quæ faciunt flammæ fulgere colores.

Fulgit item, cum rarefunt quoque nubila cœli.
Nam cum ventus eas leviter diducit eunteis,
Dissolvitque, cadant ingratis illa necesse est 215
Semina, quæ faciunt fulgorem: tum sine tetro
Terrore, & tonitu fulgit, nulloque tumultu.

Quod superest, quali natura prædita consent
Fulmina, declarant ictus, & inusta vapore
Signa, notæque graveis halantes sulfuris aeras. 220
Ignis enim suat hæc, non venti signa, neque imbris.

Præterea, per se accendunt quoque tecta domorum,
 Et celeri flamma dominantur in ædibus ipsis.
 Hunc tibi subtilem cum primis ignibus ignem
 Constituit natura minutis, mobilibusque 225
 Corporibus, cui nil omnino obistere possit.
 Tranſit enim valide fulmen per ſepta domorum,
 Clamor uti, ac voces : tranſit per ſaxa, per æra :
 Et liquidum puncto facit æs in tempore, & aurum.
 Curat item ut vasis integris vina repente 230
 Diffugiant ; quia nimirum facile omnia circum
 Conlaxat, rareque facit lateramina vasis,
 Adveniens calor ejus ut inſinuatur in ipſum, et
 Mobiliter ſolvens differt primordia vini :
 Quod ſolis vapor ætatem non poſſe videtur 235
 Efficere, uſqueadeo pollens ſervore coarſco :
 Tanto mobilior vis. & dominantior hæc eſt.
 Nunc ea quo pacto gignantur, & impete tanto
 Fiant, ut poſſint iſtu d ſcludere turreis,
 Diſturbare domos, avellere tigna, trabecque, 240
 Et monumenta virum demoliri, atque ciere,
 Exanimare homines, pecudes proſternere paſſim :
 Cætera de genere hoc qua vi facere omnia poſſint,
 Expediam, neque te in promiſſis plura morabor.
 Fulmina gigner e craſſis, alteque putandum'eſt 245
 Nubibus exſtructis ; nam cœlo nulla ſereno,
 Nec leviter denſis mittuntur nubibus unquam.
 Nam dubio procul hoc fieri manifeſta docet res,
 Quod tunc per totum concreſcunt æra nubes
 Undique, uti tenebras omneis Acherunta reamur 250
 Liquiſſe, & magnas cœli compleſſe cavernas :
 Uſqueadeo tetra nimborum nocte coorta
 Impendent atræ formidinis ora ſuperne,
 Cum commoliri tempeſtas fulmina cœptat.
 Præterea, perſæpe niger quoque per mare nimbus,
 Ut picis e cœlo demiſſum flumen, in undas
 Sic cadit, & fertur tenebris procul, & trahit atram
 Fulminibus gravidam tempeſtatem, atque procellis,
 Ignibus, ac ventis cum primis ipſe repletus :

In terra quoque ut horrescant, ac testa requirant. 269
 Sic igitur supera nostrum caput esse putandum est
 Tempestatem altam : neque enim caligine tanta
 Obruerent terras, nisi inædificata superne
 Mæta forent multis exempto nubila sole :
 Nec tanto possent hæc terras opprimere imbri, 265
 Flumina abundare ut facerent, camposque natæ,
 Si non extructis foret alte nubibus æther.

His igitur ventis, atque ignibus omnia plena
 Sæat ; ideo passim fremitus, & fulgura fiunt :
 Quippe etenim supera docui, permulta vaporis 270
 Semina habere : cavas nubes ; & multa necesse est
 Concipere ex solis radiis, ardoreque eorum.
 Hic ubi ventus eas idem qui cogit in unum
 Sorte locum quemvis, expressit multa vaporis
 Semina, seque simul cum eo commiscuit igni : 275
 Insinuatus ibi vortex versatur in alto,
 Et calidis sævit fulmen fornacibus intus.
 Nam duplici ratione accenditur ; ipse sua nam
 Mobilitate calefcit, & e contagibus ignis.
 Inde ubi percaluit vis venti, vel gravis ignis, 280
 Impetus inæscit : maturum tum quasi fulmen
 Percinquit subito nubem, ferturque coruscis
 Omnia luminibus hustrans loca percitus ardor :
 Quem gravis insequitur sonitus, displosa repente
 Opprimere ut cœli videantur templa superne. 285
 Inde tremor terras graviter pertentat, & altum
 Murmura percurrunt cœsum : nam tota sere tum
 Tempestas concussa tremit, fremitusque moventur :
 Quo de concussu sequitur gravis imber, & uber,
 Omnis uti videatur in imbrem vertier æther, 290
 Atque ita præcipitans ad diluvium revocare :
 Tantus discidio nubes, ventique procella,
 Mittitur ardenti sonitus cum provolat istu.

Est etiam cum vis extrinsecus incita venti
 Incidit in validam maturo fulmine nubem : 295
 Quam cum percussit, extemplo cadit igneus ille
 Vortex, quod patrio vocitamus nomine fulmen.

Hoc fit idem in parteis alias, quocunque tulit vis.

Fit quoque ut interdum venti vis missa sine igni,
 Ignescat tamen in spatio, longoque meatu, 300

Dum venit, amittens in cursu corpora quædam
 Grandia, quæ nequeunt pariter penetrare per auras ;
 Atque alia ex ipso contradens aëre portat
 Parvula, quæ faciunt ignem commissa volando :
 Non alia longe ratione, ac plumbea sæpe 305
 Pervida fit glans in cursu, cum multa rigoris
 Corpora dimittens ignem concepit in auris.

Fit quoque, ut ipsius plagæ vis excitet ignem,
 Frigida cum venti pepulit vis missa sine igni :
 Nimirum quia cum vehementi perculit ictu, 310
 Confluere ex ipso possunt elementa vaporis ;
 Et simul ex illa, quæ tum res excipit ictum,
 Ut lapidem ferro cum cædimus, evolat ignis :
 Nec quod frigida vis sit ferri, hoc secius illa
 Semina concurrunt calidi fulgoris ad ictum : 315
 Sic igitur quoque res ascendi fulmine debet,
 Opportuna fuit si forte, & idonea flammis.
 Nec temere omnino plane vis frigida venti
 Esse potest, ex quo tanta vi immissa superne est :
 Quin prius in cursu si non accenditur igni, 320
 At tepescit tamen veniat commissa calore.

Mobilitas autem sit fulminis, & gravis ictus,
 Et celeri ferme pergunt sic fulmina lapsu :
 Nubibus ipsa quod omnino prius incita se vis
 Conligit, & magnum comamen sumit eundi. 325
 Inde, ubi non potuit nubes capere impetis auctum,
 Exprimitur vis, atque ideo volat impete miro,
 Ut validis quæ de tormentis missa feruntur.

Adde quod e parvis, ac lævibus est elementis:
 Nec facile est tali naturæ obistere quicquam : 330
 Inter enim fugit, ac penetrat per rara viarum.
 Non igitur multis offensibus in remorando
 Hæsitat : hæc ob rem celeri volat impete habens.

Deinde, quod omnino natura pondera deorsum
 Omnia nituntur : cum plaga sit addita vero, 335

Mobilitas duplicatur, & impetus ille gravescit,
 Ut vehementius, & citius, quaecunque morantur
 Obvia, discutiat plagis, itinerque sequatur.

Denique, quod longo venit impete, sumere debet
 Mobilitatem, etiam atque etiam quae crescit eundo, 340
 Et validas augeat vireis, & roborat lectum.

Nam facit, ut, quae sint illius semina cunq̃ue,
 E regione locum quasi in unum cuncta ferantur,
 Omnia conjiciens in eum volventia cursum.
 Forſan & ex ipſo veniens trahat aëre quædam 345
 Corpora, quæ plagis intendunt mobilitatem.

Incoluſiſque venit per res, atque integra tranſit
 Multa, foraminibus liquidis quia travolat ignis.
 Multaque perfringit, cum corpora fulminis ipſa
 Corporibus rerum inciderint, qua texta tenentur. 350

Diſſolvit porro facile æſ, aurumque repente
 Conſerveſcit; e parvis quia facta minute
 Corporibus viſ eſt, & levibus ex elementis
 Quæ facile inſinuantur, & inſinuata repente
 Diſſolvunt nodos omnis, & vincula relaxant. 355

Autumnoque magis ſtellis fulgentibus alta
 Concutiſur cæli domus undique, totaque tellus;
 Et cum tempora ſe veris florentia pandunt.
 Frigore enim deſunt ignes, ventique calore
 Deſiciunt, neque ſunt tam denſo corpore nubes. 360

Inter utrumque igitur cum cæli tempora conſtant,
 Tum variæ cauſæ concurrunt fulminis omnes.
 Nam fretus ipſe anni permixcet frigis, & æſtum:
 Quorum utrumque opus eſt fabricanda ad fulmina nobis
 Ut diſcordia ſit rerum, magnoque tumultu 365
 Ignibus, & ventis furibundus fluctuet aër.

Prima caloris enim pars, & poſtrema rigoris,
 Tempus id eſt vernum: quare pugnare neceſſe eſt
 Diſſimiles in ſe res, turbareque miſtas.
 Et calor extremus primo cum frigore miſtus 370
 Volvitur, autumnus quod fertur nomine tempus.
 Hic quoque conſigunt hiemes æſtatibus acres.
 Propterea ſunt hæc bella anni nominanda:

Nec mirum est in eo si tempore plurima fiunt
Fulgmina, tempestasque cictur torbida coelo, 175
Ancipiti quoniam bello turbatur utrinque,
Hinc flammis, illinc ventis, humoreque misto.

Hoc est Igniferi naturam fulminis ipsam
Perspicere, & qua vi faciat rem quamque videre :
Non Tyrrhena retro volventem carmina frustra 300
Indicia occultæ divum perquirere mentis,
Unde volans ignis pervenerit, aut in utram se
Verterit hic partem, quo pacto per loca septa
Insinuarit, & hinc dominatus ut extulerit se,
Quidve nocere queat de coelo fulminis ictus. 355

Quod si Jupiter atque alii fulgentia divi
Terrifico quatiant sonitu coelestis templi,
Et jaciunt igneis, quo cuique est cumque voluptas,
Cur, quibus incautum scelus averabile cumque est,
Non faciunt, isti flammæ ut fulguris halent 370
Pectore perfixo, documen mortalibus acre ?
Et potius nullæ sibi turpis consciu' rei
Volvitur in flammis innoxius, inque peditur,
Turbine coelesti subito correptus & igni ?

Cur etiam loca sola petunt, frustra que laborant ? 395
An con brachia infefaciunt, firmantque lacertos ?
In terraque Patria cur telum perpetuantur
Obtundi ? cur ipse finit, neque parit in hostis ?

Denique, cur nunquam coelo jacti undique puro
Jupiter in terras fulmen, sonitusque profundit ? 400
An simul ac nubes successore, ipse in eos tum
Descendit prope ut hinc teli determinet ictus ?
In mare qua porro mittit ratione ? quid undas
Arguit, & liquidam molem, camposque natantes ?

Præterea, si vult cavemus fulminis ictum, 405
Cur dubitat facere, ut possimus cornere missum ?
Si nec opinantis autem vult opprimere ignem,
Cur tonat ex illa parte, ut vitare queamus ?
Cur tenebras ante, & fremitus, & murmura concit ?
Et simul in multas partes qui credere possis 410
Mittere ? an hoc ausis nunquam contendere factum,

Ut fierent istius uno sub tempore plures ?
 At sæpe 'st numero factum, fierique necesse 'st,
 Ut plueret in multis regionibus, & cadere imbreis,
 Fulmina sic uno fieri sub tempore multa. 415

Postremo, cur sancta Deum delubra, suisque
 Discutit infesto præclaras fulmine sedes,
 Et bene facta Deum frangit simulacra ? suisque
 Demit imaginibus violento vulnere honorem ?
 Altaque cur plerumque petit loca ? plurimaque hujus
 Montibus in summis vestigia cernimus ignis ? 421

Quod superest, facile 'st ex his cognoscere rebus,
 Περὶ ἧρας Graii quos ab re nominatarunt,
 In mare qua missi veniant ratione superne.
 Nam sit, ut interdum tanquam demissa columna 425
 In mare de cœlo descendat, quam freta circum
 Fervescunt graviter spirantibus incita flabris :
 Et quæcunque in eo tum sunt deprensa tumultu
 Navigia, in summum veniunt vexata periculum.
 Hoc fit, ubi interdum non quit vis incita venti 430
 Rumpere, quam cœpit, nubem ; sed deprimit, ut sit
 In mare de cœlo tanquam demissa columna
 Paullatim, quasi quid pugno, brachisque superne
 Conjecta tradatur, & extendatur in undas :
 Quam cum discidit, hinc prorumpitur in mare venti
 Vis, & fervorem mirum concinnat in undis. 436
 Versabundus enim turbo descendit, & illam
 Deducit pariter lento cum corpore nubem.
 Quam simul ac gravidam detruisit ad æquora ponti,
 Ille in aquam subito totum se immittit, & omne 440
 Excitat ingenti sonitu mare fervere cogens.

Fit quoque, ut involvat venti se nubibus ipso
 Vortex corradens ex aëre semina nubis,
 Et quasi demissum cœlo prestera imitetur.
 Hic ubi se in terras demisit, dissolvitque, 445
 Turbinis immanem vim provomit, atque procellæ.
 Sed quia sit raro omnino, monteisque necesse 'st
 Officere in terris ; apparet crebrius idem
 Prospectu maris in magno, cœloque patenti.

Nubila concresecant, ubi corpora multa volando 450

Hoc super in cœli spatio coiere repente
 Asperiora, modis quæ possint indupedita
 Exiguâ, tamen inter se comprehensa teneri.
 Hæc faciunt primum parvas consistere nubeis;
 Inde ea comprehendunt interse, conque gregantur, 45
 Et conjungendo crescunt, ventisque feruntur
 Usqueadeo, donec tempestas sæva coorta' sit.

Fit quoque uti montis vicina cacumina cœlo
 Quam sint quæque magis, tanto magis edita fument
 Assidue fulvæ nubis caligine crassa; 46
 Propterea, quia cum consistunt nubila primum,
 Ante videre oculi quam possint tenuia, venti
 Portantes cogunt ad summa cacumina montis.
 Hic demum sit, uti turba majore coorta,
 Condensa, ac stipata simul cernantur, & udo 465
 Vertice de montis videantur surgere in æthram.

“ Nam loca declarat sursum ventosa patere
 “ Res ipsa, & sensus, monteis cum ascendimus altos.

Præterea, permulta mari quoque tollere toto
 Corpora naturam, declarant littore vestes 47
 Suspensæ, cum concipiunt humoris adhæsum.
 Quo magis ad nubeis angendas multa videntur
 Possè quoque e falso consurgere momine ponti.
 “ Nam ratio cum sanguine abest humoribus omnis.

Præterea, fluviiis ex omnibus, & simul ipsa 47;
 Surgere de terra nebulas, æstumque videmus:
 Quæ velut halitus, hinc ita sursum expressa feruntur,
 Suffunduntque sua cœlum caligine, & altas
 Sufficiunt nubeis paulatim conveniundo.
 Urget enim quoque signiferi super ætheris æstus, 48
 Et quasi densendo subtexit cæcula nimbis.

Fit quoque, ut hunc veniant in cœtum extrinsecus illa
 Corpora, quæ faciunt nubeis, nimbosque volanteis.
 Innumerabilem enim numerum, summamque profundi
 Esse infinitam docui: quantaque volarent 485
 Corpora mobilitate, ostendi, quamque repente
 Immemorable per spatium transire solerent.
 Haud igitur mirum' sit, si parve tempore sæpe

Tam magnos monteis tempestas, atque tenebras
Cooperiant maria, ac terras, impensa superne. 404

Undique quandoquidem per caulas ætheris omnis,
Et quasi per magni circum spiracula mundi
Exitus, introitusque elementis redditus extat.

Nunc age, quo pacto pluvius concreseat in altis
Nubibus humor. & in terras demissus ut imber 405

Decidat, expediam. Primum jam semina aquarum
Multa simul vincam confluere nubibus ipsi
Omnibus ex rebus, pariterque ita crescere utrasque,
Et nubes, & aquam, quæcunque in nubibus extat,
Ut pariter nobis corpus cum sanguine crescit, 500

Sudor item atque humor quicunque est denique membris.

Concipiunt etiam multum quoque sæpe marinum

Humorem, veluti pendentia vellera lanæ,

Cum supera magnum venti mare nubila portant.

Consimili ratione ex omnibus amnis humor 505

Tollitur in nubes: quo cum bene semina aquarum

Multa modis multis convenere undique adaucta:

Confertæ nubes vi venti mittere certant

Dupliciter: nam vis venti contrudit, & ipsa

Copia nimborum, turba majore coorta, 510

Urget, & e superno premit, ac facit effluere imbres.

Præterea, cum rarefcunt quoque nubila ventis,

Aut dissolvuntur solis super ista calore;

Mittunt humorem pluvium stillantque, quasi igni

Cera super calido tabescens multa liquefcant. 515

Sed vehemens imber sit, ubi vehementer utroque

Nubila vi cumulata premuntur, & impetu venti.

At retinere diu pluviae, longumque morari

Consueverunt, ubi multa fuerunt semina aquarum;

Atque aliis aliæ nubes, nimbi que rigantes 520

Insuper, atque omni vulgo de parte feruntur;

Terraque cum fumans humorem tota rehalat.

Nunc ubi sol radiis tempestatem inter opacam

Adversa fulsit nimborum aspergine contra:

Tam color in nigris existit nubibus argui. 525

Cætera, quæ sursum crescunt, sursumque creantur,
 Et quæ concrescunt in nubibus omnia, prorsum
 Omnia, nix, venti, grando, gelidæque pruinae,
 Et vis magna gelli, magnum duramen aquarum,
 Et mora, quæ fluvios passim refrænât eunteis : 530
 Perfacil' est tamen hæc reperire, animoque videre,
 Omnia quo pacto fiant, quareve creentur,
 Cum bene cognoris, elementis reddita quæ sint.

Nunc age, quæ ratio terræ motibus extet,
 Percipe : & in primis terram fac ut esse rearis 535
 Subter item, ut supera' sit ; ventis, atque undique plenam
 Speluncis, multosque lacus multasque lacunas
 In gremio gerere, & rupeis, deruptaque saxa :
 Multaque sub tergo terræ flumina tecta
 Volvere vi fluctus, submersaque saxa putandum' est : 540
 Undique enim similem esse sui, res postulat ipsa.

His igitur rebus subjunctis, suppositisque ;
 Terra superæ tremit magnis concussa ruinis
 Subter, ubi ingenteis speluncas subruit ætas :
 Quippe cadunt toti montes, magnoque repente 545
 Concussu, late dissipant inde tremores :
 Et merito, quoniam plaustris concussa tremiscunt
 Tecta viam propter non magno pondere tota.
 Nec minus exultant, ubi currus fortis equum vis
 Ferratos utrinque rotarum succutit orbeis. 550

Fit quoque, ubi magnas in aquæ, vastasque lacunas
 Gleba vetustate e terra provolvitur ingens,
 Ut jactetur aqua, & fluctu quoque terra vacillet :
 Ut vas in terra non quit constare, nisi humor
 Destitit in dubio fluctu jactarier intus. 555

Præterea, ventus cum per loca subcava terræ
 Conlectus parti ex una procumbit, & urget
 Obnixus magnis speluncas viribus altas ;
 Incumbit tellus, quo venti prona premit vis :
 Tum, supera terram quæ sunt extructa domorum, 560
 Ad cælumque magis quanto sunt edita quæque,
 Inclinata minent in eandem prodita partem,
 Prostrataque trabes impendent ire paratæ,

Et metuunt magni naturam credere mundi
 Exitiale aliquod tempus, clademque manere, 565
 Cum videant tantam terrarum incumbere molem.
 Quod nisi respirent venti, non ulla refrænet
 Res, neque ab exitio possit reprendre cunctis :
 Nunc quia respirant alternis, inque gravescent,
 Et quasi conlecti redeunt, ceduntque repulsi ; 570
 Sæpius hanc ob rem minuitur terra ruinas,
 Quam facit: inclinatur enim, retroque recellit,
 Et recipit prolapsa suas se in pondere sedes :
 Hac igitur ratione vacillant omnia testæ,
 Summa magis mediis, media imis, ima perhilum. 575

Est hæc ejusdem quoque magni causa tremoris,
 Ventus ubi, atque animæ subito vis maxima quondam,
 Aut extrinsecus, aut ipsa a tellure coorta
 In loca se cava terræ conjecit, ibique
 Speluncas inter magnas fremit ante tumultu : 580
 Versabundaque portatur, post incita cum vis ;
 Exagitata foras erumpitur, & simul artam
 Diffidens terram magnum concinnat hiatum :
 In Tyria Sidone quod accidit, & fuit Ægia
 In Peloponneso : quas exitus hic animæ 585
 Disturbât urbeis, & terræ motus obortus !
 Multaque præterea ceciderunt moenia magna
 Motibus in terris, & multis per mare pectus
 Subsedere suis pariter cum civibus urbes.
 Quod nisi prorumpit, tamen impetus ipsæ animæ 590
 Et fera vis venti per crebra foramina terræ
 Dispertitur, ut horror ; & incutit inde tremorem :
 Frigus uti nostros penitus cum venit in artus,
 Concutit invitos cogens tremere atque moveri.
 Ancipiti trepidant igitur terrore per urbeis : 595
 Testæ superne timent, metuunt inferne, cavernas
 Terræ ne dissolvat natura repente :
 Neu distracta suum late dispandat hiatum ;
 Idque suis confusa velit complere ruinis.

Proinde licet, quamvis cælum terramque reantur
 Incorrupta fore æternæ mandata salutis ; 600

Attamen interdum præsens vis ipsa pericli
 Subditat hunc stimulum quadam de parte timoris,
 Ne pedibus raptim tellus subtracta feratur
 In barathrum, rerumque sequatur prodita summa 60;
 Funditus, & fiat mundi confusa ruina.

Nunc ratio reddunda, augmen cur nesciat æquor.
 Principio, mare mirantur non reddere majus
 Naturam, quo tantu' fuit decursus aquarum,
 Omnia quo veniant ex omni flumina parte. 610.
 Adde vagos imbreis, tempestatesque volanteis;
 Omnia quæ maria, ac terras sparguntque, rigantque.
 Adde suos fonteis: tamen ad maris omnia summam
 Guttatim vix instar erunt unius ad augmen:
 Quo minus est mirum, mare non augescere magnum.

Præterea, magnam sol partem detrahit æstu. 615
 Quippe videmus enim vesteis humore madenteis
 Exficcare suis radiis ardentibus solem.
 At pelage multa, & late substrata videmus.
 Proinde licet quamvis ex uno quoque loco sol 620
 Humoris parvam delibet ab æquore partem:
 Largiter in tanto spatio tamen auferet undis.

Tum porro venti magnam quoque tollere partem
 Humoris possunt verrentes æquora ponti:
 Una nocte vias quoniam per sæpe videmus 625
 Siccari, mollisque luticoncrescere crustas.

Præterea, decui multum quoque tollere nubeis
 Humorem magno conceptum ex æquore ponti,
 Et passim toto terrarum spargere in orbe,
 Cum pluit in terris, & venti nubila portant. 630

Postremo, quoniam raro cum corpore tellus
 Est, & conjunctas oras maris undique cingit;
 Debet, ut in mare de terris venit humor aquatim,
 In terras itidem inanare ex æquore falso:
 Percolatur enim virus, retroque remanat 635
 Materies humoris, & ad caput amnis omnis
 Confluit: inde super terras redit agmine dulci,
 Qua via secta semel liquido pede detulit undas.

Nunc ratio quæ sit, per fauceis montis ut Ætnæ

Exspirent ignes interdum turbine tanto, 640
 Expediam: neque enim media de clade coorta
 Flammæ tempestas Siculum dominata per agros
 Finitimis ad se convertit gentibus ora,
 Fumida cum cœli scintillare omnia templa
 Cernentes pavida complebant pectora cura, 645
 Quid moliretur rerum natura novarum.

Hisce tibi rebus late est, alteque videndum,
 Et longe cunctas in partibus dispiciendum,
 Ut reminiscaris, summam rerum esse profundam,
 Et videas, cœlum summæ totius unum 650
 Quam sit parvula pars, & quam multesima conficit:
 Et quota pars homo terræ sit totius unus.
 Quod bene propositum si plane contueare,
 Ac videas plane; mirari multa relinquo.

Num quis enim nostrum miratur, si quis in artus
 Accepit calido febrim fervore coortam, 655
 Aut alium quemvis morbi per membra dolorem?
 Obturgescit enim subito pes, arripit acer
 Sæpe dolor denteis, oculos invadit in ipsos:
 Existit facer ignis, & urit corpore serpens 660
 Quamcumque arripuit partem, repitque per artus;
 Nimirum, quia sunt multarum semina rerum:
 Et satis hæc tellus nobis cœlumque mali fert,
 Unde queat vis immensi procrevere morbi.
 Sic igitur toti cœlo, terræque putandum est 665
 Ex infinito fati omnia suppeditare,
 Unde repente queat tellus concussa moveri,
 Perque mare, & tetras rapidus percurrere turbo,
 Ignis abundare ætæus, flammescere cœlum.
 Id quoque enim fit, & ardescunt cœlestia templa, 670
 Ut tempestates pluviz graviore coortu
 Sunt, ubi forte ita se tetulerunt semina aquarum.

At nimis est ingens incendi turbidus ardor.
 Scilicet, & fluviis, qui non est, maximus eii est
 Qui non ante aliquem majorem vidit: & ingens 675
 Arbor, homoque videtur: & omnia de genere omni,
 Maxima quæ vidit quisque, hæc ingentia fingit:

Cum tamen omnia cum coelo, terraque, marique
Nil sunt ad summam summam totius omnem.

Nunc tamen, illa modis quibus inritata repente 680

Flamma foras vasis ætæ fornacibus efflet,

Expeditam. Primum totius subcava montis

Est natura, fere filicum suffulta cavernis :

Omnibus est porro in speluncis ventus & ær.

Ventus enim fit, ubi est agitando percitus ær. 685

Hic ubi percaluit, calefecitque omnia circum

Saxa furens, qua contingit, terramque, & ab ollis

Excussit calidum flammis velocibus ignem :

Tollit se, ac rectis ita faucibus ejicit alte,

Funditque ardorem longe, longeque favillam 690

Differt, & crassa volvit caligine fumum :

Extruditque simul mirando pondere saxa :

Ne dubites, quin hæc animam turbida sit vis.

Præterea, magna ex parti mare montis ad ejus

Radices frangit fluctus, æstiumque resorbet. 695

Ex hoc usque mari speluncæ montis ad altas

Perveniunt subter fauceis : hæc ire fatendum est,

“ Et penetrare mari penitus res cogit aperto,

Atque efflare foras, ideoque extollere flammæ,

Saxaque subnectare, & arenæ tollere nimbos. 700

In summo sunt vestigium Crateres, ut ipsi

Nominant, nos quas fauceis perhibemus, & ora.

Sunt aliquot quoque res, quarum unam dicere causam

Non satis est, verum pluribus, unde una tamen sit.

Corpus ut exanimatum si quod procul ipse jacere 705

Conspicias hominis ; sit ut omneis dicere causas

Conveniat lethi, dicatur ut illius una.

Nam neque cum ferro, neque frigore vincere possis

Interiisse, neque a morbo, neque forte veneno :

Verum aliquid generis esse ex hoc, quod concio dicat,

Scimus : item in multis hoc rebus dicere habemus. . 711

Nilus in æstui crescit, campisque redundat

Unicus in terris Ægypti totius annis.

Is rigat Ægyptum medium per sæpe calorem,

Aut quia sunt æstate Aquilones ostis contra 715

Anni tempore eo, quo Etesia flabra feruntur;
 Et contra fluvium flantes remorantur, & undas
 Cogentes sarsus replent, coguntque manere.
 Nam dubio procul hæc adverso flabra feruntur
 Flumine, quas gelidis a stellis axis aguntur. 720
 Ille ex æstifera parti venit amnis ab austro
 Inter nigra virum, percoctaque sæcla calore,
 Exorians penitus media ab regione diei.

Est quoque, uti possit magnus congestus arenam
 Fluctibus adversis oppilare ostia contra, 725
 Cum mare permotum ventis ruit intus arenam.
 Quo sit uti pacto liber minus exitus amni,
 Et proclivus item fiat minus impetus undis.

Fit quoque, uti pluvie forsan magis ad caput ejus
 Tempore eo fiant, quo etesia flabra aquilonum 730
 Nubila conjiciunt in eas tunc omnia parteis.
 Scilicet ad mediam regionem ejecta diei
 Cum convenerunt, ibi ad altos denique montes
 Contrusæ nubes coguntur, vique premuntur.

Foris & Æthiopum penitus de montibus altis 735
 Crescat, ubi in campos albas descendere ninguis
 Tabificis subigit radis sol omnia lustrans.

Nunc age, Averna tibi quæ sint loca cumque lacusque,
 Expediam, quali natura prædita consent.

Principio, quod Averna vocantur, nomen id ab re 740
 Impositum est, quia sunt avibus contraria cunctis,
 E regione ea quod loca cum advenere volantes,
 Remigii oblitæ pennarum vela remittunt,
 Præcipitesque cadunt molli cervice profusæ
 In terram, si forte ita fert natura locorum, 745
 Aut in aquam, si forte lacus substratus Averno est.
 Qualls apud Cumas locus est montemque Vesevum,
 Oppleti calidis ubi fumant fontibus auctus.

Est & Athenæis in moenibus, arcis in ipso
 Vertice, Palladis ad templum Tritonidos almæ, 750
 Quo nunquam pennis appellant corpora raucæ
 Cornices, non cum fumant altaria donis:
 Usque adeo fugitant non iras Palladis acreis

LIBER SEXTUS.

191

Pervigili causa, Graium ut cecinere poetæ :

Sed natura loci hoc opus efficit ipsa sua vi.

754

In Syria quoque fertur item locus esse, videri,
Quadrupedes quoque quo simul ac vestigia primum
Intulerint, graviter vis cogat concidere ipsa,
Manibus ut si sint divis mactata repente.

Omnia quæ naturali ratione geruntur,

760

Et quibus e causis fiant, apparet origo :

Janua ne his Orci potius regionibus esse
Credatur possit, hinc animas Acheruntis in oras

Ducere forte deos Mancis inferne reamur :

Naribus alipedes ut cervi sæpe putantur

768

Ducere de latebris serpentina sæcla ferarum.

Quod procul a vera quam sit ratione repulsum,

Percipe : namque ipsa de re nunc dicere conor.

Principio hoc dico, quod dixi sæpe quoque ante,

In terra cujusque modi rerum esse figuras :

770

Multa, homini quæ sunt vitalia : multaque morbos

Incudere, & mortem quæ possint accelerare :

Et magis esse aliis alias animantibus aptas

Res ad vitæ rationem, ostendimus ante,

Propter dissimilem naturam, dissimileisque

778

Texturas inter sese, primasque figuras :

Multa meant inimica per aureis, multa per ipsas

Insinuant nareis infesta atque aspera odore :

Nec sunt multa parum tactu vitanda, nec autem

Aspectu fugienda, saporeque tristia quæ sint.

780

Deinde videre licet quam multæ sint homini res

Acriter infesto sensu, spurcæque, gravesque.

Arboribus primum certis gravis umbra tributa 'st,

Usqueadeo, capitis faciant ut sæpe dolores,

Si quis eas subter jacuit prostratus in herbis.

785

Est etiam in magnis Heliconis montibus arbor

Floris odore hominem tetro consueta necare.

Sed licet hæc ideo terris ex omnia surgunt

Multa modis multis multarum semina rerum,

Quod permista gerit tellus, discretaque tradit.

790

Nocturnumque recens extinctum lumen, ubi acri

Nidore offendit narces confopit ibidem,
Dejicere ut pronos qui morbus sæpe fuit.

Castoreoque gravi mulier sopita recumbit,
Et manibus nitidam teneris opus effluit est, 793
Tempore eo si odorata sit, quo menstrua solvit.

Multaque præterea languentia membra per artus
Solvant, atque animam labefaciunt sedibus intus.

Denique, si in calidis etiam cunster lavacris,
Plenior & folio in fueris ferventis aqua: 800
Quam facile in medio sit uti des sæpe ruinas?

Carbonumque gravis vis, atque odor insinuat
Quam facile in cerebrum, nisi aquam præcepimus ante;

At cum membra hominis percepit fervida febris,
Tum fit odor vini plagæ macilabilis instar. 805

Nonne vides etiam terra quoque sulfur in ipsa
Cignier? & tetro concrefcere odore bitumen?

Denique ubi argenti venas, aurique sequuntur,
Terræ penitus scrutantes abdita ferro:
Qualeis expirat scaptacula subter odores? 810

Quidve mali sit ut exhalent aurata metalla?
Quas hominum reddunt facies? qualeisque colores?

Nonne vides, audisve perire in tempore parvo
Quam soleant, & quam vitæ copia defit,
Quos opere in tali cohibet vis magna? necesse sit 815

Hos igitur tellus omneis exæstuet æstus,
Expitetque foras in aperta, promptaque cœli.

Sic & Averna loca alitibus summittere debent
Mortiferam vim, de terra quæ surgit in auras,
Ut spatium cœli quadam de parte venenet; 820

Quo simul ac primum pennis delata sit ales,
Impediatur ibi cæco conrepta veneno,
Ut cadat e regione loci, qua dirigit æstus:

Quo cum conrult, hæc eadem vis illius æstus,
Reliquias vitæ membris ex omnibus aufert. 825

Quippe etenim primo quasi quandam conciet æstus:

Posterior sit, uti cum jam cecidere veneni
In fontis ipsos, ibi sit quoque vita remonda,
Propterea quod magna mali sit copia circum.

Fit quoque ut interdum vis hæc, atque æstus Averni,
Aëra, qui inter aveis cunque 'st terramque locatus, 831

Discutiat, prope uti locus hinc linquatur inanis :

Cujus ubi e regione loci venere volanteis,
Claudicat extemplo pennarum nifus inanis;
Et conamen utrinque alarum proditur omne. 835

Hic ubi nictari nequeunt, insistereque alis,
Scilicet in terram delabi pondere cogit
Natura ; & vacuum prope jam per inane jacentes
Dispergunt animas per caulas corporis omneis.

Frigidior porro in puteis æstate fit humor, 840
Rarefcit quia terra calore, & semina siqua
Forte vaporis habet, propere dimittit in auras.

Quo magis est igitur tellus affecta calore,
Hoc fit frigidior, qui in terra 'st abditus, humor.
Frigore cum premitur porro omnis terra, coitque, 845
Et quasi concrefcit ; fit scilicet, ut coëundo
Exprimat in puteos, siquem gerit ipsa, calorem.

Est apud Ammonis fanum fons luce diurna
Frigidus, at calidus nocturno tempore fertur :
Hunc homines fontem nimis admirantur, & acrl 850
Sole putant subter terras ferviscere raptim,
Nox ubi terribili terras caligine textit :

Quod nimis a vera 'st longe ratione remotum :
Quippe ubi sol nudum contrectans corpus aquai,
Non quierit calidum supera de reddere parte, 855
Cum superum lumen tanto fervore fruatur :

Qui queat hic subter tam crasso corpore terram,
Percoquere humorem, & calido fociare vaporì ?
Præsertim cum vix possit per septa domorum
Insinuare suum radiis ardentibus æstum ? 860

Quæ ratio est igitur ? nimirum terra magis quod
Rara tenet circum hunc fontem, quam cætera tellus.
Multaque sunt ignis prope semina corpus aquai.
Hinc ubi roriferis terram nox obruit umbris :
Extemplo subtus frigesct terra, coitque. 865

Hac ratione fit, ut, tanquam compressa manu fit,
Exprimat in fontem, quæ semina cumque habet ignis,

Quæ calidum faciunt laticis tactum atque saporem,

Inde ubi sol radiis terram dimovit obortis,

Et rarefecit calido miscente vapore :

870

Rursus in antiquas redeunt primordia sedcis

Ignis, & in tetram cedit calor omnis aquai :

Frigidus hanc ob rem fit fons in luce diurna.

Præterea, solis radiis jactatur aquai

Humor, & in luci tremulo rarefcit ab æstu :

875

Propterea fit uti quæ semina cunque habet ignis,

Dimittat : quasi sæpe gelum, quod continet in se,

Mittit, & exolvit glaciem, nodosque relaxat.

Frigidus est etiam fons, supra quem sita sæpe

Stupa jacet flammæ concepto protinus igni :

880

Tedaque consimili ratione accensa per undas

Conlucet, quocunque natans impellitur auris :

Nimirum quia sunt in aqua permulta vaporis

Semina, de terraque necesse 'st funditus ipsa

Ignis corpora per totum confurgere fontem,

885

Et simul expirare foras, exireque in auras,

Non tam viva tamen, calidus quæat ut fieri fons.

Præterea, dispersa foras erumpere cogit

Vis per aquam subito, sursumque ea concillari :

Quod genus endo mari spirat fons, dulcis aquai

890

Qui scatit, & falsas circum se dimovet undas.

Et multis aliis præbet regionibus æquor

Utilitatem opportunam sitientibu' nautis,

Quod dulcis inter falsas intervomit undas.

Sic igitur per eum possunt erumpere fontem,

895

Et scatere illa foras in stupam semina : quo cum

Convenient, aut cum tedi corpori adherent,

Ardescunt facile extemplo ; quia multa quoque in se

Semina habent ignis stupæ tedæque tenentes.

Nonne vides etiam, nocturna ad lumina lychnum

Nuper ubi extinctum admoveas, accendier ante

900

Quam tetigit flammam ? tedamque pari ratione ?

Multaque præterea, prius ipso tacta vapore

Eminus ardescunt, quam cominus imbuat ignis.

Hoc igitur fieri quoque in illo fonte putandum 'st.

905

Quod superest, agere incipiam quo fodere fiat
 Naturæ, lapis hic ut ferrum ducere possit,
 Quem Magnata vocant patrio de nomine Grail,
 Magnetum quia sit patriis in finibus ortus.

Hunc homines lapidem mirantur, quippe catenam
 Sæpe ex annellis reddit pendentibus ex se. 911
 Quinque etenim licet interdum, pluresque videre
 Ordine demissos levibus jactarier auris,
 Unus ubi ex uno dependet subter adhærens ;
 Ex alloque alius lapidis vim, vinclaque nescit : 915
 Usqueadeo permanenter vis pervaleat ejus.

Hoc genus in rebus firmandum est multa prius, quam
 Ipsius rei rationem reddere possis ;
 Et nimium longis ambagibus est adeundum :
 Quo magis attentas aureis, animumque reposco. 920

Principio, omnibus a rebus, quasunque videmus,
 Perpetuo fluere, ac mitti, spargique necesse est
 Corpora, quæ feriant oculos, visumque laceant :
 Perpetuoque fluunt certis ab rebus odores,
 Frigus ut a fluvilis, calor a sole, æstus ab undis 925
 Æquoris excoer mororum littora propter :
 Nec varil cessant sonitus manare per aures.
 Denique in os salis venit humor sæpe saporis,
 Cum mare versamur propter ; dilutaque contra
 Cum tulmur misceri absinthia, tangit amaror : 930
 Usqueadeo omnibus ab rebus res quæque fluenter
 Fertur, & in cunctas dimittitur undique partem :
 Nec mora, nec requies inter datur ulla fluendi,
 Perpetuo quoniam sentimus, & omnia semper
 Cernere, odorari licet, & sentire sonorem. 935

Nunc omnes repetam quam raro corpore sint res,
 Commemorare, quod in primo quoque carmine claret.
 Quippe etenim, quamquam multas hoc pertinet ad res
 Noscere, cum primis hanc ad rem protinus ipsam,
 Qua de differere aggredior, firmare necesse est, 940
 Nil esse in promptu, nisi mistum corpus inani.

Principio sit, ut in speluncis saxa superna
 Sudent humore, & guttis manantibus stillent :

Manat item nobis e toto corpore sudor,
 Crescit barba, pilique per omnia membra, per artus 945
 Diditus in venas cibus omneis, auget, alitque
 Corporis extremas quoque partes, unguiculosque.
 Frigus item transire per æs, calidumque vaporem
 Sentimus: sentimus item transire per aurum,
 Atque per argentum, cum pocula plena tenemus. 950
 Denique per dissepta domorum faxea voces
 Pervolitant, permanat odos, frigusque, vaporesque
 Ignis: quin ferri quoque vim penetrare suëvit,
 Undique qua circum corpus lorica coërcet,
 Morbida vis quæcunque extrinsecus insinuat. 955
 Et tempestates terra cœloque coortæ
 E cœlo emotæ terræque repente facessunt,
 Quandoquidem nihil est, non raro corpore nexum.

Huc accedit, uti non omnia, quæ jaciuntur
 Corpora cunque ab rebus, eodem prædita sensu, 960
 Atque eodem pacto rebus sint omniibus apta.
 Principio, terram sol excoquit, & facit are:
 At glaciem dissolvit, et altis montibus alte
 Exstructas ninges radiis tabescere cogit:
 Denique cera liquefcit in ejus posita vapore; 965
 Ignis item liquidum facit æs, aurumque resolvit:
 At coria, & carnem trahit, & conducit in unam.
 Humor aquæ porro ferrum condurat ab igni;
 At coria, & carnem molli durata calore:
 Barbigeras oleaster eo juvat usque capellas, 970
 Diffuat ambrosia quasi vero, & nectare tinctus:
 At nihil est, homini fronde hac quod amarius extet.
 Denique amaracinum fugitat sus, & timet omne
 Unguentum; nam fetigeris subus acre venenum est,
 Quod nos interdum tanquam recreare videtur. 975
 At contra nobis cœnum teterrima cum sit
 Spurcities, eadem subus, hæc ros munda videtur,
 Insatiabiliter toti ut volvantur ibidem.

Hoc etiam superest, ipsa quam dicere de re
 Aggredior, quod dicendum prius esse videtur. 980
 Iusta foramina cum variis sint reddita rebus,

Diffimili inter se natura prædita debent
 Esse, & habere suam naturam quæque, viæque ;
 Quippe etenim varii sensus animantibus insunt,
 Quorum quisque suam proprie rem percipit in se. 985
 Nam penetrare alia sonitus, aliaque saporem
 Cernimus e succis, alia nidoris odores,
 Propter dissimilem naturam, textaque rerum:
 Præterea manare aliud per saxa videtur ;
 Atque aliud per ligna ; aliud transire per aurum ; 990
 Argentoque foras aliud, vitroque meare.
 Nam fluere hac species, illac calor ire videtur,
 Atque aliis aliud citius transmittere eadem.
 Scilicet id fieri cogit natura viarum.
 Multimodis varians, ut paullo ostendimus ante. 995
 Quapropter bene ubi hæc confirmata atque locata
 Omnia constiterint nobis præposita, parata :
 Quod superest, facile hinc ratio reddetur, & omnis
 Causa patefiet, quæ ferri pelliciat vim.

Principio, fluere e lapide hoc permulta necesse 'st 1000
 Semina, sive æstum, qui discutit aëra plagis,
 Inter qui lapidem, ferrumque 'st cunque locatus.
 Hoc ubi inanitur spatium, multusque vacet
 In medio locus: extemplo primordia ferri
 In vacuum prolapsa cadunt conjuncta, sit utque 1005
 Annulus ipse sequatur, eatque ita corpore toto.
 Nec res ulla magis primoribus ex elementis
 Indupedita suis arcte connexa coheret,
 Quam validi ferri naturæ frigidus horror.
 Quo minus est mirum, quod paullo diximus ante,
 Corpora si nequeunt de ferro plura coorta 1011
 In vacuum ferri, quin annulus ipse sequatur :
 Quod facit, & sequitur donec pervenit ad ipsum
 Jam lapidem, cæcisque in eo compagibus hæsit.
 Hoc sit item cunctas in partibus, unde vacet 1015
 Cunque locus, sive ex transverso, sive superne :
 Corpora continuo in vacuum vicina feruntur.
 Quippe agitantur enim plagis aliunde, nec ipsa
 Sponte sua sursum possunt consurgere in auras.

- Huc accedit item quare queat id magis esse: 1020
 " Hæc quoque res adjumento, motuque juvatur:
 Quod simul a fronte est annelli rarior ær
 Factus, inanitusque locus magis ac vacuatus.
 Continuo fit, uti qui post est cunque locatus
 Aër, a tergo quasi provehat atque propellat. 1025
 Semper enim circum positus res verberat ær.
 Sed tali fit uti propellat tempore ferrum,
 Parte quod ex una spatium vacat, & capit in se.
 Hic, ubi, quem memoro, per crebra foramina ferrist
 Parvas ad partes subtiliter insinuatus: 1030
 Trudit & impellit, quasi navim velaque ventus.
 Denique res omnes debent in corpore habere
 Aëra, quandoquidem raro sunt corpore, & ær
 Omnibus est rebus circumdatus appositusque.
 Hic igitur, penitus qui in ferrost abditus ær, 1035
 Sollicito motu semper jactatur, eoque
 Verberat anellum dubio procul, & ciet intus
 Scilicet, atque eodem fertur, quo præcipitavit
 Jam semel, & quamquam in partem conamina sumfit.
 Fit quoque ut a lapide hoc ferri natura recedat 1040
 Interdum, fugere, atque sequi consueta vicissim.
 Exsultare etiam Samothracia ferrea vidi,
 Et ramenta simul ferri furere intus abenis
 In Scaphiis, lapis hic Magnes cum subditus esset:
 Usquæ adeo fugere a saxo gestire videtur. 1045
 Ære interposito discordia tanta creatur,
 Propterea, quia nimirum prius æstus ubi æris
 Præcepit, ferrique vias possedit apertas;
 Possessor lapidis venit æstus, & omnia plena
 Invenit in ferro: neque habet qua tranet, ut ante. 1050
 Cogitur offensare igitur, pulsareque fluctu
 Ferrea texta suo; quo pacto respuit ab se,
 Atque per æs agitatur, sine eo quæ sæpe resorbet.
 Illud in his rebus mirari mitte, quod æstus
 Non valet e lapide hoc alias impellere item res: 1055
 Pondere enim fretæ partim stant, quod genus aurum:
 Ac partim raro quia sunt cum corpore, ut æstus

Pervolet intactus, nequeunt impellier usquam ;
 Lignea materies in quo genere esse videtur.
 Inter utraque igitur ferri natura locata, 1069
 Æris ubi accepit quædam corpuscula ; tum fit,
 Impellant ut eam Magnesi semina saxi.

Nec tamen hæc ita sunt allarum rerum aliena,
 Ut mihi multa parum genere ex hoc suppedientur,
 Quæ memorare queam inter se singulariter apta. 1065
 Saxa vides primum sola coalescere calce :
 Glatine materies taurino ita jungitur una,
 Ut vitio venæ tabularum sæpius hiscant,
 Quam laxare queant compages taurea vincla.
 Vitigeni latices in aqua fontibus audent 1070
 Misceri, cum pix nequeat gravis, & leve olivum :
 Purpureusque colos conchyli mergitur una
 Corpore cum lanæ, dirimi qui non queat usquam :
 Non si Neptuni fluctu renovare operam des :
 Non, mare si totum velit eluere omnibus undis. 1075
 Denique res auro argentum concopulat una,
 Ærique æs plumbo fit uti jungatur ab albo.
 Cætera jam quam multa licet reperire ? quid ergo ?
 Nec tibi tam longis opus est ambagibus usquam,
 Nec me tam multam hic operam consumere par est :
 Sed breviter paucis restat comprehendere multa. 1080

Quorum ita texturæ ceciderunt mutua contra,
 Ut cava convenient plenæ hæc illius, illa
 Hujusque ; inter se junctura horum optima constat.
 Est etiam, quasi ut annellis, hamisque plicata 1085
 Inter se quædam possint coplata teneri :
 Quod magis in lapide hoc fieri ferroque videtur.
 Nunc, ratio quæ fit morbis, aut unde repente
 Mortiferam possit cladem confiare coorta
 Morbida vis hominum generi, pecudumque catervis,
 Expediam. Primum multarum semina rerum 1090
 Esse supra docui, quæ sint vitalia nobis :
 Et contra, quæ sint morbo, mortique, necesse est
 Multa volare ; ea cum casu sunt foris coorta,
 Et pertubarunt cælum, fit morbidus aër. 1095

Atque ea vis omnis morborum, pestilisque,
 Aut extrinsecus, ut nubes nebulæque superne
 Per coelum veniunt, aut ipsa sæpe coorta
 De terra surgunt, ubi putrorem humida nacta 'st,
 Intempestivis pluviisque, & solibus icta. 1106

Nonne vides etiam cœli novitate & aquarum
 Tentari, procul a patria quicunque domoque
 Adventant? ideo quia longe discrepat aër.
 Nam quid Britannum coelum differre putamus,
 Et quod in Ægypto 'st, qua mundi claudicat axis? 1107
 Quidve quod in Ponto 'st differre a Gadibus, atque
 Usque ad nigra virum, percoctaque sæcla calore?
 Quæ cum quatuor inter se diversa videmus

Quatuor a ventis & cœli partibus esse,
 Tum color & facies hominum distare videntur 1110
 Largiter, & morbi generatim sæcla tenere.

Est elephas morbus, qui propter flumina Nilī
 Gignitur Ægypto in media, neque præterea usquam.

Arthide tentantur gressus, oculique in Achæis
 Finibus, inde aliis alius locus est inimicus 1115
 Partibus ac membris: varius concinnat id aër.
 Proinde ubi se cœlum, quod nobis forte alienum 'st,
 Commovet, atque aër inimicus serpere coepit:
 Ut nebula ac nubes paullatim repit, & omne
 Quæ graditur, conturbat, & immutare coactat. 1125
 Fit quoque, ut in nostrum cum venit denique cœlum,
 Corrumpat, reddatque sui simile atque alienum.

Hæc igitur subito clades nova, pestilisque,
 Aut in aquas cadit, aut fruges perfidit in ipsas,
 Aut alios hominum pastus, pecudumque cibatus: 1125
 Aut etiam suspensa manet vis aëre in ipso:
 Et cum spirantibus mistas hinc ducimus auras,
 Illa quoque in corpus pariter forbere necesse 'st.
 Consimili ratione venit bubus quoque sæpe
 Pestilitas, etiam pecubus balantibus ægor. 1130
 Nec refert utrum nos in loca deveniamus
 Nobis adversa, & cœli mutemus amictum:
 An cœlum nobis ultro natura cruentum

Deferat, aut aliquid, quo non consuevimus uti,
Quod nos adventu possit tentare recenti.

1135

Hæc ratio quondam morborum, & mortifer æstus
Finibu' Cecropiis funestos reddidit agros,
Vastavitque vias, exhaust civibus urbem.

Nam penitus veniens Ægypti e finibus ortus,
Aëra permensus multum, camposque natanteis,
Incubuit tandem populo Pandionis: omnes
Inde catervatim morbo mortique dabantur.

1140

Principio, caput incensum fervore gerebant,
Et duplicis oculos suffusa luce rubenteis.

Sudabant etiam fauces intrinsecus atro
Sanguine, & ulceribus vocis via septa coibat;

1145

Atque animi interpret manabat lingua cruore,
Debilitata malis, motu gravis, aspera tactu:

Inde, ubi per fauceis pectus complerat, & ipsum
Morbida vis in cor moestum confluxerat agris;

1150

Omnia tum vero vitæ claustra lababant.

Spiritus ore foras tetrumolvebat odorem,
Rancida quo perolent projecta cadavera ritu.

Atque animi prorsum vires totius, & omne
Languebat corpus, lethi jam limine in ipso.

1155

Intolerabilibusque malis erat anxius anguor
Assidue comes, & gemitu commissa querela,

Singultusque frequens noctem persæpe, diemque,
Conripere assidue nervos & membra coactans,

Dissolvebat eos, desectos ante, fatigans.

1160

Nec nimio cuiquam posses ardore tueri

Corporis in summo summam fervescere partem:

Sed potius tepidum manibus proponere tactum,

Et simul ulceribus quasi inustis omne rubere

Corpus, ut est per membra facer cum diditur ignis.

Intima pars homini vero flagrabat ad ossa:

1166

“Flagrabat stomacho flamma, ut fornacibus, intus”

Nil adeo posset cuiquam leve, tenneque membris

Vertere in utilitatem: ad ventum & frigora semper,

In fluvios partim gelidos ardentia morbo

1170

Membra dabant, nudum jacentes corpus in undas.

Multi præcipientes lymphis putealibus alto
 Iaciderunt, ipso venientes ore patente.
 Insedabiliter sitis arida corpora mersans
 Æquabat multum parvis humoribus imbrem. 1175
 Nec requies erat ulla mali; defessa jacebant
 Corpora; mussabat tacito medicina timore;
 Quippe patientia cum totas ardentia nocteis
 Lumina versarent oculorum expertia somno:
 Multaque præterea mortis tum signa dabantur; 1180
 Perturbata animi mens in mœrore, metuque;
 Triste supercilium; furiosus voltus, & acer;
 Sollicitæ porro, plenæque sonoribus aures;
 Creber spiritus, aut ingens, raroque coortus;
 Sudorisque madens per collum splendidus humos; 1185
 Tenuia sputa, minuta, croci continctâ colore,
 Salsaque, per fauceis raucas vix edita tussi.
 In manibus vero nervi trahier, tremere artus:
 A pedibusque minutatim succedere frigus
 Non dubitabat: Item ad supremum denique tempus
 Compressæ nares: nasi primoris acumen 1190
 Tenue; cavati oculi; cava tempora; frigida pellis,
 Duraque; inhorrebat rictum; frons tenta minebat;
 Nec nimio rigida post strati morte jacebant:
 Octavoque fere candenti lumine solis, 1195
 Aut etiam nona reddebant lampade vitam.
 Quorum si quis, ut est, vitarat funera lethi,
 Ulceribus tetrâ, & nigra proluvie alvi,
 Posterius tamen hunc tabes lethumque manebat:
 Aut etiam multos capitis cum sæpe dolore 1200
 Conruptus sanguis plenis ex naribus ibat:
 Huc hominis totæ vires corpusque fluebat.
 Profluvium porro qui tetri sanguinis acre
 Exierat, tamen in nervos huic morbus & artus
 Ibat, & in partibus genitâ corporis ipsas. 1205
 Et graviter partim metuentes limina lethi
 Vivebant ferro privati parte virili:
 Et manibus sine nonnulli pedibusque manebant
 In vita tamen, & perdebant lumina partim:

- Usque adeo mortis metus his inceserat acer. 1210
 Atque etiam quosdam cepere oblivis rerum
 Cunctarum, neque se possent cognoscere ut ipsi.
 Multaque humi cum inhamata jacerent corpora supra
 Corporibus, tamen alituum genus atque ferarum
 Aut procul absiliebat, ut acrem exiret odorem : 1215
 Aut, ubi gustarat, languebat morte propinqua.
 Nec tamen omnino temere illis solibus ulla
 Comparebat avis, nec noctibus sæcla ferarum
 Exhibant sylvis : languebant pleraque morbo,
 Et moriebantur : cum primis fida canum vis 1220
 Strata viis animam ponebat in omnibus agram ;
 Extorquebat enim vitam vis morbida membris.
 Incomitata rapi certabant funera vultus.
 Nec ratio remedi communis certa dabatur.
 Nam quod alis dederat vitaleis aëris auras 1225
 Volvere in ore licere, & cœli templa tueri :
 Hoc aliis erat exitio, lethumque parabat.
 Illud in his rebus miserandum & magnopere unum
 Ærumnabile erat ; quod, ubi se quisque videbat
 Implicitum morbo, morti damnatus ut esset, 1230
 Deficiens animo mortuo cum corde jacebat
 Funera respectans, animam & mittebat ibidem :
 Idque vel in primis cumulabat funere funus.
 Quippe etenim nullo cessabant tempore apisci
 Ex aliis alios avidi contagia morbi : 1235
 Nam quicumque suos fugitabant visere ad ægros,
 Vitæ nimium cupidi, mortisque timentes,
 Poenibat paulo post turpi morte malaque
 Desertos, opis experteis, incuria mactans,
 Lanigeras tanquam pecudes, & bucera sæcla. 1240
 Qui fuerant autem præsto, contagibus ibant,
 Atque labore, pudor quem tum cogebat obire,
 Blanda que lassorum vox mista voce querelæ.
 Optimus hoc lethi genus ergo quisque subibat :
 Inque aliis alium populum sepelire suorum 1245
 Certantes, lacrymis lassæ lectuque redibant.
 Inde bonam partem in lectum moerore dabantur :

Nec poterat quisquam reperiri, quem neque morbus,
 Nec mors, nec luctus tentaret tempore tali.
 Præterea, jam pastor, & armentarius omnis, 1250
 Et robustus item curvi moderator aratri,
 Languebant, penitusque casis contrusa jacebant
 Corpora, paupertate & morbo dedita morti.
 Exanimis pueris super exanimata parentum
 Corpora nonnunquam posses, retroque videre 1255
 Matribus & patribus natos super edere vitam.
 Nec minimum partim ex agris ægris in urbem
 Confluxit, languens quæ contulit agricolarum
 Copia, conveniens ex omni morbida parti.
 Omnia complebant loca testesque; quo magis eos tum
 Confertos ita acervatim mors accumulabat. 1262
 Multa siti prostrata viam per, proque voluta
 Corpora filanos ad equarum strata jacebant,
 Interclusa anima nimia ab dulcedine aquarum.
 Multaque per populi passim loca prompta, viasque, 1265
 Languida semianimo tum corpore membra videres,
 Horrida pædora, & pannis cooperta, perire
 Corpora inluvie: pellis super ossibus una,
 Ulceribus tetris prope jam sordique sepulta.
 Omnia denique sancta Deum delubra replebat 1270
 Corporibus mors exanimis, onerataque passim
 Cuncta cadaveribus cœlestium templa manebant,
 Hospitiis loca quæ complerant æditucentes.
 Nec jam religio divum, nec numina magni
 Pendebantur: enim præsens dolor exsuperabat. 1275
 Nec mos ille sepulturae remanebat in urbe,
 Ut prius hic populus semper consuevit humari.
 Perturbatus enim totus trepidabat, & unus
 Quisque suum pro re consortem mortuus humabat.
 Multaque vis subita, & paupertas horrida fuisset; 1280
 Namque suos consanguineos aliena rigorum
 Insuper instructa ingenti clamore locabant,
 Subdebantque facies, multo cum sanguine sæpe
 Rixantes potius, quam corpora defererentur,

F I N I S.

